

ГАНС БРАНДЕНБУГ

ΔΟΡΟΓΑ ΔΟ ΧΡΥΣΤΑ

ГАНС БРАНДЕНБУРГ

ДОРОГА
ДО ХРИСТА

ГАНС БРАНДЕНБУРГ

ДОРОГА ДО ХРИСТА

ВКАЗАНА ДЛЯ СУЧАСНИХ ЛЮДЕЙ

Переклав з німецької мови М. Костів

Handwritten signature

1955

Перше видання в українській мові

Видано заходами автора

Lic. Hans Brandenburg, Korntal (Württ.)

Передрук і переклади на інші словянські мови
тільки за дозволом автора

Printed in Germany

Druck: Dr. Peter Belej, München 13, Schleissheimerstr. 71, Tel. 37 14 97

ПЕРЕДМОВА

до першого видання в українській мові

Переживання останніх десятиріч принесли українському народові багато страждань і втрат, особливо в ділянці духовій. Так глибоко закорінений в душі нашого народу релігійний світогляд та впливаючі з нього моральні й етичні засади — нині захитані. Тисячі стратили свою віру в Бога, хоч ще по формі й належать до тієї або іншої християнської Церкви, але в їх душі пустка. Вистарчить пригланутися до життя хоч би тих, що на еміграції, щоб уявити собі, яке духове й моральне спустошення робить недостача твердої опори в житті людини: свідомої й непохитної віри в Бога і нашого Спасителя, Ісуса Христа.

Наші слова про любов до Батьківщини, до свого народу, слова про конечність боротьби й жертв задля його свободи і радісного майбутнього — стали пустим звуком, бо ми, у себе самих, згубили всі ці почуття, на яких будується нове життя: любов, жертвенність, справедливість і братерство. Апостол Іван каже: «як же ти можеш любити Бога, якого не бачиш, коли ти ненавидиш брата свого, якого бачиш», — а ми додамо: як можна любити Батьківщину, любити народ жертвувати для нього своє майно, навіть власне життя, коли ненавидимо один одного, коли стали заздрити у всьому, що має інший, коли стали ненависниками усіх і вся, крім себе самого. Диявол ще залишив нам чудові слова про любов, а зате вложив в наші серця чужі нашій природі почуття й чини, які ведуть не до свободи, навіть і не в

неволю, а до повного зникнення з лиця землі, як це сталося з не одним народом.

Це правда, ми ще ходимо до своїх церков, часто приймаємо участь в богослуженнях, а навіть, і це буває, говоримо молитву, а часом вистачає нас і на велику гору прекрасних слів в обороні віри й Церкви наших батьків. Але якої віри? Чи тої з-перед часів Володимира Великого? Чи за козацьких часів? Чи часів митрополита Липківського? Чи початків Реформації, омріяної Тарасом Шевченком й іншими? Чи може новітніх часів — неділя Богові, а буденний день собі на спілку з дияволом? Про це ми ще й самі добре не знаємо. Бо ми ще й досі стоїмо перед постаттю Христа і ніяк докладно не розпізнали, хто Він, навіть прийшов на землю, дав Себе розп'яти на хресті й воскрес із мертвих. Ми ще й досі непевні, чи Він справді та сила, у якій міститься новий чоловік, нове життя для нас і нашого народу, для нашої страждаючої Батьківщини.

А може... може без Тебе, Господи, й ніяково, бо наші батьки вірили в Тебе, а ми ж традиції так любимо й шануємо, але Ти сидів би собі на небі й не мішався до нашого буденного життя, ми ж люди грамотні та ще й учені, багато шкіл перейшли на своєму віку та щей які! — і царські, й цісарські, польські й румунські, чеські й польшевицькі, а тепер ще й доучуємося по всіх світах! Та що більше вчимося, тим... дальше від правди, від світла, від радости, а навіть від самої надії!

А все ж, бувають і в нашому житті хвилини, коли стає нам страшно перед своїм безсиллям, тоді питаємо: де ж ця правда? Де ж ці шляхи, що запровадили б нас справді до нового життя? І чи цей шлях — це Христос?

Живемо у нових часах, а вони ставлять нам нові питання й змушують до ясних відповідей. Вони ставлять і вимоги, щоб і ми самі стали новими, щоб не впасти нам під їх тягарем.

І ось ця книжка і ставить своїм завданням дати кожному християнинові вичерпну відповідь на найважливіші питання: що таке релігія і що таке віра, що таке християнство і що воно нам дає. Зміст книжки — призначений як для тих, що оминають Христа, так і для тих, що з меншою або більшою надумою належать до Церкви. Висновки є не лише вказівками про навчання Церкви, але й свідченням багаторічного особистого досвіду. Бажанням автора було, хоч він писав цю книгу для німецького народу, допомогти кожній людині віднайти Христа, як свого особистого Спасителя, віднайти й укріпити свою віру в Божу любов і справедливість, віднайти правдивий шлях до свободи віри.

Нове життя приходить лише через нову людину, відроджену через віру в Христа Спасителя, віру, яка дає нам не лише саме пізнання Божих правд, але й силу жити й діяти в правді й любові.

Михайло Костів

I. РЕЛІГІЯ ЧИ ВІРА?

Туга народів

Не так ще давно люди соромилися своїх релігійних почуттів і старалися заперечувати їх існування в собі. Тепер же усі шукаємо нових джерел життя і сили, та не один заздрить іншому його твердій опорі, якщо він її має. Наприкінці міщанського сторіччя прийнято було говорити: про релігійні справи тепер ніхто не говорить», але тепер є навпаки: над релігійними справами ведуться гарячі дискусії.

Це вже великий поступ. Тепер уже ніхто не закриває очей перед одною із найважливіших частин дійсності нашого життя. До повноти людини належить і релігія, навіть тоді, коли вона має її тільки на показ. Можливо, що наше релігійне питання проявляється найсильніше тоді, коли усвідомлюємо собі межі наших можливостей. Межі пізнання: а що далі? Що буде опісля? Межі нашої незалежності: від чого залежить наша доля? Межі наших звичаїв: як є справа з нашою відповідальністю, чи і я мушу визнати свою вину?

Якщо стаємо свідомі існування меж наших спроможностей, — навіть як і відганяємо їх від себе, — то відчуваємо над собою присутність ніким необмеженої Могутности. Чиєї? Природи? Це щось більшого: судьби! І в нашому відношенні до її могутности відчуваємо себе тільки як об'єкт. Щось гряде понад нами, веде й рядить, здержує і рівночасно примушує нас. Воно ніколи не питає про наші бажання. Те «щось» готує для нас простір, в якому живемо, воно визначає відно-

сини й обставини, в які ми примушені вростати вже з хвилиною наших народин.

Колись прийшлося мені чути, як один вільнодумний робітник говорив до свого товариша: «ти ж напевно зауважив, що над тобою щось діє, не питаючись тебе!» І хоч як непримушеною є ця свідомість залежності від вищих сил, а все ж вона приносить нам і багато страждань.

Хто ж ця загадка над нами? Чи добрий Бог? А може сліпий випадок? Або може непорушний закон? Глибока трагедія, чи світла гармонійність? Це все — закрите перед нами. І ми так прагнемо заглянути поза цю завісу невідомого, але це нам ніяк не вдається.

І так живемо сповнені почуттям найбільшого напруження. Що більше ми чутливі, то більше опановує нами страх і... надія. Ми нараз пізнаємо, що у нас не все в порядку. Ми конче потребуємо рішучого вияснення та постійного оперття.

Можливо, що ці почуття непевності є у дечому подібні до почуттів опущености у того, хто так сильно, аж до болю, тужить за рідним краєм, чи домом. Багато з-поміж нас пізнали це на собі. Це було тоді, як ми вперше покинули дім своїх рідних і потрапили між чужих. Найсильніше проявлялося це по неділях, пополудні, коли нічого було робить й нічим себе розважити. Тоді опановував нами дикий неспокій. Напевно буває так і з рослиною, якщо вирвати її з землі, де вона росла. З її коріння чи стовбурця спливають соки, мов та кров із смертельних ран. І тоді опановувало нами нестримне бажання: зроби кінець цьому стражданню! Вертатися додому, назад до родинного гнізда — до любої матері!

Часом згадується нам утрачений рай, за яким так тужить людина. Так ось воно те, що зворушує нас. Ми покинули Відвічного, Який гряде над нами, і стали Йому чужі, і то тоді, коли повинні б були бути у приязні й постійному зв'язку

з Ним. Ось якраз це саме зворушення, у той чи інший спосіб, робить нас, людей, релігійними. Остаточно, усі релігії є лише висловом людської туги — туги за втраченим миром з Господом. Ця туга є одночасно й прагненням увійти в життєдайну сполуку з діючою понад нами загадковою силою.

Які ж надзвичайні й многовидні форми прибрала людська релігія в бігу сторіч! Від страждущої душі банту-негра в страху перед демонами, аж до тонкості розважань неоплатонівського релігійного філософа. Від чорної магії шаманства до глибокого болю над світом приклонників Будди. Від кривавих людських жертв усіх часів аж до соціально-етичних змагань нашого сторіччя! Історія релігій є подібна до різнобарвного килима з його невичерпним багатством фарб і взорів.

Самозрозуміло, що форми вислову релігійних прагнень у всіх людей є різні і це стоїть в залежності від життєвих почуттів даного народу, або раси. Як із жолудя виростає дуб, а не осика, так і кожний народ і кожна раса творить із своїх духових багатств свій власний ритм і стиль. Як у музиці, чи в мистецтві, якийсь народ виявляє тільки йому притаманні прикмети, так само і в релігії він завжди залишається при формі, яка йому найбільше відповідає. Так і вислів туги за Богом у того чи іншого народу рівно ж належить до проявів його життя, як щось зовсім природне. Певна річ, що поганин-ескімос звертається до невідомого божества інакше, як інсулянин, мешканець полудневих морів. Індійська святина не є подібна до собору в Кельні, а пісні негрів звучать інакше, ніж індіан. Хоч релігійна туга є спільна усім людям, то її форма є різна, як їх мова чи культура. Про це чи не найкраще свідчить новочасна історія релігій.

Тепер ми не є уже більше зв'язані так міцно з природою і не відгороджені від інших культур, як це є у примітивних народів. Модерна цивілізація відірвала людину від землі та знищила в ній здібності надавати своїм релігійним почуттям своєрідний вислів. Та все ж цей процес далекойдучих упрощень у психіці людини не зміг знищити її релігійних прагнень. Модерна психологія вчить нас, що приглушення проявів життя провадить до схиблених понять і дій. Якщо релігійне питання не має змоги проявити себе в природний спосіб, тоді людина прибігає до чогось заступчого, хоч би навіть до одурманюючих середників. Перед роками появилася була книжка під заголовком «Релігія під маскою». У цій книжці, знавець модерного життя, показує нам, які то надзвичайні форми може прийняти незаспокоєне релігійне почуття: так зване поступове життя і негетаріанство, пристрась до збирання усього і любов до квітів, замилювання до спорту й техніки, пристрась до дослідництва і до мистецтва, — усе це є сповнене гарячковістю та чисто релігійним зафарбованням. Майже кожна людина має якусь потайну, або і явну пасію. Часом зовсім невинну, як ось втіху в плеканні рідких кактусів, а часто і повні відваги подвиги, наприклад в альпіністів, або дослідників полярних країв, або ще різні спортові рекорди чемпіонів.

Буває, що людина опанована газардом гри, жертвує все без надуми, в надії на великий виграш. Не один поважний батько родини, так без надуми, обтяжує свої видатки витратою грошей на колекцію поштових значків, або на годівлю расових кролів. «Чейже людина мусить щось мати у житті», — ось таким то дешевим оправданням боронить модерна людина свої пристрасі перед непрошеними критиками.

А це ж ніщо інше, як порожнеча нашої душі змушує нас шукати якогось виповнення. Як наприклад, інстинкт у мандрівних птахів примушує

їх до мандрівки в теплі краї, так і людське серце прагне визволення з теперішнього гнітучого стану і повороту до утраченої батьківщини — Божого раю, до гармонійної сполуки з Вічним, чи, як ще інакше сказати, до повороту до рідного дому.

І коли ця порожнеча в нашому серці не виповниться відповідним змістом, тоді людина пробує, в зростаючому занепокоєнні, шукати цього виповнення в щоденній праці, або в лагідних, чи то в сильно одурманюючих середниках. Здається, що ми, люди, стали боятися самих себе і тому втікаємо до різних розваг й забуття. Це так, як би ми боялися зустрічі з правдою, що могла б нас примусити до остаточного рішення. Ми шукаємо правди, та одночасно і втікаємо від неї. Один раз прагнемо опертя і розладування постійного напруження, то знову заспокоюємо себе думкою, що остаточна розв'язка для людини властиво не існує. А все ж, навіть тоді, коли людина дійшла до повної резигнації у своїх шуканнях за останньою правдою, дуже часто й зовсім несподівано просипається приглушене бажання Божого миру.

Властиво, ми є тільки люди! І тому, що ми є тільки люди, створені Богом в Його подібність, ми ніколи не позбудемося рештки слідів ознак свого Творця. Ми, як люди, назавжди залишимося релігійними, навіть і тоді, коли самі будемо це заперечувати. Пригнічуючи наші релігійні почування, діємо проти нашої природи, робимося самі чимсь неприродним, а часто й чимсь дивовижним. Зхиблені ідеї і пристрасті втікаючої від Бога людини нищать найкращі спроможності людської душі. Замість бути мистецьким твором Бога, ми стаємо найгіршою карикатурою.

Котра з релігій є «правдива»?

Коли я ще сидів на шкільній лавці сьомої класної гімназії, були ми найбільше зацікавлені питанням, котра з релігій у різних народів є дійсно правдива. Чи ж не писав Свен Гедін про самопожертву ляма-монахів у Тибеті? Чи не читали ми з великим захопленням Іліяду Гомера? Хвиля порівняльної історії релігій, з її правдоподібним релятивним впливом, турбувала наші школярські уми. Чи ж не твердить кожна з релігій, що лише вона посідає повноту правди? Звідки вона бере право осуджувати й виклинати інші? Котра ж тоді з релігій взагалі є правдива?

У цей самий час читали нам у школі казки Лессінга про три персні. Один батько мав трьох синів, яких однаково любив. Він мав лише один дорогоцінний перстень, який, за старим звичаєм, переходив на власність сина, якого він найбільше любив. Щоб не кривдити жодного із синів, він прибігав до обману. Потайки каже зробити ще два персні, які мали б бути зовсім подібні до першого, річ ясна, лише у зовнішньому вигляді. Коли відчув він, що смерть уже близько, покликав своїх синів, кожного зокрема, і сказав кожному те саме: «мій сину, візьми цей перстень, бо тебе я найбільше люблю із усіх моїх дітей». Після його смерті сини розпочали сварку, хто з них посідає правдивий, бо усі три знали, що батько мав лише один дорогоцінний перстень. Кожний доказував, що тільки його правдивий, але жоден з них не міг цього довести.

Наука з цього ясна. Персні — це релігії у різних народів. Кожний з цих народів думає, що його релігія є правдива, і радіє і хвалиться тим. Але ніхто з них не може доказати правдивості своїх релігійних переконань.

Лессінг був типовим представником лібералізму — що саме тоді постав — та сприймав усі вар-

тості за релятивні (умовні), сумніваючись у можливість пізнання повної правди.

Як не яким здається припущення Лессінга, що не раз повторювано було і його пізнішими прихильниками, все ж воно побудовано на фальшивих основах. Вже перше питання, котра з релігій є правдива, є не на місці. Бо коли йде про правдиву релігію, що впливає із кожної людської істоти, то кожна релігія для себе є правдива.

Немає жодної користі, якщо станемо порівнювати між собою релігії різних народів і рас, бо вони усі є лише висловом незаспокоєної туги тих народів за живим і діючим Богом, якого ще належить знайти, щоб досягнути мир і співзвучність у своєму житті. В цьому відношенні слова великого короля знаходять повну слухність: кожний по-своєму може взивати Божество. Може то бути африканець, що робить це на свій лад, чи азієць – на інший лад. Німецькі хорали звучатимуть інакше, ніж англійські пісні. Також українець має окремий ритм для виявлення своєї релігійної сили, ніж росіянин, або француз.

Апостол Павло, перебуваючи в Атонах, місті філософів й шукачів Бога, був лише «в душі» огірчений формою релігійних звичаїв. Він напевно знав про жахливі богослужбові ритуали в грецьких святинях. Проте розпочав він свою славу промову на ареопазі не словами догани, і не сказав: «ви безумні люди, ваші богослуження нічого не варті, і ваша релігія є фальшива!» Ні, він, повний признання, заявив: «Атенські мужі! Бо всього я бачу, що ви дуже побожні», — чи, висловлюючи це на сучасній мові: «Я бачу, що ви люди релігійні». Так само і жертovníка з написом «Незаному Богові», не прийняв з резигнацією стомленого скептицизмом. Бо ж звідки ми, люди, можемо уповні пізнати Бога, про існування якого можемо лише здогадуватися? Чейже Він не може бути предметом наших дослідів, як частина

творива землі, по якій ходимо. Жодна людська філософія, жодні містичні медитації, навіть найбільш гарячий прояв релігії не є в спроможі розкрити Його тасмність.

Леопольд фон Ранке оповідає, у своїй «Історії Прусії», про Фрідріха Великого: «Він сердився, коли хтось у розмові висловлював сумнів в його віру в живого Бога»... «Я не знаю Бога, але я звеличую Його», --- казав він. І хто ж осуджував би поставу Фрідріха Великого? Властиво, так само робить і кожна релігія, хоч кожна на свій лад звеличує, не знаючи Його.

І більше, ніж те, не може мати, ні дати жодна релігія. Вона є лише порожньою посудиною, що тисячі й тисячі рук спраглих людей простягають до неба, щоб Бог наповнив її правдою. Релігії усіх народів — це многоголосний хор синів, що в далечині від батьківського дому, взивають: «Я встану і піду до батька свого».

Зате кожна релігія стає демонічною, якщо вона хоче бути чимсь більше, ніж вона є; якщо вона обіцяє більше, ніж може дати; якщо вона вдає, що вона вже сама є домом Отця, замість того, щоб признатися, що вона є тільки висловом туги за домом небесного Отця. І ще одно лихо: через гордовиту самоправедність релігії, Служба Божа стала службою божкам, а заповіді — фарисейством, а пам'ять про Таїнства Божі — магією.

Багато можна було б досягнути для взаємного порозуміння, якби у цих питаннях можна було знайти спільну мову, чи то для всіх спільні окреслення певних релігійних понять. А тоді, з одної сторони, відпало б недоцінювання щирої релігійности, хоч і в чужій для нас формі, а з другої сторони — не загрожувала б небезпека переоцінки власної побожности та наділювання її прикметами абсолютної вартости, яка належить виключно Богові. У дійсності, кожна релігія чує лише відгук свого власного голосу. Це і є само-

обман містики, себто вияву нашої релігійности, коли вона думає, що може передати більше, ніж звук нашого власного голосу. Яку б форму вона не приймала, — чи то убоготворювання природи, або крові, чи дорогою посилення свідомости себе-вартости, — і вважала б, що вже осягнула пізнання позасвіту, — то в дійсності вона спроможна лише змалювати певний простір, але ніколи не зможе вложити в нього змісту. Якщо ми поставимо на стіл порожню посудину, чи візьмемо її до рук, або, піднявши її, держатимемо вище нашої голови, — вона залишиться такою ж порожньою, як була перед тим: від наших бажань вона не наповниться.

Чи є щось більше від релігії?

В наших розважаннях рішаючим є питання: чи досить нам самої релігії? Чи є взагалі ще щось більше? Ось ми опинилися на роздоріжжі. Насамперед є конечним, щоб у наші поняття увійшов певний порядок, а це тому, щоб із цього, про що будемо говорити, не з'явилися найприкріші непорозуміння і не стали перешкодою в так корисних розважаннях.

Ранке, у вище згаданому випадку, каже: «Я не знаю, чи можна вийти поза цей скептицизм, якщо не прийметься за основу Об'явлення, до чого Фрідріх не був схильний». Цим твердженням великий історик випередив нас у наших розважаннях о рішаючий крок вперед.

Кожна релігія має до діла тільки з діланням самої людини. Людина відчуває в собі пориви і недостачі, дає місце своїй тузі й простягає руки до Відвічного. Вона постійно думає про Бога і старатється в своїй уяві представити собі невидиме. Але, чи ж Бог нічого більше не призначив для людей, що мріють про втрачений рай, як лише саму згадку про втрачене? Один сучасний філософ каже: людина посідає в собі релігійний пра-

феномен. Якщо ми не спроможні нічого більше сприймати, тоді властиво не лишається нам більше нічого, як довіритися цьому здоровому інстинктові.

Таке наставлення було б запереченням Божого дійства, бо у своїй зарозумілості бачили б лише самих себе, себто саму людину у її діях. Що більше --- це було б запереченням і самого Бога. Але насправді існує не лише людина з її незаспокоєною тугою за рідним домом, існує і Той, що приготує їй поворот до цього дому. Існує не лише людина з своїм запитом і нуждою, але існує і Бог, Який готує кінець нашій нужді й на наші запити дасть відповідь.

Засліплючою демонічною сторінкою кожної релігії, від грубого поганства аж до зле зрозумілого «християнства», є те, що вона, у своїй запалі й діяльності, ставить себе нарівні з Богом. Правдою є і те, що туга і прагнення скорого повороту можуть привести людську душу до такого стану, коли наснажена сила уяви сприймає вже те, що в дійсності є фатаморганою наших бажань. Хто перебував у полоні, і на довго розлучений з своїм рідним краєм, той знає, як це часто снилося йому, мов на яві, що він дома, серед своїх найближчих. Вранці проснувшись, він, розчарований, бачив, що усе те було тільки звичайним сном. І кому пізніше судилося пережити дійсний поворот, та ще й до того у вечірню хвилину, в сутінках, стати на порозі рідного дому і, відкривши двері, вперше побачити свою матір, — той справді пізнав, що це значить дійсно вернутися до рідного дому! Як би туга не змальовувала нашій душі цього образу повороту, то насправді він є чимсь далеко більшим.

Кінгслей, у своїй знаменитому романі «Гипатія», описує жахливу спробу благородної грецької філософки, за посередництва скупчення своїх духових сил, самій наблизитися до Бога. Екс-

таза скоро минає, та з її душі виривається крик розпуки обманутої.

Ще більше жахливим є, що з християнства, багато його прихильників, вчинили тільки релігію, а самого Христа — основником нової релігії: мовляв, Він прийшов на землю, щоб дати людям кращу релігію!

Коли б це була правда, то Ісус з Назарету був би лише одним із багатьох тисяч, що поручають нові методи як прийти до Бога. А тоді віра християнська була б ще одною спробою власними силами взнестися до Бога. На превеликий жаль, мільйони християн так і розуміють своє християнство. У них усе виходить так просто: береш молитвник, або книгу пісень і йдеш з тим до церкви, бо так хоче... Бог, а гнівити Його — це ж великий гріх! Далі — виконуй, хоч про людське око, церковні приписи, бо це ніби дає право на Божу приязнь. В усьому — закон і припис, щось як у магометан, що сповняють приписані молитви обов'язково обличчям в сторону Мекки. Ітак, ми молимося по припису, по припису йдемо до сповіді й Св. Причастя, буває, що посвячуємо дещо часу на духовні розважання, але завжди зір наших очей обов'язково спочиває на тому, що належить до нас як людей, від чого і сподіваємося добрих наслідків та користи. Якщо ж немає добрих вислідів, тоді зроджується у нас журливий запит: чи ми виконали усе як слід перед Богом, як цього вимагають приписи, а коли так, то чи не кориснішим буде пошукати собі іншу релігію? Коли ж приходить нужда, або якісь інші нещастя, тоді така людина тратить, як це вона називає, «свою віру». А в дійсності вона не мала жодної віри, бо була лише релігійною. Трапляється їй якийсь інший засіб, чи спосіб, згідно з її розумінням стати релігійною, — наприклад, ідеалізм, сюрреалізм, або ще щось інше, — тоді хапається вона цього, щоб хоч у цей

спосіб дати вислів своїй незаспокоєній релігійній тузі.

Кінець усім релігіям

Конечним є підкреслити, що за всіма «християнськими» спробами стати релігійною людиною за всяку ціну, криється велике непорозуміння у погляді — нібито справді Христос був засновником нової релігії. Але Христос не прийшов для того, щоб збільшити число релігій на землі. В дійсності, Христос прийшов для того, щоб приготувати всім релігіям ціль і кінець. Він Сам, у своїй Нагорній проповіді, у відношенні до старозавітних законів, говорить (Мат. 5, 17): «Я не руйнувати прийшов, а доповнити», і це є висловом Його відношення до всіх релігій людства. Те, що апостол Павло проповідував побожним тих часів (Рим. 10, 4): «Бо кінець закону — Христос на праведність кожному, хто вірує», — відноситься і до всіх релігійних людей наших часів. Воно було тоді важним, залишилося таким й тепер. Тому Ісус і одержав титул Христа. Він не є носієм людських думок, також не прийшов Він для того, щоб ми стали трохи побожнішими, або — щоб знайшли більше повочасні способи вислову наших релігійних почуттів. В Йому кінець усім релігіям, бо вони досягнули своєї мети, переборовши все там, де став царювати Христос. Кожна релігія проповідує, що через виконання певних обов'язків і законів чи то заповідей, приходять оправдання, себто право бути в домі небесного Отця.

Фарисей старався досягнути своєї мети через надмірні зусилля в докладному виконанні усіх законів і приписів. Рівнож і нам загрожує постійна небезпека піти його слідами. Ось, читаємо на одному надгробному пам'ятникові якогось побожного католика: «Він був дуже побожний». Як же часто забуваємо, що Христос є каменем спо-

тикання для кожної спроби допомогти самому собі. Ми з нашою праведністю і нашою релігійністю стаємо перед Ним покриті соромом.

Ісус не є також і сполукою усіх голосів різних релігій людства в один, покриваючий всіх, акорд. Його слово не є нашим словом! Він — це відповідь Бога на всі релігії цілого людства. І цією Божою відповіддю є Ісус в живому тілі, себто людина дійсності.

Ще перед десятками років теологи сперечалися над питанням: чи Ісус був тільки людиною, чи, у повному значенні цього слова, справді Сином Божим? У цьому питанні — не ходило лише про самий вислів, що зрештою поновлюється у кожному поклінні, — скривається дуже важна проблема: чи справді втілюється в Ісусі вираз людської туги? Чи Він заступає людей перед Богом? Чи справді в Ньому відповідь Бога на усі наші запити? Чи є Він також і посередником між Богом і людьми?

Всесторонні досвіди християнських місій між поганами, різних народностей і рас, дають нам багатий вибір матеріалів, дуже корисних для висвітлення цієї проблеми. Новочасні місії уже не дивляться на релігії різних народів як на наївні схиблення, хоч більшість цих релігій повні забобонів. Сучасний місіонер глядить на релігію поган з належною повагою. Він бачить у ній зов народів до Бога. Чейже Бог не є чимсь чужим для поган. Це правда, що місіонерові часто потрібно, у своєму благовістунанні Євангелії поганським народам, винаходити нові вислови, яких немає в поточній мові, ось хоч би такі як «прощення» і «оправдання», чи інші біблійні вислови, але йому ніколи не доводиться видумувати вислову Бог. Бо, наприклад, шамбала-негри, мешканці Узамбара краю, давним-давно мають свого «Мулюнгу», також папуаси від правіків — «Ануту», а даяки в Борнео — «Девас» і т. д. Рів-

нож анімисти Африки відрізняють Бога неба і землі від духів і демонів, під владу яких вони попали і бояться їх. Ось до них усіх приходить посланництво Ісуса, як сповнення їх найглибшої туги.

Знаю і про освічених китайських прихильників Конфуція, яким, при спільнім читанні клясиків їх релігійної літератури, місіонер міг сказати: «Чи ж не пізнасте, що тут усе є спрямоване на Того, Кого я проповідую. Він приведе вас до мети, до якої ви змагаєте». Вони слухали його і розуміли.

Хто знає про ці взаємовідносини з історії місій, той хитатиме лише головою над короткозорою балаканиною різних критиків місійної праці між поганами. Вони кажуть: «Лишіть поган з їх релігією у спокою, вони в ній почувають себе щасливими, не несуть їм нічого чужого, бо воно зовсім не підходить для них». Але, дяка Богові, наші місії є далекі від таких фальшивих думок. Великою несподіванкою в місійній праці, що нас самих так скріплює в нашій вірі в Христа Спасителя, є ця обставина, що Христос не приходить до різних народів як чужинець, але кожний народ приймає Його як свого, тому через Його спасаючу силу кожний з них має змогу розвиватися на свій лад.

Ісус є відповіддю Бога на питання усіх народів і рас. Кожна релігія є зв'язана з буттям народу, бо вона є дійством людини. Жодний народ не може й не повинен переймати релігію від іншого народу. Зате Христос приходить з «високости». Він не є Богом ні жидів, ні греків, а тільки живим Словом Бога, Творця неба і землі, а цим і усіх народів. Він є понад народами і чути Його повинні усі, — «проповідуваний був між поганами, увірувано в Нього по світу» . . . (1 Тим. 3, 16).

Хто ж хоче залишитися «релігійним», нехай залишається таким, але нехай не фальшує самої

релігії та нехай не жде від неї нічого того, чого вона не може дати: повороту до Бога. Бог прийшов до нас в Ісусі, тому й носить Він ім'я Христа. Наше відношення до Нього не є визначеним згорі, у постаті приписів закону й різних обов'язків, які ми повинні виконувати. Тут немає місця на будь-які дискусії. Відносно відповіді Бога іде про те, чи ми приймаємо її, або відкидаємо. «Христос на праведність кожному, хто вірує» (Рим. 10, 4). Наше відношення до Ісуса є рішачим чинником у признанні нам прав на життя у Бозі. Тут зовсім не ходить про більшу чи меншу побожність. Тут немає мови про людські здібности і діла чи «творчість», як говорив Лютер. Тут діло виключно в особистім довір'ї до Ісуса Христа, як нашого Спасителя і Господа.

В Кесарії проживав римський сотник Корнелій, про якого згадує апостол Лука в діях Апостолів (10, 2), кажучи: «З усім домом своїм він побожний був і богобійний, подавав людям щедру милостиню і завжди Богу молився». Що ж ще бракувало цьому мужеві? Нині кожний назвав би його «практикуючим християнином». А все ж туга залишалася незаспокоєною і, в рішачий момент його життя, пустка в його душі не заповнилася. І ось на це заповнення і чекав сотник Корнелій та гаряче молився (Діян. 10, 31). І воно прийшло аж через післанця Христового, апостола Петра та його свідчення про мир у Господі. Петро розказав йому про Воскресення Ісуса і «що кожен, хто вірує в Нього, одержить прощення гріхів Його іменем» (Діян. 10, 43). Аж тепер життя Корнелія справді стало новим. І відтоді перестав він бути лише релігійним, а почав вірити. І це якраз є той властивий шлях, по якому повинна б піти кожна релігійна людина, якщо вона прагне сягнути вище релігії. Тільки той хто увірував, має право сказати: «тепер я справді християнин». «Хто вірує в Мене, має життя вічне» (Ів. 6, 47), — говорить Ісус. Хто через віру прий-

шов до Нього, цей може ствердити: вернувся до-
дому. «Тим же оце вже ви більше не чужі і захо-
жі, а товариші святим і домашні Божі» (Еф. 2, 19).
Загублений став сином, бо його зустрів Хрис-
тос і став його Господом. І це чудо переживає
кожний, хто навчився слухати Слово Боже.

2. БОГ ГОВОРИТЬ

Коли б не існувало нічого іншого поза самим релігійним прафеноменом, то тоді було б зайвим писати цю частину наших розважань. Бо саме те, що людина посідає релігійні почуття може лише підтвердити, що людина була творивом Божої руки. Людина ніяк не може заперечити свого походження навіть тоді, якщо б вона зовсім відреклася від свого Творця. Але релігія, як було вище сказано, є лише питанням, поставленим людиною Богові, а не відповіддю Бога на запит людини. Тому то релігія ще не є Словом Божим, зверненим до нас. Перед тим, поки взагалі може наступити будь-який зв'язок між Богом і людиною, — Бог мусить це їй об'явити.

Незбагнений

Бог не є частиною творива. Творець є паном Свого творива. І твориво, якого ми є лише частиною, можемо досліджувати і після наших сил користуватися ним. Тому твориво є предметом наших змагань, нашої праці. Про Бога цього сказати не можна. Бо Він не є предметом нашого ділання, як рівнож і не об'єктом нашого мислення і досліджування. Якщо було б інакше, то Він був би такий самий як ми, а не Бог. У цьому й полягає помилка релігійної філософії. Він володар понад усе. Тому можемо пізнавати Його лише стільки, скільки Він об'явить Себе Сам. Він далі залишається понад нами вповні недосліджений і незбагнений, як це говорить псалмопівець: «Ззаду і спереду обступив мене і руку свою положив

на мене, не здолаю збагнути Його» (Пс. 139, 5—6). Він «Цар над царями»... «один, що має безсмертя і живе в світі неприступному, котрого не бачив ніхто з людей, ані бачити не може» (1 Тим. 6, 15—17). А все ж Він є, і так близько нас, що апостол Павло міг сказати до грецьких філософів на ареопазі: «... Недалеко Він від кожного з нас. Ним бо живемо й двигасмося, і єсємо, як і деякі з ваших поетів мовляли: Його бо й рід ми». (Діян. 17, 27—28). Та цього загального здогаду про існування Бога є замало для такого зв'язку з Ним, щоб можна було визнати: «Маємо мир з Господом» (Рим. 5, 1).

Рівнож і в цьому випадкові проявляється демонічна сторінка людської релігійності. Така релігійність приводить людину до високої зовнішньої активності. Лютер назвав це ремісництвом. А Христос, у своїй Нагорній проповіді, каже: «Думають, що за довгі молитви будуть вислухані» (Мат. 6,7). Це є те саме, що німці називають «криком поган», бо усі, що мали до діла з поганями, знають як це відбуваються різні релігійні процеси в індіців, або релігійні урочистости в анімістів. Така сама реміснича праведність у релігійних є знана і у нас. І тому, що людина вносить в релігію так багато свого власного, завжди починається вона горячою боротьбою аж до часу, коли справді побожний, чи то фарисей або філософ, нарешті прийде до пізнання, що усе те, що він чинив для повноти своєї релігійності, ні трохи не відкрило йому Божих таємниць. Людина, у своїй гордості, не хоче признати, що її пильне дослідження Бога не зуміло пробити стіни, яка стоїть між нами і Ним. «Та справді Ти еси Бог тайний» (Іс. 45, 15).

Бог противиться гордим, а ласка Його є для понижених. Але ми є так заняті своєю релігійністю, що вже немає місця на віру. Як це не дивно звучить, але це правда. Багато з нас є забагато релігійні, щоб дати Богові можливість у нашо-

му житті прийти до слова. Правда, ми думаємо про Нього, часто звертаємося до Нього, вмовляємо, але наші вуха глухі на те, що Він говорить. А це є головною передумовою до головного досвідчення у вірі, яке говорить нам Бог в Ісусі Христі. «Хто має вуха, щоб слухати, нехай слухає», — так часто повторює Христос. «... Він відкрив вуха мої», — хвалиться псалмопівець, як рішачим досвідом Божого милосердя. (Пс. 40, 7).

Якщо знаємо, що Бог хоче до нас говорити та, що наш поворот до Нього залежить від нашого послуху в усьому, що Він говорить, тоді постає питання: де говорить Бог до нас?

Мова творива

Для багатьох відповідь здається дуже проста. «Коли хочу бути сам-на-сам з Богом, — так кажуть вони, — тоді йду в природу. В тиші лісу, вчасною весною, коли пташки вранці щебечуть, або при заході сонця з його багатством красок, або ще при палахкотінню ватри — чую голос Бога». Ніхто не стане заперечувати, що настрої лісної тиші, або краса природи не вкладають в наші серця вдячності й потреби звеличування. Що ближче ми до Божого творива, то більше подивляємо діла мистецької руки та готові до хвали Його могутності. Але не слід нам обманювати себе. Ми, німці, що вже з природи, у нутрі нашого ества, є романтиками, дуже легко вдоволяємося вартостями настроїв. Власне, ця наша посвята природі дуже скоро виявляється лише часткою нашої релігійності, якщо знайдеться у нас відвага сягнути аж до суті загадковості природи, а не лише задовольняти себе почуттям самих настроїв. Це правда, що природа виявляє нам могутність Божу і невичерпні можливості, але чи не є вона одночасно і заслоною, що закриває перед нами Його існування? Поруч великого числа побожних дослідників природи є ще велика кількість та-

ких, що при своїх дослідженнях й захопленні величчю і красою природи, трохи присліпли та не добачають уже більше Того, Хто був її Творцем. Романтик, що у травні вранці йде лісом, зовсім не думає над тим, що в дійсності немає тут жодної тиші, ні миру, а що тут постійно йде завзята боротьба всіх проти всіх, і то не лише між звірями, але також і між рослинами. Постійно мусять вмирати одні, щоб могли жити інші.

Перед сто дев'яноста роками, у Франкфурті/М., жив один талановитий хлопець, вихований своєю побожною матір'ю, згідно з духом тодішніх часів. Одного разу вона сказала до нього: «Глянь, як добре і мудро уладжено в природі, як доказ Божої добороти». Коли хлопець мав уже шість років, по усій Європі розійшлася жахлива вістка, що квітуча столиця Португалії, велике портове місто Лісбона, впала жертвою землетрусу і тисячі й тисячі її мешканців, мужчин, жінок і дітей, згинули жахливою смертю. З тою вісткою зникли у хлопця його дитячі погляди на природу. Вже як старша людина, оповідає Гете в книжці «Творчість і дійсність», скільки ця вістка принесла йому, тоді ще дитині, страждань.

Раніше чи пізніше — кожний з нас прозріє і прийде до висновку, що лише поверхове мислення може зродити думку, що природа приводить нас так близько до Бога, що серце наше починає відчувати подих Його ласки. Правда, діяння сил природи дають нам певний образ могутности Творця і можливість з набожним тремтінням подивляти порядок і законність у всесвіті, а цим й хвалити Божу премудрість, але при цьому природа і закриває перед нами рішаюче слово про Божу любов, якого ми так прагнемо. Рівнож не в силі вона дати нам відповідь на наш зов за миром.

Діяння світу

Здається, що ближче правди є ті, які кажуть, що слів Бога, вказуючих нам шлях до Нього, не слід шукати в діях природи, а лише в історії самого людства. Поет говорить: «Історія світу є суд над світом». Чи ж ми, у своєму власному житті, особливо у відношенні до проводу нашого народу, часто не поділяємо слів, написаних колись королем Вільгельмом, після бою під Седаном: «Яка ж то зміна настала через Боже Провидіння».

Хто уважно читає німецьку історію, той бачить цілий ряд таких щасливих змін, які, мов та золота нитка, через сторіччя товаришать долі нашого народу. Починаючи з днів, коли відвага Франків здержала, на полях під Турс і Пойтієр, навалу арабів та цим врятувала Європу від долі, яку виродовж довгих сторіч переживали народи Балканів; і далі — після битви під Вальштат біля Лігніц, коли то німецькі лицарі відбили наступ монголів. А яку вагу мала, наприклад, ця обставина, що в рішучі часи Лютера знайшовся такий Курфюрст, що мав відвагу дати притулок і охорону в своєму замкові монахові з Віттенберґії, позбавленому всяких прав!

Але поруч ряду щасливих змін стоїть і довгий ряд трагічних катастроф. Коли за середньовіччя німецьке цісарство, під пануванням героїчних постатей з дому Штауффер, досягнуло найвищого ступіня свого розквіту, тоді «злий припадок», а саме — не в час холодна купіль — приніс кінець величі німецького цісарства.

А ще ось один приклад. Скільки трагічного у тому, що в часи, коли Лютер виборов від Риму духову незалежність, на чолі німецьких князів стає муж, якого матірня мова не була німецька, хоч і говорив він по-німецьки, але лише з... своїми собаками. Можна б навести ще багато прикладів з німецької історії — аж до катастрофи найновіших часів.

Але, хто хоче розуміти мову цих історичних подій? Якщо історія є голосом Бога, зверненим до нас, то ми маємо право сказати: темним є змісл цих слів. Бо історичні події вимагають пояснень, але вони можуть випасти різно, це в залежності від наших наставлень.

Ще одно, рiшаюче. Хоч заiснування iсторiї людства i її мети знаходяться пiд всемогутньою рукою Творця, то напевно знаємо, що Бог допускає до керiвництва на землi i другу силу. «Князь цього свiту», про якого згадує Лютер у своїй пiснi, присвяченiй Реформацiї i зараховує його до поважних противникiв, — вписує i свої сторiнки кривавими лiтерами в книзi iсторiї людства. Поруч волi до добра дiє ще й воля до зла. Вся iсторiя людства помережана сторiнками прогріхiв тих, що забули про свої обов'язки. I вона є найбiльшою книгою людських провин. Бог допустив до писання iсторiї i сили зла i якраз тому iсторiю нiяк не можна вважати за джерело Божого Об'явлення.

Сумління

Слово Боже треба деінде шукати. Та чи мають слухнiсть тi, що кажуть: «Прислухайся до голосу свого сумління i почувш голос Божий у своїх власних грудях». Чи сумління є справдi речником Бога? Певно, не є ще найгiршими тi, що, на думку Канта, iдуть по лiнiї категоричного наказу, в надiї прислужитися цим Богови. А все ж, не можна заперечувати, що наше сумління, дане нам на нашу життєву дорогу, пригадуючи й остерiгаючи нас, є одним iз доказiв, що ми таки вийшли з-пiд Божої руки.

Наше сумління є частиною нашої згадки про втрату всiм людством Божого дитинства. Старий отець Церкви, Тертуліян, напевно так само думав, коли писав: «Анiма натуралiтер христiяна» —

людська душа вже з природи є християнською. Гріх, що лишив її цього стану, прийшов як чуже тіло, як щось друге по душі. Лише мир з Богом є природний для людини. Ми втратили його через неприродність нашого відчуження від Бога. Надмірно велика журба усе наново будить в нас болючу свідомість, що ми мусимо носити з собою чужий нашій природі тягар, постійно відчуваючи, що з нами не все в порядку. Августин вписав у свою книжку «Конфесії» такі слова: «Господи Боже, Ти сотворив нас для Себе, і наше серце буде доти неспокійне, доки не знайде спокою у Тобі». Цей неспокій людського серця, ще підсилюваний діланням сумління, напевно є частиною нашого релігійного успосіблення. Саме тому було б великою помилкою приймати дії людського сумління за голос Божий.

Хто ж, мимо цього, так робить, то пригадує собою одну історію подію, що трапилася ще перед першою світовою війною в одній із пристанів західно-африканських колоній. У пристані стояв на якорі один воєнний корабель, що кожного дня, в полудне, давав сигнал сиреною. Одного дня йшли вулицями міста два чоловіки, фермер і морський старшина. Останній сказав до свого подорожнього: «Я допроваджу вас до годинникаря, він має у виставовому вікні годинника, що показує точний астрономічний час; я кожного дня наставляю по ньому свого годинника, щоб у точний час пускати в рух сирену корабля». За кілька днів пізніше і сам фермер мав якесь пильне діло до годиникаря. Він, зчудований пильністю та солідністю цієї людини, яка не маючи ще змоги користуватися благословенствами радія, а всеж уміла наставляти свої годинники після астрономічного часу, спитав: «Чоловіче добрий, скажіть, будь ласка, як це ви робите?» З найбільш невинною міною той відповів: «Але це ж така проста річ: я ставлю свого годинника після сирени корабля». Звичайно, фермер затримав це своє

відкриття в таємниці, але його довір'я до годинників міста було захитане.

Ця подія містить у собі глибокий зміст, якщо порівняти її зі справністю людського сумління. Певно, що сумління можна, в деякій мірі, вважати за компас у наших діях. Але тільки тоді, коли стрілка є спрямована на магнетичний полюс. Та звідки ж можемо знати, що наше сумління діє правильно? Чейже існує приспане сумління, а також і хоровито-чутливе. Наше сумління є завжди виставлене на різні впливи та дуже часто є готове на всякі уступки. Бувають хвилини, коли воно й зовсім не діє. Для цього, щоб сумління могло виконувати рішучо і справедливо божественне завдання — конче потрібний якийсь рівноважник, якесь непідкупне мірило, бо інакше загрожує небезпека, що прядивом мірятимемо локті, а не навпаки, як це нележало б.

Це можна б висловити більш по-сучасному: наше сумління не є надавчим апаратом, а тільки сприймачем. Наївним було б купити собі голосник, поставити його в кімнаті й дивуватися, що, помимо різних маніпуляцій, не чути жодних звуків. До голосника треба ще й сприймальний апарат, а потім ще інші конечні додатки. Але часто ще й це не помагає, бо треба й знання, як ним користуватися.

Так і з нашим сумлінням, хоч і назвали ми його сприймачем. Щоб користуватися ним, треба вміти розрізнявати звуки матерії цього світу від голосу Бога, бо ж це не так легко трапити на «Божу хвилю», що не є спільною для всіх, а лише кожного зокрема лучить з Богом. «І шукатимете Мене та й не знайдете; як тільки шукатимете Мене всім серцем вашим і Я дам вам знайти Мене» (Єр. 29, 13—14).

Надзвичайне Боже Об'явлення

Бог говорить! Бог не покинув людей на самих себе і на їх релігійний інстинкт. Ось це і є та радісна вістка, яку голосимо ми, християни, усьому світові. Бог шукає своїх загублених дітей. Ми самі не можемо знайти шлях до Нього, тому Він вказує його нам. Він зовсім неподібний до божків, які, мовчазні й глухі, приймають звеличання їх. Він говорить до нас і для нас, і цим творить спільноту з нами; фальшиво є думати, що спільнота повстає вже від того, що глядимо на щось, навпаки — вона бере свій початок у живому слові. Навіть у нас, людей, першим діє слово. Коли ми, будучи ще школярами, хотіли вилучити когось із нашого гуртка, то переставали говорити з ним. Слово завжди було не лише лучбою між людьми, чи посередником, але й тим головним звеном у довгій ланцюзі нашого життя, що нерозривно діє з покоління в покоління, і зветься народом і людством. Ось, наприклад, глуховатий, чи зовсім глухий, чуває себе більш самотнім, ніж сліпий. Правда, і цей потребує сторонньої помочі, але недостача зору вирівнюється багатством внутрішніх переживань, посідаючи більшу спроможність скупчення своїх думок, які родяться із почутого слова, а через це має змогу і далі перебувати в нерозривному зв'язку зо своїм довкіллям. Глухота приносить самотність і недовір'я, навіть до тих, що має їх постійно перед очима. Коли ж Бог промовляє до нас, то цим звільняє нас від глухоти, зродженої відчуженням і дарить нам далеко більше, ніж це могло б статися через яву, або бачення Його обличчя.

Більше як наївно — думати, що невидимість Божа є непоборною перешкодою в досягненні певності в існуванні Бога. Рівнож було б дивовижним сміти наказувати Богові, в який саме спосіб повинен об'являти Себе. Дорога вимог ніколи не провадить до Бога, а навпаки — якнайдалі від Нього.

Коли ми ще й досі не прийшли до певности існування Бога, то напевно тому, що досі не рішилися піти дорогою, яку вказав нам Бог. Слід би нам звернути свою увагу на свідкування тих, що таку певність уже давно осягнули. У багатьох «шукачів Бога» трапляється й таке, що вони глядять все у противну сторону. Мешканці острова Ріяс, біля Суматри, по вірі погани, мають дуже гарне прислів'я: «Бог тільки на долоню від нас». Так близько, та все ж можемо й не бачити Його і не чути.

Щоб сприйняти Боже Самооб'явлення і не пройти мимо Нього, як незнамого Бога, треба мати відкриті не очі, а вуха і добре слухати. Лише ті, що слухають, почують Його голос. Треба здобутися на відвагу і, наперекір сумнівам й голосам критики, посвятити свої вуха Богові. З Божого слова і нашого слухання заіснує спільнота, яку Бог давно призначив нам.

Уже від тисячі років християнська Церква свідчить нам про те, що ця спільнота з промовляючим Богом буде їй дана тільки через слухання слова Старого і Нового Заповіту. Але чомусь світ постійно виступає проти так великого авторитету Біблії. Властиво, чому саме ця книжка має посідати божественний авторитет? Вже від самих початків християнської Церкви, аж по нинішні дні, вжито було всіх засобів критики, щоб знищити авторитет Біблії, як Слова Божого. Але поки торкнемося цих закидів, заперечення яких завжди буде недостатньо для тих, що свій вирок завжди мають готовий, навіть не чекаючи слів оборони, — хай буде дозволено наперед висловити спільне свідчення усіх нас християн: Ми всі, що прийняли Біблію як Слово Боже, робимо це не в сліпій вірі в авторитет, і не тому, що ми можемо занадто ліниві в нашому думанню. Чейже і ми вийшли з рядів тих, що завжди сумніваються. І це, що перемогло нас, не було жодним виснов-

ком ряду людських доказів, а лише, повторюємо, лише силою впливу Біблії на життя людини. А це важніше від тисячі доказів за, чи проти.

3. БІБЛІЯ

Немає на світі такої другої книжки, про яку було б так багато написано, як про Біблію. Рівнож немає такої книжки в світовій літературі, яка була б так строго критикована зі сторони своїх противників. Особливо у дев'ятнадцятому сторіччі, з його великим заінтересуванням історичними науками, зужито усі засоби для дослідження Біблії. Історична і мовні науки, археологія, мистецтво й історія релігії — усе це було використано якнайдокладніше, щоб вияснити таємницю Біблії. Дослівно, майже літера за літерою були пересіяні. Мов той хірург своїм скальпелем — розкладано її на дрібні частинки, ніби готовлено ще й до мікроскопічних дослідів.

Який же був вислід, наскільки нині можна б було б про це говорити?

Поява Біблії

Біблія появилася так, як це буває з кожною книжкою. Вона з неба не впала, також і не з'явилася в якийсь чудесний спосіб. Її написали такі ж люди, з тіла і крові, як і ми. Коли читаємо її, то виразно бачимо їх стиль та інші особисті прикмети. В своїх поглядах на природні явища, що їх оточували, були вони нічим іншим, як тільки дітьми свого часу. В їх писаннях відзеркалюється античний світогляд, як і певні історичні упередження тодішніх часів. Їх висновки в природознавстві не зраджують жодного надприродного їх знання. Правда, в їх описах появи життя в світі знаходимо несподівані погляди, про які, оснований модерної геології, Квенштадт, сказав: «Мойсей був найбільшим геологом усіх часів».

Вже на самому початку наших розважань над появою Біблії стаємо перед дивним фактом, над

яким слід би призадуматися. Коли б вона виросла навіть із землі, то її загадковість залишиться незмінною. Не одна чи дві, а дуже багато людей писали Біблію. Лише частину з них знаємо по імені, навіть історичні книги не подають жодного автора. Так само авторів Псалмів і книг пророків, без сумніву, було більше, як це подають нам пізніші наголовки. Цікаве й те, що всі ті автори не належали до одної генерації, але розподіляються щонайменше на період півтори тисячі років. Отож, півтори тисячі років історії людства, а це рівно половина сьак-так знаної історії світу, були потрібні на те, щоб з'явилася ця книга. Вже в ті часи, коли життя європейських народів ще губилося в темряві, були вже вириті на глиняних таблицях деякі писемні знаки. І це був початок. Аж на початку другого сторіччя по Христі були написані останні рядки останніх книг Нового Заповіту, — можливо, що Євангелія Івана, — на папірусових зwoяx. І це було закінченням.

Тому твердження фанатичних противників Біблії, що, мовляв, вона написана вже в сторіччя по Христі, для об'єктивно думаючих людей належить до ряду тисячі й одної казок. Правда, були й деякі християнські вчені, які заступали думку, що Євангелія Івана могла бути написана наприкінці другого сторіччя по Христі, але найновіші знахідки папірусових зwoїв доказують із незаперечною певністю, що вона була знаною молодим християнським громадам уже на початку другого сторіччя. Тому і сміємо нині сказати: Новий Заповіт походить від першого покоління Християнства.

Отож Біблія числить за собою надсподівано довгий період свого творення, до якого ще й слід зарахувати сторіччя і тисячеліття тих часів, коли велика частина старших подій Старого Заповіту передавалася із уст до уст, з покоління в покоління.

Те велике число авторів, які жили в різних часах впродовж півтори тисячі років, не приналежали ні до священничої касты, ні до якогось таємного об'єднання демагогів-містиків. Це були люди різних фахів і станів. Побіч коронованих голів, як Давид і Соломон, стоїть пастух корів з гір Теокії, Амос. Побіч апостола Луки, вченого лікаря-грека з Антіохії — зовсім неосвічені пролетарі Галилеї, рибалки з Бетсаїди — Петро й Іван. Великий муж Даниїл і провідник народу — Мойсей. Безіменний божий муж, молитви якого увійшли в книгу Псалмів, і такі постаті духівників, як Єремія й Єзекїїл. Провідники кочовників, що при огнищах оповідали молоді старі перекази свого племені, і письменні придворні урядники, які дали нам зариси політики, воєн і урядничого стану. Найглибша лірика панереміну з широтою етичних понять, та сухі зариси з описами, повними драматичної сили. Строго ділове законодавство — і листи найбільш особистого характеру. І вся ця різноманітність злилася в гармонійну сполуку. У цій Книзі книг немає нічого абстрактного, усе конкретно бачене і описане згідно з дійсністю.

Але може найбільшою несподіванкою є факт: ні один з тих авторів ніколи не сподівався, що він буде співучасником у писанні Біблії. Висловлюючи це на поточній мові, можна сказати, що Біблія появилася на світ не по волі її авторів. Мойсей дає дикому й нездисциплінованому народові кочовників перші основи державного правопорядку. Павло пише свої листи з тюрми в Римі до знайомого християнина в Малій Азії. Єремія попереджує короля перед наслідками фальшивої політики. Умираючий в своїй молитві зводить боротьбу зо своїм Богом. Священик творить свою урочисту пісню до богослуження. Але жодний із них не думав більше понад найближчу ціль. Місіонер, що писав свого листа про дуже конкретні й не менше практичні справи до громади в

Коринті, яка була розколоса, ніколи не думав, що його листи ще по тисячах роках будуть читані по Церквах в усьому світі.

Чи ж це не надзвичайна річ, що ця книжка пишеться півтори тисячі років, і пишуть її велике число авторів, що ніколи не мали заміру писати якусь книжку та ще спільну в змісті та в цілі? Здавалось би, що книжка з такою неймовірною сорокатістю у своїх поодиноких частинах не буде мати своєї одностайности. Наприклад, як важко, при виданні збірних наукових праць, знайти одностайність між співробітниками, не згадуючи вже про зміст, хоч всі вони належать до того самого «фаху» і до того самого покоління. Ясно, що подібні передумовини для Біблії не існували і не могли існувати з огляду на час і обставини. А все ж — що мусять признати і її противники — вона, мимо деяких припасувань, залишилася гармонійною цілістю. Вільгельм Бельше, учень Гекеля, говорить, що Біблію, як і усі найбільші книги світу, слід приймати тільки як цілість.

Поширення і впливи Біблії

Доказом одноцілості Біблії є ще її поширення. Як же часто проголошувано її упадок! Та все ж, мимо посиленого поборювання, вона не перестаріла, ні не потребує перероблювань, або кращих видань. Ще й нині вона має багато противників, а все ж і надалі залишається найбільш поширеною книжкою на землі, перекладена на вісімсот мов і доступна для найменшого числом народу. Впродовж більше як ста років появилоса багато великих Біблійних Товариств для поширення Біблії між усіма народами, та голод на неї, навіть між самим німецьким народом, не зовсім заспокошений. Власне у час нужди, яку ще так недавно довелося пережити нам, попит на Біблію зріс між широкими верствами народу, особливо між мо-

лоддю. Коли в двадцятих роках нашого сторіччя вийшла з друку Біблія, в перекладі Др. Менге, то мимо посиленої антирелігійної прапанди і важких матеріяльних обставин, тільки за три з половиною років розповсюджено понад сімдесят тисяч примірників. При цьому треба підкреслити, що читач Біблії нерадо розстається зі своєю старою, до якої призвичаївся і поробив багато підкреслень чи особистих зауваг, і це навіть тоді, коли стара розтріпалася й не легка вже до читання.

Ніхто не зможе заперечувати факту, що поява Біблії принесла для життя людини багато великих змін. Також жодна інша книжка не є так зненавиджена як Біблія. І ця ненависть до неї не є аж вислідом новітніх способів агітації. Вже за часів переслідування християн, римські цісарі видали були спеціальні едикти, що забезпечували християнам повну некаральність, якщо вони здавали владі «святі» писання. Римські можновладці добре знали, що саме Біблія була ґрунтом і джерелом переконань, які вважали вони за конечне переслідувати. Пізніше, в середньовіччі, коли то прості, біблійні християни (що шукали опертя своєї віри в Біблії) шукали дороги до Бога без посередництва римських священиків, були покликані до життя спеціальні суди так званої св. Інквізиції, які переслідували всіх, а Біблію було проголошено «забороненою книгою».

Та нікому не вдалося скувати діючої сили слів Біблії, — від часів Реформації Біблія стала доступна для всіх народів Європи в їх рідній мові. Ще нині селяни австрійських Альп показують таємні сховки в сходах, що ведуть на горище, в яких колись їх батьки ховали Біблії перед наймитами уряду, щоб пізніше, при заслонених вікнах, в гурті, пошепки читати цю святую книгу. На Моравії ще недавно можна було бачити старі Біблії зо слідами крови тих, що навіть в час мученицької смерті не хотіли розставатися з нею. У

новітні часи большевицький уряд заборонив ввіз Біблії на територію ССРСР.

Та це є доброю ознакою для книги книг, а одночасно й свідченням безсилля її противників. Якщо не мали б вони страху перед силою цієї книжки, то й не потребували б забороняти й поборювати її. Видко, що її вороги почувають себе не в силі протиставитися її впливам і вважають, що замало словних заперечувань її вартости, тому прибігають до засобів насилля і переслідувань. Так само жодна людська книжка не є так улюбленою як Біблія. Католицький поет, Карло Шенгер, у своєму драматичному творі «Віра й Батьківщина», змальовує історично вірно постаті мешканців Зальцбургу, які, задля Біблії, покинули свої доми і двори. Такими ж свідками є гори актів мучеництва Вальдзенців і Гугенотів. Великий рух духового пробудження на Україні, під патною «Штунди», у шістдесятих роках минулого сторіччя, мимо жорстоких переслідувань, ще й нині не перестав діяти. А це ж є ніщо інше, як тільки біблійний рух. Полонені розказують, що навіть у далекому Сибірі один селянин давав за Біблію живу вівцю, а вдаток ще й мідяний баняк, і то в часи великого голоду, в кілька років по війні. Де не можна купити Біблії, там сторінка за сторінкою відписують і в цей спосіб розповсюджують далі.

Усі знають про жахливу трагедію німецьких армій під Сталінградом. Одному військовому духівникові довелося видирати з Біблії картку за картокою, коли вийшов запас цілих, щоб хоч у малому заспокоїти спрагу Слова Божого між воюючими, яких життя кожної хвилини висіло на волоссині. Багато з нас це знають ще з таборів полонених, як великий був попит на Біблії. Вже багато часу по звільненні з полону, писав до мене один із тих, що перед тим ще не знав про неї: «Біблія стала тепер для мене найбільшим щастям мого життя».

Куди приходять Біблія, там і помітним стає великий культурний поступ, як вислід її благодійного впливу. Це спостерігаємо в житті багатьох народів, як з появою цієї книжки, в його життєвому розвою з'являються нові прикмети, яких він перед тим не посідав. І це не лише у відношенні до так званих місійних народів, але й культурних народів Європи. Німецька Реформація була б немислима без Біблії в німецькій мові. Переклад Біблії Лютера спричинився не тільки до ліквідації неписьменности в Німеччині, але й став сполукою між німецькими племенами — горішніми й долішніми.

Вимовність віри, що приходять з біблійною Євангелією, — узалежнена від власного бажання пізнати Слово Боже. І лише в сполучі з ним дає реформована віра не тільки звільнення від чужого опікунства, але й почуття зобов'язання нашого сумління супроти живого Бога.

Велике пробудження, що зв'язане з іменами Пилипа-Якова Шпенера, Аугуста-Германа Франке і графа Цінцендорфа, — що увійшли в історію під назвою «Пієтизм», — також було нічим іншим, як чисто біблійним рухом. Можна історично вірно доказати, що такі чесноти, які привели до злуки і розвою німецького народу, як: змисл жертвенности, точність і послух — виростили тільки на ґрунті біблійної віри апостола Павла: «Я все можу в Тім, що мене підкріплює» (Фил. 4, 13). Пієтизм (вірність навчанню Євангелії) збудив особисту відповідальність і особисту ініціативу в боротьбі з моральним й етичним упадком. Змисл жертвенности багатьох християн спричинився до заіснування багатьох домів для сиріт і виховних інституцій, а пізніше — до сильно розгалуженої сітки так званої «Внутрішньої Місії». Надзвичайно великі засоби були зложені простими й незначними людьми, що, після тридцятилітньої війни і пізніше після боротьби за свободу, потім

загсіли рани, що їх принесла тридцятилітня війна.

Завжди можна доказати, що в духовому, чи то в культурному змагу народу, якраз Біблія була прямим, чи то посереднім, джерелом, з якого народ черпав свої творчі сили. Найбільший музик Йоган-Ссбастьян Бах, справді є зрозумілий тільки тим, що знають і люблять Євангелію. Мало хто знає, що філософ з Кенігсбергу, Емануїл Кант, учитель конечности виконування своїх обов'язків і дитя з дому піетистів, був гарячим прихильником Біблії. Хто міг би розуміти Гете, якби його мати, старенька пані радникова, не жила духом Біблії.

Що є добре для Німеччини, це може бути добре і для інших народів.

Далі: хроніка світової Місії є вже сама по собі доказом переможного походу Біблії між народами. Ніхто інший, як Чарльс Дарвін, якого противники Біблії так часто покликають на свідка, одного разу був так зворушений несподіваним успіхом місійної праці між Патагонцями, в Південній Америці, (яких — так здавалося йому — уважав він за сполучне звено між людиною і малою), що з цього часу постійно, рік-річно пересилав Біблійному Товариству високу грошеву допомогу.

Одного разу води Тихого Океану викинули на берег невеличкого острова рештки залози англійського розбитого корабля. Врятований капітан знайшов тепле прийняття в домі начальника тубильців. Тут побачив він Новий Заповіт у тубильчій мові. Він не скривав свого особистого невір'я і насміхався з «старої книги», в яку вже давно ніби перестали вірити його «освічені» земляки.

«Капітан», — сказав начальник, — «не глузуй собі з цієї книги, бо вона врятувала нині тобі життя. Перед тим, як прийшла ця книга до наших хат, жодний, потерпівший аварію і викинений на берег, ніколи не залишався в живих, бо ми

з'їдали його. Але відколи ця книга взяла силу над нами, ми навчилися любити ближнього як нашого брата».

Так і між нами не один живе з благословенств, що приносить їх Біблія і сам не знаючи цього, а коли й знає, то промовчує перед собою і другими.

Переклад Біблії

Ця обставина приносить нам найбільш зворушливі спостереження. Ми знаємо, як багато тратить кожна книжка при перекладі на інші мови. Тому кожний, якщо має змогу, воліє читати всяку книжку в оригіналі. Навіть добрий переклад часто тратить багато дечого вартісного зі свого змісту. А це могло б закрити дорогу Біблії до багатьох народів і вона ніколи не стала б книгою всього людства. Чейже вона написана у своїх обох частинах, Старому і Новому Заповіті, на так званих мертвих мовах. Нам важко тепер оцінити, скільки то духової праці потрібно було впродовж багатьох сторіч, щоб її перекласти на живі мови. Починаючи від казкової праці тих «семидесяти» перекладчиків, що колись, в Александрії, переклали Старий Заповіт на грецьку мову (септуагінта), згадаємо інших — як Героніма, видавця латинської Вульгати, а далі — Вульфілья, творця Готської Біблії, Лютера, що подарував німецькому народові Біблію в його рідній мові, — аж до нечисленних місійних робітників в Індіях, Китаю, Африці і на островах, — які в пильній і дрібній праці перекладали Біблію на мови народів, що часто не мали свого письма, не згадуючи вже про граматику.

При цьому Християнство переконалося, що ця книга, хоч і має за собою означену історичним часом основу, далася перетопити в кожную поточну мову, нічого не стративши у своєму змісті. Скільки то зустрічаємо християн чужих нам мов, які вважають, що переклад на їх мову є найкращий! Ми, німці, вважаємо, що саме тільки ми по-

сідасмо право найбільше бути гордими своїм перекладом. Коли одного разу довелося мені по вечорам, тижнями, читати свою Біблію разом з одним молодим єгиптянином, то він, слухаючи німецький переклад, співчуваючи підсміхався, бо вважав переклад в арабській мові багато кращим. Це певно тому, що рідна мова — не тільки милиша для нашого вуха й більш зрозуміла для нашого ума, але вона є ще й ключем до наших сердець і найглибших тайників нашої душі.

Великою несподіванкою є те, що Біблія, при перекладі на якусь нову мову, стає одночасно й новим оригіналом. Тут знову повторюються переживання П'ятидесятниці, коли то народи східно-середземноморських земель, зчудовані, дивуються, бо — «кожен з них почув, що вони розмовляють їх мовами» (Діян. 2, 6). Цим перестало діяти прокляття вавилонського замішання мов.

Перешкоди

Правда, «Біблія не дає собою так легко оволодіти» (Адольф Шлягер). Хто перший раз береться читати її, то з ним діється як з малою дитиною, що вперше починає гризти твердий і здоровий селянський хліб. Тверда шкірка і густий м'якуш вимагають гострих зубів і багато слини. Але, хто розсмакує, той і пізнає, що він, задля своєї поживности, вартий ще більшого зусилля. Вже по якомусь часі діється інакше, як це буває із звичайними книжками. Навіть найцінніші книжки, світової, слави втрачають свою привабливість по прочитанні їх два-три рази; ми вже наситилися ними. Правда, що є і такі, як «Божественна Комедія» Данте, або «Фауст» Гете, що відкривають своє багатство аж по кількох прочитаннях. Але кінець-кінцем і вони, відкривши все, йдуть на полицю забуття.

Зовсім інакше є з Біблією. При першому читанні видається вона на рідкість неінтересною, тому дехто скоро втрачає охоту далі читати і від-

кидає її на полицю. Вона, звичайно, відкриває своє багатство тільки пильним й вірним читачам. Це щось так, як би ми вийшли з великої і ясної залі у зоряну ніч. Спочатку наші очі ще повні світла ламп і бачимо хібащо слабку ясність великих зір. Але вже по короткій часі наші очі при звичаються і до світла ночі. Аж тепер починаємо любоватися блакиттю неба з мільйонами золотих зірок, що, мов той просторий балдахин, розсіяв їх Господь над землею. Ось так є і з Біблією: спочатку бачимо тільки деякі, писані товстими літерами, слова, з якими лучаться деякі з наших спогадів. Але з часом, буває аж по роках, коли все глибше вчитуємося в суть змісту, крок за кроком стає перед нами заховане багатство з його неоцінимим змістом і аж тоді приходимо до переконання: коли всі інші книжки — що більше ми їх читаємо, то бідніші стають вони, Біблія навпаки: що більше читаємо її, то більше виявляє вона свої невичерпні багатства. Важко знайти такого читача Біблії, що, по прочитанні важніших частин, міг би сказати: тепер маю вже досить.

Та чи існують важкі до поборення перешкоди, що не дають з радістю й надіями взятися до читання Біблії? Чи не мають слухности ті, що лають її, як книгу чужинецьку, зглядно жидівську? Відповідь на ці питання легко дати тим, хто чесно її шукає. Але для тих, які вже наперед страшили терпець вислухати її та свою власну думку проголошують як остаточну правду, — таким не допоможуть вже жодні докази.

Ми, приятелі Біблії, читаємо її як Боже післаництво для нас, а не як зліпок жидівського духа. Коли я одержую листа від своєї матері, то радію вже з самого письма її руки на коверті, а ще більше — з його змісту. Листоноша, що приніс мені цього листа, — для мене зовсім байдужий. Так само письмо Біблії зраджує нам почерк Св. Духа. А її зміст приносить нам слово Бога. Натомі-

сть жидівський народ є для нас тільки листоноша у Бога.

А все ж таки — чи не прикро це, що Бог у Старому Заповіті називає тільки один нарід, а саме — жидівський — «вибраним народом»? Чи ж ця обставина не провадить до надмірного звеличення й самохвальби? Але ж, коли я піднесу дитині кошик, повний яблук, то вона напевне вибере собі що найкраще і що найбільше. Та хто шукає в Бога такого розуміння способу вибору, то цей думає по-людському, а не по-Божому. Розважмо це як слід. Чи Бог шукав би між народами такого, що, висловлюючись по-нашому, був би Йому наймиліший? Коли ходило б про Божу симпатію до нас, людей, то напевно ми всі були б погублені.

В словах про «вибранність» жидівського народу міститься якраз противне тому, як це розуміють вороги Біблії. В п'ятій книзі Мойсея (7, 7—8) читаємо слова Мойсея до свого народу: «Не за те прихилився Господь і вибрав вас, що було велике число вас, бо ви були найменшими з усіх народів, а через те вивів вас Господь рукою потужною й визволив вас з дому неволі із рук фараона, царя єгипетського, що вас любив». Цією промовою Мойсей рішучо відкидає гадку, що Бог міг вибрати жидівський нарід задля якихсь його особливих прикмет. Він не має жодного взгляду на особу. Ні одна людина, наділена благословенням Господнім, не сміє приписувати це своїм власним прикметам чи заслугам, бо цим вона остаточно закриває собі дорогу до Бога. Цей вислів про вибранність жидівського народу говорить нам тільки те, що це було виключно актом любови, що впливає з безмежного Божого милосердя.

Коли б Бог був вибрав мудрих єгиптян, або обдарованих мистецтвом греків, чи повних зміслу правопорядку римлян, або ще якийсь інший талановитий нарід, тоді напевно усі ті, що бажали б пізнати силу Божої ласки і милосердя з іс-

торії вибраного народу, могли б спокійно заявити, що це було заслугою, насамперед, їх власних прикмет і здібностей. Але цього ми ніяк не можемо сказати у відношенні до жидівського народу. Коли юрба безправних рабів втікала з єгипетської неволі, вона ще тоді не була жодним народом. Теж уже в пустині, а пізніше в Ханаані, ця юрба протиставилася Божому благословенству, про що без всяких прикрас оповідає нам Старий Заповіт. Тільки той, що не знає суті діла, може твердити, що Старий Заповіт — написаний виключно для прославлення жидівського народу. Але ж сторінки Біблії повні зовсім немилых для жидів висловів, як: «народ твердолобих і чужоложників» і т. п., — що вказує нам, як важко було Богові помагати цьому народові й благословляти його. Всі діла Божі відбуваються проти волі Ізраїля.

«Ні, не мудре світа вибрав Бог, щоб осоромити премудрих, і безсильне світа вибрав Бог, щоб осоромити потужне, і незвичне світу і погорджене вибрав Бог, і те, чого нема, щоб те, що є, в ніщо обернути, щоб не величалось ніяке тіло перед Ним. З Нього ж і ви в Христі Ісусі, що стався нам премудрістю від Бога, і праведністю, і освяченням, і викупленням, щоб, якож писано: хто хвалиться, в Господі хвалиться» (I Кор. 1, 27-31).

У цих словах апостол ясно сказав нам про що йде мова в Біблії: не про славу людини, теж і не про славу Ізраїля, а виключно про славу Божу. Для нас, людей, це не зовсім присмне. Тому можемо сміливо твердити, що не із ненависти до жидів стали багато противитися Старому Заповітові, чи навіть цілій Біблії, а тільки тому, що ми самі хотіли б бути як Бог, або вже хоч би тільки малим божком. Вже з природи людина противиться добровільно визнати над собою Божий авторитет.

В п'ятнадцятому сторіччі жив у Фльоренції молодий мистець. В ті часи він був ще учнем у

найславнішого майстра тієї країни. Одного дня майстер, через якусь необережність, ударом молотка зіпсував цілий мармуровий бльо́к і казав викинути його геть. Молодий учень випросив його у майстра для себе і отримав як дарунок. Легенда каже, що з цього каменя повстала славна постать Давида, яка ще й нині прикрашує собою Академію у Фльоренції — і... Міхель Анжело Буонароті, через цей випадок, нараз став славним у цілій Фльоренції. І це не тому, що ця статуя Давида представляє собою прекрасне викінчення форм людського тіла, а тому, що мистець витесав її з негідного вже матеріялу.

Ще одна прикмета є для багатьох перешкодою, навіть для людей доброї волі, у читанні Старого Заповіту. Бо чи ж не жахливо низьким є обичайні прикмети вибранців Божих у Старому Заповіті? Обман Якова, чужоложство Авраама, вбивство і чужоложство Давида і багато ще подібного. А це все, із зрозумілих причин, відштовхує багатьох.

«Я ж не можу цих людей вказувати як приклад для моїх дітей», — сказав мені одного разу один освічений мужчина.

Це правда, колись ідеалізм знав лише релігійні приклади. Він ще й нині живе релігійним способом мислення, тому без приписів і законів він ніяк не може обійтися. Але ці постаті в Старому Заповіті не дані нам для доброго прикладу, а на всякий випадок — не як приклад доброго обичаєвого поводження. Вони є лише правдивою і зовсім природною відбиткою людської істоти.

Чейже Біблія не є збірником «моральних» оповідань, — що колись належали до улюбленої лектури наших бабунь, — в яких говорилося тільки про чесних Ельз й лихих Карлів. В тих, справді чужих дійсності, оповіданнях люди були поділені на ангелів і чортів. Часто маємо нагоду переконатися, що здорові душею діти висміюють подібні витвори людської фантазії. Вже неосві-

чена дитина знає краще, ніж передпотопні педагоги, що між людьми немає ні ангелів, ні чортів. Біблія говорить нам про людей дійсності, без прикрас і фантазії.

Навіть там, де слід би сподіватися похвал для героїв, як короля Давида, — Біблія вказує на його гріхи. Ось до нього приходять пророк і каже йому слово Божого присуду: «Ти є муж» — і такий Давид мусить говорити молитву покаєння: «Перед Тобою одним я согрішив...» і... «сотвори мені, Боже, чисте серце і віднови в мені духа сильного». (Пс. 51).

Ця непідкупна правдомовність робить Біблію такою книжкою, що стає вона для нас прикрою, бо жодна наша величина, чи достоїнство, не повздержить її стати перед нами дзеркалом правди. Біблія є правдивою аж до осоружности і певно, що містить в собі уступи, які бажали б ми сховати перед не зовсім зрілими дітьми. Проте, коли доросла людина стане перед цим дзеркалом, то побачить себе у правдивому світлі, чого вже ніхто заперечити не може. Правда, що глибина людських гріхів незмірна, але Біблія свідчить нам: «Де ж намножилося гріха, там ще більший наддостаток благодаті» (Рим. 5, 20).

А все ж, щоб пізнати усю глибину цього біблійного посланництва, конче потрібні певні передумовини. Повищі слова напевно примусять серйозних людей призадуматися, бо тільки поверховні люди можуть думати, що можна так собі, байдуже, пройти мимо Біблії та її таємниць. Слід би пам'ятати, що докладне пізнання Біблії належить тепер до повноти європейської освіти. Проте чисто особисте досвідчення сили слова Божого, яке говорить до нас зі сторінок Біблії, приходять до нас в інший спосіб.

Передумови зрозуміння Біблії

Кожна книжка зраджує свою вартість тільки тому, хто береться читати її, маючи належну під-

готовку. Хто хоче подорожувати, той не береться за куховарську книжку. Так само телефонна книжка не служить за розривкове читання в святочні дні. Але коли одного разу захворіла моя дитина і треба було негайно, серед ночі, покликати лікаря, тоді я радо був би проміняв цілу свою бібліотеку за одну марну телефонну книжку, бо тільки вона одна могла допомогти мені викликати лікаря. Хто шукатиме в Біблії засобів до боротьби з соціальною нуждою, той може і знайде такі. Коли ж шукатиме відповіді на тугу свого серця, то з певністю знайде найкоштовніше, чого даремно шукав би у цілому світі.

Ми не читаємо свою Біблію просто уже із самого побожного призвичаєння, тим більше не для естетичних, історичних, або мовних користей. Природна річ, можна і це робити. Але це буде не зовсім відповідний вжиток Біблії, бо вона дана нам не для того, щоб ми у ній самій щось шукали, але виключно для того, щоб почути голос Бога.

Буває, що хтось шукає в Біблій, просто з музикальних мотивів, якогось відповідного тексту до страстей Євангелії Матвія, або користей з Нового Заповіту для вправ у грецькій мові, — то завжди зустрінеться з невідпорною силою притягування і, проти власної волі, піддається їй.

Померлий Др. Менге, колишній директор гімназії, оповідав, як він прийшов до перекладу Біблії. Спочатку, і насамперед, керували ним чисто гуманістичні цілі. Але при пильному вивченні текстку, опанувала ним сила змісту. І так став він переконаним прихильником Воскресшого та закінчує своє вартісне звітження про новий переклад Біблії, що був великим дарунком для німецького народу, — словами: «Шукай Ісуса і Його світла, все інше тобі нічого не допоможе».

Передумовою для подібної радості такого відкриття є готовність до повної правдомовності в наших стараннях знайти Бога. Хто замикає своє

серце для цього питання і противиться внутрішньому примусові, то для такої людини, в більшості випадків, Біблія залишиться книгою під семи замками. Наша релігійна література, в багатьох випадках, привчила нас до легкого травлення і від цих солодкових речей ми втратили смак до твердого хліба, яким є Біблія. Вона не є збірником побожних висловів, ані скарбницею потішачючих слів; вона є тільки свідченням про Божі діла в так многобарвному життю людини. Бог нищить людину в її гордості і творить в Своїй ласці, за посередництвом слова, нову людину, відроджену у вірі.

Біблія теж не є призначена, як підручник до навчання правил віри, що їх повинні ми прийняти й вірити в них. А це для багатьох було б напевно дуже приемним. Біблія є подібна до величньої будівлі собору: одні частини є великої відпорности, інші ж — повні ніжности. В ній багато голів без так званих будуючих думок, які вважаємо за конче потрібні. І ось приходять чоловік і в своїй короткозорості сподівається витягнути з цього колача лише кілька смачних розинків, бо решта йому непотрібна. О, як же часто думаємо так у своїй самовольності! Та біда, що ціла наша суб'єктивність розбивається о скалу слова Божого. Так само нінащо нам і шкільні методи, бо їх ніяк не пристосувати нам при читанні Біблії, бо Бог не дозволяє приписувати Собі — котрим словом з Біблії Він мав би пробудити, покликати й освятити. Наївно думати, що можемо стати перед свідченням про Боже Об'явлення і зі зморщеним чолом та з виглядом нашої вищости рішати, що з цього надається для нас, а що ні, зглядно — що підходить до нашої системи і наших поглядів, а що ні. Чи не було б це смішним, якби хтось з вуличників став перед величавою будівлею Собору в Кельні й рішав, які камні в будівлі на його думку, є зайві. Якщо вийняти із загальної будівлі один якийсь камінь, то він

може видаватися негарним й сірим — і важко було б подумати, дивлячись на нього як на окремий предмет, що він є складовою частиною мистецького твору, — а все ж він вложений на відповідне місце, має велике значення. В зударі між Богом й людиною, остання завжди вибирає найкоротшу дорогу.

Доступ до Біблії.

Як доступитися нам до цієї книжки? Якщо хочемо дібратися до багатства Біблії то не треба ламати стіну, а шукатимемо дірки у дверях до ключа, що відкрис нам вхід. Я наведу порівняння, що й pomoже нам це як слід зрозуміти.

Один пастушок пас, високо в горах, кози свого села. Недалеко від пасовища стояв ловецький замок, вежі якого блищали на сонці і збуджували в малого пастушка велику цікавість. Він, як тільки міг, вишукував собі, близько мурів замку, найдогідніше місце, де на високій ялинці, звідки міг через шиби вікон заглядати до середини і пізнавати дещо з багатств, захованих там, блискучі висячі свічники, золоті рами образів, срібну посуду на полицях вздовж стін, гарні килими і т. д. Усе це здавалося малому пастушкові мов у казці. Часто просиджував він так на високій ялиці, або на стрімкій скелі, пробуваючи щось більше побачити як досі. Одного дня сталося щось несподіване. До села приїхав посланець, відшукав пастушка і передав йому запечатаний лист із суду. Що ж сталося? Умер власник замку, не залишивши прямих наслідників. І ось виявилось, що малий пастушок був далекий кривний власника. По довгих розправах в суді, нарешті прийшов і день передачі йому власності і ключів до замку. Руки тряслися йому від радості, він відкривав великим ключем входову браму. Нарешті став він і власником того, що його так приманювало до себе. Усе це, що перед тим міг бачити лише з великими трудно-

щами, ще й здалека, через запорошені вікна, тепер уже зблизька стало ще гарнішим й ціннішим. А найважливіше, що усе це було його власністю! Він ішов від залі до залі, з поверха на поверх — аж до комірки на вежі й знаходив усе більше й більше, ніж це міг бачити перед тим з високої ялинки, або скелі.

Про що говорить нам це порівняння? Замок — це Біблія з її великим і різноманітним багатством. Пастушок — це ми з усією нашою нуждою, поки стоїмо назовні. Правда манить нас, час-до-часу, промінь ясного світла, що виходить з неї й проникає глибоко в наше сумління. Раз — у виді якогось вислову, що потішив нас у важку хвилину нашого життя. Або ще зміст проповіді, що чомусь залишився в нашій пам'яті. А може ще якісь слова, почуті в час нашої першої Господньої Вечері, яких зараз шукаємо в Біблії. Це так, лише частини, а цілість все ще залишається для нас далека й чужа. Це щось так, якби ми знаходилися в музею, де все у нас на очах, навіть можемо доторкнутися рукою, та в дійсності між нами й предметами знаходиться шкляна перегорода. Все це нас манить, а рівночасно й відштовхує. Навіщо мені усе це?

А все ж одного дня приходить вістка: замок є твій! Візьми його собі, йди до середини й залишайся там! До тебе говорить Біблія, вона твоя, прийми її і вір! В який же це спосіб з'являється у нашому житті ця ясність, — це хіба залишиться назавжди тайною. Бо це є творчим ділом Св. Духа, якого ніяк не можемо спостерігати, як ось цей, чи інший хемічний процес у лабораторії. Його передумовини й наслідки можемо описати, але цю найважливішу хвилину, коли іскра Божа запалює вогонь в нашій душі — цього вже ніяк не можемо спостерігати.

Навіть там, де Слово Боже, «мов цей молот, що розбиває скелю» (Єр. 23, 29), потрапляє в наше серце, то все ж ми залишаємося назовні зам-

ку, бо наша зісутість і неувага закривають нам вхід до нього. Ми ж так легко попадаємо під владу християнства, залежного від наших настроїв, корінь якого не у Слові Божому, а лише у діяльності вражінь сучасности. Але настрої скоро зникають, а з ними умирає, мов те німичне дитя, і християнство наших думок, бо було лише втвором наших філософічних розважань.

А ключ, що його вжив малий пастушок, щоб увійти до замку, є ніщо інше, як гаряча молитва, сповнена довір'ям до нашого Господа. Хто з молитвою бере до рук Біблію, цьому відкриває вона браму до своїх багатств. Бо тільки той, що просить, посідає внутрішню опору і жде на відповідь Бога та є готовий піддатися Його впливам. Справжня молитва є найпевнішою обороною проти зарозумілості критика, що так легко проголошує свій присуд усьому, хоч сам бажав би втекти від Божого присуду.

У знайомому листі, що його писав молодий Бісмарк до Путкамера, в грудні 1846 р., з готелю Пройсендорф в Штетині, він просить руку його доньки, Йоганни, та при цьому згадує і про своє навернення до Христа, кажучи: «За порадою інших й власного внутрішнього гону я прийшов до того, що з послідовністю і рішучим захопленням, задля власної думки, почав читати Святе Письмо». Яка ж у цьому корисна сполука видатного ума зі скромністю у поставі! Ця готовість чути й бачити — завжди належить до рішаючих прикмет, яких вимагає від нас Біблія.

Як знайти доступ до Біблії — це вже залишається назавжди таємницею кожного християнина. В багатьох випадках було ним одно коротке слово Біблії, що трапило в ціль, з переконливою силою увійшло в сумління і відкрило вхід до решти багатств Слова Божого. Чи це діялося в час читання одинцем, чи в час проповіді на богослуженні, чи навіть так собі, «припадково», але слово, що трапило в ціль. І вже в цю саму хвилину

ми знали, що воно є для нас! Воно було так переконливе, що ніяк не можна було його не почувти. Воно було мов діbrane для нас. І ось таке слово є діркою в замку, воно є властивим вступом до великих багатств, а одночасно й дорогою, що провадить до повної влади Біблії над нами.

Два приклади із життя.

Молода служниця стала на працю в одній щирій християнській родині. Вона вже від дитинства призвичаєна була до певних релігійних звичаїв. А все ж, вже по короткому часі вона відчула, що їй бракує саме цього, що посідають її нові господарі: радості у Господі, певности Його близькості, пошани до всіх Його вимог, готовности до пробачення провин у ближнього, та що найважливіше — почуття благодаті миру в своєму серці. І у цій молодій людині проснулася туга: «Ох, якби то і я змогла так просто і ясно жити з моїм Господом!» Аж ось прийшла неділя, а з нею і свобідне пополудне. На цей раз вона не пішла у гостину до своїх подруг, але зачинилася в своїй кімнаті, взяла Біблію і просила Бога, щоб Він дав їй те, чого так прагне її серце і недостачу чого вона так болюче відчула саме у цьому домі. І вона стала читати листи апостола Павла до Римлян, аж прийшла до четвертої глави п'ятого стиха, де було написано: «А тому, хто не виконує, але вірує в Того, Хто оправдує нечестивого, віра його порохується в праведність». Ось ці, не зовсім зрозумілі, слова в несподіваний спосіб стали для молоді служниці діркою у двірях до ключа, що відкрив їй ті двері до нового життя. По якомусь часі вона згосилася до Дому Дияконіс та пізніше, у своєму життєписі, написала про те, як ці слова привели до великої переміни в її житті. По кількарічній праці вона вмерла, а ці, для яких вона посвятила була свою працю, могли свідчити над її могилою про те,

що її життя було справді живим доказом глибини її віри.

Якось у тюрмі, на одній з біблійних годин, я оповів в'язням історію малого пастушка. Опісля, один із «доживотних» оповів мені, як то він знайшов велику радість в читанні Біблії і спокій для свого сумління. В перші часи свого ув'язнення він пізнав одного співтовариша, що багато читав Біблію. Він спитав у нього: «Як можна стати таким, як він», а цей відповів: «Мушиш перше покаятися».

— Покаятися? Що це таке? Як це робиться?

— Молися, визнай перед Богом свої гріхи і читай Біблію!

«Це я зробив — оповідав мені він далі — на початку не знайшов я нічого цікавого, аж потрапив на слова: «Якби не закон Твій, моя потіха, я пропав би в біді моїй». Я не знаю, чи я правильно зрозумів ці слова, але з того часу стало мені легше на серці і я міг молитися й вірити».

Слово це сталося для нього діркою у дверях до ключа.

Де це слово потрапить до серця і буде прийняте в молитві, вірі та вдячності як власне, — там життя стане чином і відкриється нам дорога до повноти змісту Біблії.

Буде надзвичай корисним, якщо підемо слідами багатьох християн та кожного дня, коли це тільки можливо для нас, посвятимо кілька хвилин, чи більше, пильному читанню Біблії. Чейже так багато часу знаходимо на читання різних книжок чи сенсаційних вістей. Як це не дивно, але наше серце чомусь завжди відкрите для дрібних подій дня, а наші нерви витримують найбільш дикі мелодії світу. Чи ж не повинно знайти у нас і місця для Біблії, для читання її самому, або для відвідування місць, де допоможуть нам краще зрозуміти її, як ось богослуження в наших церквах, або в малому гроні наших друзів, при виміні думок з тими, що

самі шукають в словах Біблії відповіді на питання свого життя?

Чейже тут говорить до нас живий Бог! І певність цього твердження не опирається на самообдурюванні або на самій тільки спробі, за допомогою якогось завченого вислову, пояснити таємницю цієї книги. Ні в якому разі не слід нам прибігати до насильства над своїм розумом, зглядно до урази свого сумління. Але й не слід залишатися байдужим до свідчення християн багатьох сторіч, бо ніяк не можемо твердити, що вони не добачали дійсности, або були звичайними дурисвітами. Чейже ми з давніх-давен при звичаїлись у своєму житті сприймати спокійно, або навіть безучасно, прояви різних сил і з'явищ у природі, хоч вони ще й досі ніким не в'яснені, а у відношенні до Біблії — чомусь проявляємо холод, або навіть ворожість. Що ж ми на це скажемо? До Біблії кличуть нас і незчисленні голоси сучасників, що колись так само з великим недовір'ям відносились до цієї книги.

При читанні цієї книги насамперед треба починати від найбільш зрозумілого, а все, що неясне для нас, спокійно залишити на пізніше. «Чесному Бог допоможе» — говориться у приказках Старого Заповіту. Якщо Біблія стане і для нас свідченням, тоді навчить вона нас, як відноситися і до Невидимого та допоможе нам стати такими людьми, яким Бог у Христі Ісусі подарує початок нового життя.

Головне у Біблії

Серцем Біблії є Ісус Христос, Син Божий, Спаситель світу. І це не тільки в Новому Заповіті, але й у Старому, бо, як висловився Лютер, в його найголовніших частинах «зростає» Христос. «Часто і всяко промовляючи здавна Бог до батьків через пророків, в останні ці дні говорив до нас через Сина, Котрого настановив Наслідником

усього, Котрим і віки створив», — так починається самотній анонімний лист Нового Заповіту до жидів та вказує, подібно як і в інших апостолів, що, зрештою, і сам Ісус ствердив, — що увесь Старий Заповіт є сповнений Христом.

Це значить, що увесь зміст Біблії — це Ісус. Ось тому ця книга і виявляє такий великий вплив на життя людини. Але одна обставина є дуже важна, про яку не слід нам ніколи забувати, а саме: Біблія не є жодною книжкою до навчання, що порядкує лише наші думки, натомість — вона є самою правдивою книгою повноти життя. Вона звертає нам утрачене довір'я до Того, Котрий справді дає нам нове життя. Але також — не вона є для нас святою, а тільки один живий Бог. Бо ж діло не в літерах, а в Богові. Лише раз вподобалося Йому послужитися людським словом, але воно було тоді сповнене Святим Духом. Лютер висловлює у своїй Різдвяній пісні: «Зодягнене в убоге тіло й кров вічне Добро». І так, Господь зустрічає нас на сторінках Біблії у своїй власній Особі через Ісуса Христа. Людські засоби — безсилі, тут промовляє до нас Його голос. Але Він не тільки промовляє, але рівночасно вимагає від нас і послуху. Він прощає нам наші провини і будить в нас нові надії.

Ось яку то службу робить нам Біблія. Не проходимо мимо неї, бо вона звіщає нам Слово нашого Бога!

4. ІСУС, ХТО ВІН?

Чи Христа створила релігія, чи Його об'явив нам Бог? І це є рішальне питання. Залежно від відповіді, яку дасть людина на це питання, буде вирішено, чи вона й надалі залишиться тільки релігійною, чи стане справді віруючою через Ісуса Христа.

Вже давно минули ті часи, коли бажалося бути християнином без живої віри в Христа. Ось так собі, навіть не питаючи про Нього. Нарешті ми пізнали різницю між приналежністю до членства християнської Церкви і справжньою вірою в Бога. Це і примушує багатьох спитати себе: чи я справді християнин? Як багато знаю я про Христа? Що ж Він дає мені? Чим завдячую Йому? Що Він властиво хоче від мене?

І ось дійсність щоденного життя виявляє, що велика кількість людей, хоч і належить до числа «релігійних» і називає себе християнами, але в дійсності живе тільки своєю власною набожністю, слідує за власними уявленнями й ідеями, ще й досі не пізнавши, що саме Ісус Христос і є властивою відповіддю Бога на питання їх життя.

Ще раз: що дає нам Христос? На превеликий жаль, ми привичаїлись цінити тільки ті книжки, які, більше чи менше, тотожні з нашими думками. Коли при читанні знаходимо якесь речення, чи вислів, що відповідає нашим поглядам, то дуже часто підкреслюємо його олівцем, або ставимо знак оклику. А коли це трапляється частіше, тоді хвалимо цю книжку й радимо іншим прочитати її. Ми завжди шукаємо відбитки нашого «я», та у нашому самолюбстві радісно спостереженням, що й інші думають подібно. Але хто так робить, той ніколи не зможе пізнати

Христа і настільки зрозуміти Його, щоб з легким серцем признати Його владу над собою.

Важливий запит

Звичайно розрізняємо дві методи у наших логічних розважаннях — одну індуктивну, а другу — дедуктивну. При дедуктивній методі кожний думаючий виходить з передумов, що йому відомі, або може їх легко устійнити, та вже від них, як основи, шукає розв'язки певної проблеми. І знайдений в такий спосіб висновок стає вже мірилом понять, які можна прийняти, або відкинути. Людей, що користуються такою методою у своїх розважаннях, можемо назвати ідеалістами, бо вони підходять до речей цього світу з якоюсь певною ідеєю. Дійсність, що стала предметом їх спостережень, в силу обставин уже мусить якось укластися у форму їх власних думок.

При індуктивній методі наших розважань першенство мають наші спостереження. Мислитель, що послуговується цією методою, ніяк не дозволяє заіснувавшим передумовам кермувати собою, а крок за кроком досліджує усі явища, що попадають в обсяг його спостережень.

Отож стає ясным, що для дедуктивно думаючої людини — що насамперед шукає потвердженнь своїх власних думок — відповісти на питання: «хто був Ісус» — набагато легше, ніж для дослідувача, що користується індуктивною методою. Перша виходить з простих передумов: Ісус був людиною, як і ми усі, тому і мусить мені вдатися знайти місце для Нього у межах пізнаного мною... Він, як складове звено історії людства, мусить знайти у ній і своє пояснення.

Натомість індуктивний мислитель не задовольняється так легкою розв'язкою проблеми. Він вибирає повільнішу й труднішу дорогу, з абсолютним вилученням почуття певности пізнання вже найважливішого, збираючи насамперед свої спостереження, що мають якусь причиновість до

предмету його дослідів. Можливо, що він ніколи не прийде до остаточного висновку, а все ж його готовість, навіть при розв'язці загадкового, приведе його ближче до правди, ніж того, що ніби так легко знайшов правильну розв'язку.

Чудесність особи Ісуса стане вповні зрозумілою тільки тому, хто ще не втратив здібности подивляти та вже позбувся дрібно міщанської вузькості придавати значення тільки речам буденним. Відповідь на наше питання: хто був Ісус — не дасть нам наше довілля, тільки Він Сам, у своїй власній Особі, але Якого бачити й чути мусимо вже навчитися самі.

Ісус і Його середовище

Багато людей оминають Ісуса, бо, мовляв, Він був жид, а тому і несприйнятливий для інших народів. Якщо Христос справді був тільки звичайним представником жидівського народу, то напевно жиди не розп'яли б Його на хресті. Це певно, що Марія була жидівкою, як і те, що Ісус ріс у Палестині, в жидівському середовищі і зовнішньо перейшов дорогу виховання згідно зі звичаєм жидівського народу в ті часи. Але й певним є, що ні в Його поведінці, ні в Його словах не знаходимо нічого суто жидівського. Тому жиди не хваляться Ним. Противенство між жидівством і Христом відзеркалюється аж надто яскраво в усіх чотирьох Євангеліях та вказує нам, що жиди ніколи не збиралися признавати Його, як одного із своїх.

Навіть найближчі Його приятелі, ученики, мусили признати, що поведінка Ісуса противилася їх поглядам. Ісус був примушений сказати до Петра: «Думаєш не про те, що є Боже, а що людське» (Марка 8, 33). Знов Іван описує розмову з Учителем, якої учні не розуміли (Ів. 14, 8, 22 : 16, 18). Дуже часто апостоли мусили признаватися, що вони не розуміють Христа (Мар. 9, 32; Лук. 9,

45 : 18, 34). Наприклад, Його розуміння любови Його терпимість у відношенні до ворогів, а особливо Його хресна дорога на Голготу була для них прикра й незрозуміла. Вибрані Ним учні зовсім розчаровані, майже огірчені, залишають місце жахливої події, кажучи: «А ми сподівались були, що це Той, що має Ізраїля визволити» (Лук.24, 21).

З несподіваною щирістю визнають ученики в Євангелії, що Ісус був зовсім інакший, ніж вони. Тому навіть для уважного дослідувача стає неможливим пояснити істоту Ісуса на підставі самих спостережень середовища, з якого вийшов Ісус.

Ісус завжди самотний, навіть серед своїх найближчих. Рідні брати не вірили в Нього (Ів. 7, 5). Його рідня якийсь час уважає Його душевно хворим (Мрк. 3, 21), та здається, що мати й брати хотіли силою перешкодити в Його діяльності (Мрк. 3, 31). Ця самотність знаходить своє завершення на Голготі. Власний нарід вирікається Його, ставить поза законом та примушує чужих володарів заповідати Йому смерть. Ніхто з дослідувачів, якщо залежить йому на правді і без насильства над історичними даними, не може твердити, що особовість Ісуса є тотожна з жидівством.

Ісус і народи

Опісля й історія Церкви виявила нам, як мало знаходили народи в образі Ісуса втілення своїх власних думок і буття. Греки, для яких Христос був згіршенням, шукали мудрости, себто вірили, що за допомогою філософії зможуть пояснити не лише суть свого буття, але й знайти відповідь на всі життєві проблеми. А пізніше, ставши вже християнами, у своїй теології перетворили християнську віру на філософію життя, приймаючи лише християнські таїнства переображення. Як багато шкоди спричинили вони цим біблійному

свідченню Ісуса — про це знає кожний, кому дсводилось вивчати грецьку догматику й історію давніх церковних синодів. Духовість греків виявила тим, що Дух Христа був для них чужий.

Ще більшого лиха, за всю історію Церкви, на-творив римський дух своїм виправленням Євангелії. Тоді, коли Христос сказав: «Ви знаєте, що у поган князі панують над ними й великі управляють ними. Не так же буде у вас: ні, хто хоче бути великим між вами, нехай буде вам слугою; і хто хоче бути між вами першим, нехай буде рабом, як Син Чоловічий не прийшов, щоб служено Йому, а служити й дати душу свою, як викуп за багатьох», — то римський дух з багатьох народів створив панівну світову Церкву, на чолі якої поставлено потрійно коронованого єпископа Риму й присвоєно йому титул «заступника Христа» (вікаріус Хрісті): якраз саме у цьому яскраво проявляється противенство між тим, чого шукає людина у своїй погоні за владою й тим, що готовий нам дати Христос. Подібне знаходимо і в місійній історії між германами. Фальшивою є думка, що германець знайшов у Хрісті уосіблення свого духа, і то в розумінні: «Це є дух від мого Духа і тіло від мого Тіла, що прийняли посланництво Ісуса». Великий поет, автор «Геліанди», тієї віршованої Євангелії дев'ятого сторіччя, в якому один християнин прагне голосити свого долішньо-саксонського Христа, — все ж таки зумів подати своєму народові нескорочений зміст Євангелії. Але вже в прикрасах, з якими біблійний текст мусить примиритися, стає наглядним, в який саме спосіб прагне поет представити своєму народові чудесну постать Христа. Хоробрість, радість боротьби й мужеська вірність були висунені ним на перший плян, і таким подіям, як відрубання Петром вуха Малахіїві, — про що Євангелія згадує лише одним рядком, — у цьому творі присвячується, у великій прикрасі, дуже багато місця. З таких і подібних прикладів

стає наглядним, що германський дух теж не найшов в Ісусі свого завершення.

Скільки б ми не згадували ще й інших прикладів — вислід завжди буде такий самий: Христос не підходить до жодної людської системи. Людська зарозумілість (а може це і є логічний вислід вище згаданого дедуктивного способу мислення) усе наново прибігає до вигідних викрутів, щоб якось зрівняти гострі кути й загини в біблійній постаті Ісуса. В такий спосіб можна б злегковажити кожну історичну подію та особливість істоти Ісуса перемінити у звичайного Галилейського паломника, що вмів сказати декілька побожних висловів про довкілля і внутрішній світ людини. Що ж каже на це наше сумління? Чи ще далі будемо твердити, що стоїмо не перед божком, змальованим нашою уявою, але перед промовляючим Богом? Цей перший вигідніший, бо його не треба боятися. Але такого і годі любити, бо ж це тільки відбитка нас самих. Ми з легкої руки розвінчали правдивого Бога, а Христові залишили тільки такі риси, з якими Він може сміливо стати перед нашим судом, як твориво перед своїм творцем. Ми не тільки відвернулися від Бога, але й ступили на дорогу самоосміщення себе самих, насмілюючись поправляти образ Христа по своїй впадобі.

В дійсності ми можемо тільки одно вчинити, а саме: визнати, що Він прийшов виключно для того, щоб допомогти нам стати кращими і щасливішими, а не для того, щоб шукати в нас признання, чи поправи, свого посланництва. Ми ніколи не зможемо зрозуміти Ісуса, якщо шукатимемо в Ньому насамперед своїх власних прикмет. Він же не є втіленням нашої правди, а тільки Божої і Його слова до нас, через що став справжньою людиною, а цим й частиною історії людства. А попри це далі залишився живим Словом Бога Отця, що означає: у цьому чоловікові з Назарету, якому ім'я Ісус, Бог виявив повноту Своєї волі.

Саме в Ісусі справдилися давні пророчі слова: «Мої мислі — це не ваші мислі, та й ваші дороги — не Мої дороги, говорить Господь. Ні, як небо вище землі, так дороги Мої вище доріг ваших, і задуми Мої вище задумів ваших» (Іс. 55, 8—9). Чи ж це так важко признати цю просту правду?

Дещо більше скромности з нашої сторони — і ми змогли б не тільки поширити те, що вже пізнали, але і сприйняти дійсно нове. Хто пильно читав Біблію, той знає, що в Старому Заповіті є звернена увага головно на Божі діла, а вже аж потім проходять діла людини. Бог завжди шукає нас, Він діє в нас, Він і дарить нам Ісуса як нашого Спасителя. І такий багатий дар належить прийняти у повному довір'ї. Любимий учень Ісуса, Іван, пише у своєму першому листі (4, 10): «В цьому любов, не що ми любили Бога, а що Він любить нас і послав Сина Свого на вблагання за гріхи наші». Що більше звертаємо уваги на Божі діла і що більше пізнаємо незначність наших власних діл у порівнянні до Нього, — то виразніше стає для нас біблійне свідчення про Ісуса Христа.

Образ Ісуса в мистецтві

Хто сам не читає Євангелії, то для нього образ Ісуса, може й несвідомо, завжди буде подібний до малюнків християнської образотворчости. Відродження у першій половині минулого сторіччя створило у мистецтві так звану назар'янську школу. Німецькі малярі, під впливом християнського відродження, у великому числі йшли набувати своє мистецьке знання до Італії, особливо до Риму, як учні ренесансу, що в ті часи уважався за найвищий осяг у мистецтві. Овербек, Шнор з Карольсфельду, Корнеліус, брати Олівер і Людвік Ріхтер були найбільше популярними в Ні-

меччині малярами образів Ісуса. Але всі вони шукали ідеалу Ісуса в католицькому мистецтві Італії. За взір служили їм образи праці Перугіноса, Андреаса дель-Сарто, а передусім Рафаеля. Найбільше характеристичною ознакою голів Ісуса італійської школи було те, що Ісуса мальовано тільки як «Сина Марії», чи, дослівно кажучи, до засвоєного обличчя Марії тільки домальовувано вуса і бороду. В цьому кожний може дуже легко перекопатися: вистарчить взяти звичайну копію образу Преображення Ісуса (Рафаеля, один із його останніх і найбільш зрілих образів), та закрити долішню частину обличчя, то зобачимо не Ісуса, а Марію. Те саме можна повторити зо всіма іншими образами і завжди з тим самим успіхом.

Саме в наслідок цього мистецтво дало нам образ Ісуса, позбавлений своєї мужности. Біблійні образи Шнора з Карольсфельду, навіть славний образ з Торвальдсен, спричинилися до того, що цей італійський тип Ісуса став загально прийнятим в усіх німецьких домах. Читач Біблії зустрічає найчастіше образи Ісуса італійсько-католицької школи. Натомість, Дюрер, вповні незалежний дослідувач Св. Письма, міг би був охоронити німецьке християнство перед цим непорозумінням. Але ніжний смак знайшов більше уподобання в солодкавих образах Ісуса-Марії, ніж у різких рисах обличчя Ісуса, роботи Дюрера і його учнів. Та знаменним є, що сучасне мистецтво все більше наvertsається до школи Альбрехта Дюрера. Хоч би згадати Рудольфа Шефера, маляра, і Вільгельма Гросса, різьбаря, — що у своїх власних студіях Біблії шукають надхнення для відтворення постаті Ісуса в повноті Його людської натури.

Господь

Цей короткий вгляд в історію мистецтва був конешний, щоб виразно підкреслити необхідність повного звільнення від засвоєного образу Ісуса.

А це може статися тільки тоді, коли знову зач-немо, незалежно від чиїхось вказівок, читати Євангелію. Бо ж ніде на сторінках Євангелії не зустрічаємо такого ніжного Ісуса, як це дає нам італійсько-католицька школа. Цього, який тут діє й промовляє до нас, Його почитателі вже скоро називають Господом. В Ньому немає нічого тако-го, що викликало б жаль й співчуття. Він голо-сить Царство Боже, кличе до безумовного послу-ху і примушує до звеличання. Він не тільки го-ворить про Царство Боже, але й провадить його у життя. Сам стає втіленням Царства Божого на землі, через Свій синівський послух волі небес-ного Отця. «Царство Боже у вас у середині» (Лук. 17, 21) — каже Він своїм ученикам, бо ж Він посеред них. «Це Мій Син любий, що Я вподобав Його» (Мат. 3, 17), каже небесний Отець в час Його хрещення. Це вперше втілюється Божа воля в людському тілі.

Навіть історія спокус показує нам Ісуса, що виразно прагне тільки того, що лежить у волі Божій. Тоді, коли ми опановані демонічністю по-сідання багатств, почестей і влади, то Ісус на всі подібні спокуси відповідає: «Не самим хлібом житиме чоловік»... і ... «Господу Богу, Йому одному служитимеш» (Мат. 4, 4, 10). «Не може Син нічого робити від Себе, коли не бачить, що Отець це робить: що бо Той робить, те й Син так само робить» (Ів. 5, 19). «Бо зійшов Я з неба не щоб чинити волю Мою, а волю Пославшого Мене» (Ів. 6, 38). «... від Себе не роблю нічого, тіль-ки як навчив Мене Отець Мій... бо я роблю всякого часу, що подобається Йому» (Ів. 8, 28-29). Найкраще й найсильніше виявляє Він свою за-лежність від Отця в словах: «Моя їжа, щоб чинити волю Пославшого Мене» (Ів. 4, 34). Залежність від Отця є для Ісуса життєвою konieczністю, а свідку-вання про Божу всемогучість — їжою. Що це було справді добровільне служення, доказує нам Його внутрішня боротьба в час молитви у Гетсимані, з

чого стає ясным, про що думав автор листів до жидів, коли писав: «Замість радості, що була перед Ним, перетерпів хрест, не звертаючи уваги на сором.»

Ісус прагне лише того, чого хоче Бог, тому Його мова є так сильна й інакша, ніж людська. «Бо навчав Він їх, як Можновладний» (Мат. 7, 29). Якщо Він може казати: «Моя наука не є Моя, а Пославшого Мене» (Ів. 7, 16), то і Слово Його є Словом Божим, а діла Його — ділами Бога. Якщо Він говорить до людини: «Бодриись, сину, відпускаються тобі гріхи твої» (Мат. 9, 2), то це ж для неї не лише потіха, але й справді у цей час діється щось з її серцем й на сумлінню стає легше. Ісус, сповнений творчою повновастю від Отця, упокоряє не тільки духів, а примушує їх підкорятися, й морські хвилі слухалися Його» (Мар. 4, 41) і хліб множитья в Його творчих руках (Лук. 6, 41).

«Учитель»

Як же мало пізнаємо в Ісусі Божу Велич, якщо приймаємо Його за шкільного учителя! Дехто каже: «Я дуже ціную науку Ісуса і придержуюсь їй».

Але — чи Ісус взагалі колинебудь навчав? Правда, в оповіданнях апостолів часто знаходимо вислови, що їх, за Лютером, можна було б перекласти: «навчав народ» (Лук. 5, 3; 13, 10; Мат. 9, 35; 26, 55), але ж цей спосіб навчання зовсім інший, ніж це відбувається, наприклад в наших школах. В школах навчають дітей з наміром і ціллю, що вони, по певних роках, досягнуть стільки знання, що зможуть з вдячністю залишити школу. Учитель передає їм велику частину свого знання. Можна б це назвати речевим перебігом, бо метою людського навчання є зробити учня, з бігом часу, все більше незалежним від того, хто його навчає. Що більше успішне навчання, то скорше учень стає незалежним від свого учителя.

У порівнянні до Ісуса немає й мови про подібні взаємовідносини. Справді, і Він «навчає», але ме-

та цього навчання не є зростаюча незалежність, а навпаки, всезростаюча залежність від Нього. Його навчання є закликком йти слідом за Ним. А метою — повна залежність від Нього. Було б більше суттєвим ці слова перекласти так: «Він робив з них учнів Своїх». Бо ж Він навчав їх повної залежності через послух волі Божій. Він не передає Своїм учням речевого знання, тільки можливість нав'язання живого особистого зв'язку. Ввесь процес «навчання» відбувається відворотно, ніж у людей. Його навчання стає тим більше успішним, чим більше ми вирікаємося своєї незалежності у відношенні до Нього. Його наука і Його особа — це є одно й те саме, їх ніяк не можна поділити на два окремих звена. Ось тому й не можна поділити Його слова на такі, що їх приймаємо і на такі, що їх відкидаємо.

Що більше: Євангелія Ісуса стає зовсім незрозумілою, якщо приймаємо Його за проповідника моралі. Чейже мораль є ніщо інше, як речево оформлений закон. Ісус же говорить до людей з метою здобути їх для Себе. Можливо, що ми вже так призвичаїлися до звуку Його слів, що нездатні розуміти їх значення, коли Він закликає всіх зморених і обтяжених: «Прийдіть до Мене... і Я дам вам спочинок!»! Яка ж велика вимога міститься в тому закликкові, зверненому до багатого юнака, що прагне вічного життя: «Піди, продай добра свої та й убогим роздай... потому приходь та й іди вслід за Мною» (Мат. 14, 21). «Хто вірує в Мене — життя вічне той має» (Ів. 6, 47). Ніщо інше, тільки наше відношення до Нього є рішачим про нашу вічну судьбу. Мова Ісуса є повна таких слів. Тому й не дивно, що багато людей, що слухали Його слова, казали: «Жорстока це мова! Хто її слухати може?» (Ів. 6, 60). «Для того я прийшов в світ, щоб засвідчити про правду» (Ів. 18, 37). У цій правді немає й сліду будь-яких уступок. Тому, хто не знає іншого Ісуса, ніж того «ніжного» з мистецтва, той і не може зрозуміти

вимог Ісуса як володаря і, при всіх незрозумілих для нього словах Ісуса, казатиме: «Це ж неможливе, Ісус не міг цього сказати». Але Ісус не глядить на холод серця й ума багатьох християн, а вимагає, щоб вони навчилися йти в слід за Ним.

Спаситель

У цьому свідченні правди бачимо лише одну частину так загадкової особовости Ісуса. Як в хресті перетинаються дві лінії під простим кутом, так і в особі нашого Спасителя. Одна лінія, мов той меч, гостро вдаряє прямовісно в світ людей, так і друга перетинає лінію свідчення правди під простим кутом, та ніжно торкається болючих ран людства, мов рука матері — чола хворої дитини. Це ж ця спасаюча й цілюща любов, що спливає з Ісуса на нас. «Ласка та правда явилася через Ісуса Христа» (Ів. 1, 17). Вона взагалі вперше заіснувала через Ісуса Христа і стала явною на землі в своїй повноті. Правда й Ласка, акти незаслуженої нами Божої любови, одночасно знайшли своє втілення в Ньому. Вже ця сама дійсність є чудом, що провадить нас далеко поза границі людськості. У нашій любові до людей ми є часто засліплені, пробачаємо навіть проти нашого сумління і любимо коштом правди. Коли ж нарешті рішимося «сказати правду», то це вже є ознакою кінця нашої любови, бо таку мову звичайно приймається як погрозу.

Натомість Ісус, що сам є правда, приносить нам спасаючу й безмежну любов та робить це в спосіб ненарушення правди. Власне, на підставі непохитної правдомовности, ще ясніше сяє багатство Його любови. Звітодавці про Христа навмисне вибрали такі приклади, що виявляють нам безмежну глибину Його любови, як: убивця, чужо-ложниця, лихвар (Лук. 23, 43; Ів. 8, 11; Лук. 19, 9), — усі три аж надто відштовхуючі постаті. Хоч вони дійшли до меж людського упадку, все ж

знаходять в Ісусі милосердне серце й спасаючу руку. Одночасно усі трое знайшли і пересторогу перед хибною думкою, що, мовляв, їхні вчинки «не є вже аж надто злі». Те, що ніхто б не відважився зробити, не порушаючи закону, це робить Ісус у своїй всепрощаючій любові. Він відпускає блудну жінку простими словами: «І Я не осуджую тебе, йди й більше не гріши». Коли б ми так зробили, то це було б легковажністю, бо наше серце любить зменшувати вину й відпускати винуватця безкарно. А робимо це в надії знайти в цьому й оправдання для себе самих. Ось тому в хвилини сорому так мало допомагають нам слова людського співчуття й потіхи. Та Ісус прощає грішникові так, що звільняє його від вини, а одночасно й скріпляє його сили в боротьбі з гріхом. Власне, це пізнав на собі Закхей (Лук. 19, 1—10). Приязні слова до нього, негідного, приводять до того, що він пориває зі своїм старим життям.

Любов Ісуса до нас, людей, є спасаючою любов'ю. Його милосердя до страждущих зовсім не є подібне до співчутливості буддисти, який нібито вростає в людське страждання, щоб цим частину взяти на себе, але без надії на цілковите звільнення й поборення його. Натомість чудесність Ісусового спасіння є мов жива притча. Вона свідчить нам і про способи, якими Він користується. Він бере недужу жінку за руку — і зникає у неї гарячка, і вона негайно починає служити Йому (Мрк. 1, 31). Тут сказав своє слово не лише лікар тіла, але Він проявляє і свій вплив на її життєві сили, даючи їй змисл здоров'я і новий зміст. У спаралізованого Він скоро пізнає, що рішаюче знаходиться не в його зхорованих членах тіла, а в духовій нужді. І Він уздоровляє Його ізнутри, коли говорить йому: «Відпускаються, сину, гріхи тобі» (Мат. 2, 5).

Можна говорити про приязнь Ісуса до страждущих, але вона не є виявом симпатії, що є завж-

ди сполукою лише між однородним. Дорікання які чуємо у відношенні до Ісуса, що Він вивищує слабших й меншевартісних, є безпідставні вже тому, що Він повертає життя умираючим, оздоровлює хворих, а слабим дає нові сили. Хто глядить на Ісуса, як на аскета й неприязного до життя, той дуже помиляється. Нашим завданням не є писати роман із життя Ісуса, а виключно слідкувати за словом Євангелії, як одиноким джерелом пізнання істоти Ісуса. «Я прийшов, щоб ви мали життя, й подостатком мали» (Ів. 10, 10). Ніхто не сміє сказати, що ці, або інші слова є запереченням життя. Ні, Ісус є лише проти гріха (Ів. 3, 19—20; 8, 11, 34). Він прийшов знищити діла диявола (1 Ів. 3, 8) і перемогти смерть (2 Тим. 1, 10). Його «ні» відноситься лише до від'ємних величин, що, мов отрута, нищать людське життя. Тому в присутності Ісуса завжди чуємо про радісну вдячність (Лук. 7, 16; 10, 20; 17, 25). Він дає спрагненим життя, не відкидає нікого, хто до Нього приходить. Багато хто цього не розуміє, бо за словами Павла — «у них бог цього віку осліпив був розум невіруючих, щоб для них не засяло світло слави Христа, а Він — образ Божий» (2 Кор. 4, 4). Тому любов Ісуса є завжди любов'ю притягаючою й переконуючою. Ісус терпеливо переносить присутність зрадника в рядах своїх учнів. Він знає, що Петро відречеться від Нього, тому попереджує й молиться за Нього.

Без гріха

Слід би нам призадуматися над тим, бо і вороги не могли закинути Йому жодних провин. Суд над Ісусом був можливий лише тому, що були виставлені фальшиві свідки, але показалося, що і їх обвинувачення були безсильні. «Хто з вас може Мені докоряти за гріх?» (Ів. 8, 46), — питав Він своїх противників, але жоден не міг Йому відповісти. Він же нечувано присвоїв собі чин

Божої Святости, тому вистарчило б було, в час суду над Ним, доказати Йому хоч якусь одну неправду, або хоч би момент хиткості чи холодної нетерпеливості, щоб мати підставу заперечити Йому право так називати Себе. Але увесь перебіг страждань Ісуса наявно свідчить нам, мимо нагромадження несподіваних подій, що не лише Його найближчі приятелі, що знаходилися ще під впливом своєї любови до Нього, але й сороката юрба чужих не могла допустити в Ньому жодних недостойних вчинків. Навіть сам Пілат, людина без усяких упереджень, чужа й холодна, мусив визнати, що не знаходить в Ньому жодної вини (Мат. 27, 24; Лук. 23, 14, 22; Ів. 18, 4). А його забобонна жінка жахається, що тут буде докона-не вбивство, як наслідок схибленої справедливо-сти (Мат. 27, 19). В час смертних страждань зна-ходить Ісус співчуття в розбійника, що був розп'ятий разом з Ним (Лук. 23, 42). А сотник, старшина сторожі, якому нераз доводилося бачити людей в час смерті, при виді розп'ятого Ісуса, відважився на оклик: «Він справді був Син Бо-жий» (Мат. 27, 54). Був ще один чоловік, що з особливою пильністю шукав би був в Ісусі хоч будь-якої провини, бо ж від цього залежало його власне життя і йому конче було потрібне оправ-дання своєї підлої зради, мовляв: «Та ж Він і нас обдурих». Та і сам Юда, зворушений страждан-ням Ісуса, каже до тих, яким запродав невинну кров: «Я згрішив, кров невинну зрадивши» (Мат. 27, 4). І так, навіть найбільше темна постать в Євангелії, сам Юда, стає, проти своєї волі, свід-ком невинності Ісуса.

Христос вже від самого початку навчав про конечність покаяння, бо знав, що без навернення ніхто не може знайти дорогу до Бога і Царства Його. Багато хто, як колись, так і тепер, против-ляться вимогам такого навернення. А це тому, що їх сумління спить, або й зовсім завмерло. Фарисеї глухі на цей заклик. Ще більше неспо-

діваним є, що Ісус, хоч уважає покаяння за передумовину Божого дитинства, Сам цього не робить. Навіть у важкі хвилини в Гетсимані, або в час жахливої смерти на хресті, — це в час, коли б найбільше можна було сподіватися молитви о прощення, — Його сумління залишається чистим. Але зате Його сумління було сповнене нижнього відчуття Божої волі, якого не посідала жодна людина ні перед тим, ні потім. Пригадаймо собі Його пояснення заповідей Божих в Нагорній проповіді! (Мат. 5, 21—46).

Ітак, ще й досі залишається Ісус з Назарету незбагненою загадкою, яку багато хто хотів би розв'язати на людський спосіб. Заперечування Його існування таким, яким воно й справді було, є ніщо інше, як звичайна втеча від дійсности, а робимо це просто тому, що так вигідніше нам. Чи це не справжня втеча, якщо ми говоримо: «Це неможливо, щоб Ісус був таким, як описують Його євангелісти». Але хто посуджує їх у фантазії, або несправдивості, той зобов'язаний вказати на джерела й мотиви їх похибок. Досі ще нікому з противників Євангелії не вдалося цього доказати. Пробували філософи, етики, поети й письменники-романісти, націоналісти й ліберали — дещо вигладити в образі Ісуса; пробували і реформатори життя і соціалісти — вчитати в історичному образі Христа хоч би дещо із своїх ідеалів. Але всі ці спроби ніколи не змогли, в глибокому змислі, переконати і тому всі, разом зі своїми учителями, вже в першому поколінні зникали, мов мертвець, у гробі.

Всюди присутний

Це історична правда, що від дня Воскресення — через сторіччя — аж до нинішніх днів, усі люди з-поміж усіх народів і рас, усіх станів і спеціальности, обох статтів і різного віку, — якщо вони покаються і у вірі й молитві звернуться до Спа-

сителя, як Вічного Сина Божого, — то завжди осягають найбільше рішучих змін у своєму житті. Вони сприймають Його слова так, якби Він тепер говорив до них. Вони промовляють до Нього, як до присутнього. Вони відчують, що Він говорить до них, судить їх, милує й обдаровує, бо через те осягають не лише глибоку гармонійність у своєму житті, яку Біблія називає миром у Господі, але також і нові сили та життєву певність аж через смерть у вічність. А над цим слід би призадуматися і тим, хто сумнівається, і тим, хто не вірує. Віра в присутність Ісуса, з бігом часу, перенесла багато різних спроб. Дієва сила служення й готовість до страждань задля віри проявилася не у тих, що вбачають у Христі тільки високий ідеал, або лише «історичну постать», але в рядах тих, що зверталися до Нього, як до великого й Божественного «Ти», і почували себе у власті Його живого царювання. Вони могли вважати себе ще більш негідними і вбогими, але дійсність Воскресшого Господа, про яку вони знали і вірили в неї, давала, й дає їм по всі часи, перевагу над тими, що здібні бачити Ісуса у віддалі минулих часів.

Хрест Ісуса, в якому християни всіх часів бачать завершення недоступної святости й всеперемагаючої Божої любови, став і для мистецтва нашого народу невичерпною темою творчости. Від розп'яття романських і готицьких часів, через майстра Грунвальд-Ізенгеймеського вівтаря аж до страстей Матвія, руки Івана Себастьяна Баха, і аж до наших днів, — майже кожний напрямок у мистецтві, а особливо в малярстві, завжди ставав у мовчазній покорі перед розп'яттям Ісуса. А все ж і мистецтву годі збагнути глибину таїнства Спасителя, бо не людська вмільсть, а тільки повна відданість і покора перед Його могутністю може подарувати нам, людям, зір віри у велич Ісуса і Його значення в нашому житті.

Останній вірш званої Різдвяної пісні, Корнелія, звучить:

«О людське дитя, вірою ступай вперед,
Йдуть царі, йди за ними й ти!
Звізда любови, ласки звізда —
Ціль твоя, щоб Господа знайшов ти.
Не маєш мира, кадила й золота —
Подаруй серце своє Дитятку на хвалу!»

Що вміщає у собі цей дитячий вислів — про це буде ще сказано.

Та все ж не змінити нам цієї дійсности, про яку каже Ісус: «Хто Божого Царства не прийме немов те дитя, той у нього не ввійде!» (Мрк. 10, 15).

5. ВПЛИВ ІСУСА

Ці слова ставлять нас перед важним питанням, а саме: як це може статися, що людина двадцятого сторіччя може так попасти під вплив особи Ісуса Христа, що починає вірити в Того, Кого ніколи не бачила. І це не лише, як в якогось доброго приятеля, але як у живого Бога, в Якому вбачає Власника своєї судьби й відчуває себе, через свою любов, сповненою вдячності й вірності та тісно зв'язаною з Ним.

Перед тим, як говоритимемо про це рішення у вірі та зв'язане з ним відродження нашого життя, слід нам зрозуміти, в який спосіб впливає Ісус на кожную окрему людину. Християнство свідчить, у кожному поколінні усе наново, що йому подаровано в Ісусі повноту постійної Божої присутності. Ми маємо Бога, Який промовляє, а тому і знаємо про Боже Слово. І це Слово промовляє до нас виключно через Ісуса Христа. Він є посланництвом Бога для нас, людей, Він є і відповіддю на всі наші запити. Кому лежить на серці питання: «як мені бути з Богом?» — тому можемо сказати: «гляди на Ісуса!» Хто ж питає: «як знайти мені правду Божу?» — тому скажемо: «через Ісуса Христа!» Кому досить релігійних порад і спроб спастися через свою побожність та питатиме: «як залишитися під постійним впливом Господа?» — тому рівнож мусимо відповісти: «тільки через постійну залежність від Ісуса Христа».

І ось таких людей, що терплять під тягарем подібних питань, є далеко більше, ніж ми думаємо. З тих часів, як впливи церковної духовної опіки стали рідким явищем, модерна людина стала все більше відчувати тягар внутрішньої порожнечі.

Перед роками відверто говорилося про конечність створення «домів довір'я», де людина могла б досхочу вилити геть усе із свого серця. Духовних опікунів можна було б знайти між людьми різних спеціальностей, а з певністю — найбільше між жінками-матерями. Але всяка людська «духова опіка» знаходить свій праобраз і взірець лише в Ісусі, людяність Якого прекрасно висловив у словах один незнаний християнин: «... в такого, що дізнав всякої спокуси по подобію, окрім гріха» (Жид. 4, 15).

Тому, при читанні Нового Заповіту, слід звернути увагу не лише на відношення Ісуса до людей, але й на те, що вже саме читання є властивим шляхом, на якому й ми можемо досвідчити відношення Ісуса до нас самих.

Усі чотири Євангелії є повні таких зустріч Ісуса з кожним зокрема. Коли подається лише деякі приклади, то це тому, що сподіваємося, що вони захоплять усіх до власних досліджувань Нового Заповіту з питанням у серці: як відноситься Ісус до людей?

Розчарована

У четвертій главі Євангелії від Івана оповідається про зустріч Ісуса з самарянкою біля криниці Якова. Ісус, змучений дорогою, залишився біля криниці один, ученики ж Його пішли були в місто купити харчів. В той час приходить до криниці жінка зо збанком набрати води. Ісус просить її: «Дай мені напитися». Вона відповідає похмуро й неприязно. В її настрої не вичувається жодних релігійних питань.

І ось Ісус міняє тему розмови, кажучи: «Коли б знала дар Божий і Хто це говорить тобі: дай Мені пити, — ти просила б Його й дав би тобі води живої». Ісус не встидається просити в людей малої прислуги, але при цьому затримує Свою гідність. Та жінка ця не розуміє Його. Вона почуває себе ще й ображеною цим чужинцем, у сво-

ему племінному патріотизмі. «Хіба ти більший еси отця нашого Якова, що дав нам цей колодязь? І він сам з нього пив, і сини його, і скот його». Ласкавий зір Ісуса запримітив, що в цієї жінки, за показною певністю себе, криється жаждоба повноти життя. В дальших словах вміє Він скріпити ще не зовсім свідому спрагу: «Всякий, хто п'є воду цю, забажає знов; хто ж нап'ється води, що Я дам йому, не забажає до віку; а вода, що дам йому, буде в нього джерелом води, що тече в життя. «Хто п'є воду цю, забажає знов...» Чи ж це щоденне, ще й багато разів, ношення води в гарячу пору дня не є образом її неспокоїного життя? Колись ще давно, ще малою дівчинкою стояла вона там, на горі, і, мріючи, гляділа в далечінь. «Коли я виросту, тоді прийде щастя, якого так прагну», — напевно так думала вона й надіялася. А що ж сталося? З багатьох джерел земного життя вона пробувала пити, але завжди залишався тільки гіркий посмак. І ось ще перед хвилиною здавалося їй, що все погасло вже давним-давно, що немає у неї більше жодних прагнень. Аж ось нараз знов усе проснулося і вона простягає свої руки до незнаного чужинця, що сидить перед нею, й просить: «Добродію, дай мені цієї води, щоб я пиль не хотіла й сюди не приходила брати». Та діється щось зовсім несподіване: її бажання не сповнюється. Її ідеалістична туга за життям не є ще передумовиною, на підставі якої Ісус роздає свої дари. Ісус, ніби уникаючи безпосередньої відповіді, каже: «Іди, поклич чоловіка твого, та й приходь сюди». Ці слова, мов батіг, вдаряють у цю жінку. І вона простягає руку по збанок, щоб відійти від дивного чужинця. «Не маю чоловіка» — кидає вона на відході. Здається, що урвалася нитка довір'я, що зродилася була в її серці. Але Ісус ніжно й рішуче, мов лікар, торкається наболілого місця в її душі, і священним поглядом відкриває перед нею усю нужду її змарнованого життя. І серце її не ви-

тримує: «Добродію, бачу, що пророк еси Ти». Мабуть, одночасно й родиться в неї думка: чи можу я відпокутувати свою провину? Який спосіб найкращий? Чи треба мені йти до Єрусалиму, чи, може, на Гарацим? До Мекки, чи до Гангесу? До Риму, чи до Вітенбергу?» Але Ісус відкидає усі ці засоби самопомочі. Його відповідь відкриває найважливіше: «жінко, вір Мені, що прийде час, коли ні на горі цій, ані в Єрусалимі, поклонятиметесь ви Отцю. Повір, жінко, Мені, що не нові релігійні методи, а виключно поклонення Богові в душі дитяти веде до спасіння».

І цій жінці пригадується щось, ніби спогад, про давнє навчання релігії: «Ах, так, вже пригадую... прийде Христос і об'явить нам»... Але ця згадка про давню надію звучить, мов з того світу. Може колись, в далекій будуччині, і здійсниться вона... Аж нараз стає їй ясно... Вона чує благодатні слова: «Це Я, що глаголю тобі!»

Чи справді так важко в цій розмові розпізнати себе самого, що так хвалимося самопевністю й невразливістю на які б то не було релігійні впливи? Чи ж ми вже забули про хвилини, коли з наших сердець виривалося зітхання: «Господи, дай мені цієї води!» Чи не один застрягав у своїх ідеалістичних стремліннях, бо не мав відваги стати перед Ісусом і показати сором свого життя? Коли бувало просипалося сумління, то мабуть не один з нас розважав, куди б це найкраще піти — на прощу, чи може б так поспробувати з «двадцяткою» у час збірки в церкві? Але пам'ятаймо — гармонійність увійде в наше життя лише тоді, коли покинемо фальшиві спекуляції нашої «віри» на тамтой світ, а нарешті шукатимемо зустрічі з живим і в сучасності діючим Христом. Його свідчення про Себе самого має на меті, щоб пробуджена самарянка стала носієм цієї радісної звістки для усього свого села.

Слід читати четверту главу Євангелії Івана саме у цьому ж зміслі.

Ідеаліст

Або ще відкріймо Євангелію Марка і прочитаймо десяту главу про зустріч Ісуса з багатим юнаком. Тут вже маємо до діла з людиною, якій релігійні питання давно лежали на серці. Із запалом молодї людини, він падає перед Ісусом на коліна, серед дорожнього пилу чи болота, і говорить до Нього в незвичайний спосіб, називаючи Його «добрий Учителю», та розказує про найважливіше питання свого життя: «що робити мені, щоб унаслідувати вічне життя?» Цими словами не питає він про свою долю після смерті, лише шукає відповіді на свій голод за вищим життям, до якого кожна людина відчуває себе створеною. Хто постійно живе в тіні життя, той завжди думає надто упрощено, бо вважає, що цей голод можна легко заспокоїти — аби були тільки гроші. Та звернімо увагу, що в цьому випадкові маємо до діла власне з людиною багатою, що посідає усі засоби, щоб заспокоїти всякі свої бажання. Досліди у веденні духовної опіки вказують нам, що якраз такі люди найбільше відчувають порожнечу свого «багатого» життя, і з острахом питають: «властиво для чого я живу?»

Зовсім несподіваним для нас є відношення Ісуса до цього, повного молодечого запалу, багатого чоловіка. Так виглядає, що Ісус хоче перше дещо охолодити його.

— «Чого звеш Мене добрим? Ніхто не є добрий, крім Бога самого».

Хто не бачить в Христі нічого більше, як земного учителя, тому й забороняє Він так називати Себе. Як далекий є Ісус від людської жадоби усяких почесей! Опісля вже вертає Він молодого чоловіка до простих мудроців катехізму: «Чейже ти знаєш заповіді Божі». Хто сподівається-

ся знайти в Ісусі таємницю спільноти з Богом, не додержуючись щоденного послуху Божій волі, той дуже помиляється. Ніякої чуттєвої містики, жодних до нічого не зобов'язуючих пізнань не дає нам Ісус, лише зв'язок з Богом, який робить нас здібними до послуху небесному Отцю.

Для строгого християнина відповідь цього молодого чоловіка: «Все це я виконував з свого малку» — напевно була б не лише несподіваною, але навіть непристойною. Але Ісус «поглянув на нього з любов'ю». Він радів з цього молодого й чистого чоловіка, що старався по змозі сил виконати волю Божу. Чи ж не є це дивним, що ось такий подорожній між двома світами, що старався заховати себе від морального упадку та чистим і ясним йде своїми шляхами, а все ж відчуває гарячу тугу за вічністю? Відповідь Ісуса: «Одного не достає тобі: продай все, що маєш, роздай убогим і приходи і йди за Мною», — вказує нам ясно, чого не достає в такому житті. Тут не в етичній завершеності річ. Діло і не в загальному приписі, як це зрозуміли Петро Вальдус і Франц з Асичу, а лише в добровільному слідуванні за Ісусом, та постійному і нерозривному зв'язку з Ним. Кожний має якусь свою власну перешкоду.

Але обов'язковість цього «так або сяк» залишається непорушною. З Ісусом не можна ні додавати, ні відіймати. Або ти віриш в силу свого багатства, свого знання і щастя, або ти повністю довіряєшся Ісусові і одержуєш усе інше з Його рук. Заіснувавши зв'язок з Ісусом викриває з найбільшою послідовністю кожне наше служення іншим божкам. І хто не покладається вповні на Його поміч, хто не може ніяк рішитися на «так або сяк», то з ним діється так, як з тим молодим багатцем, про якого далі оповідає євангеліст: «А він засмутився тим словом і пішов, зажурившись, бо великі маєтки він мав». З цього наглядно бачимо, що не можна мати біля себе Ісуса лише як побожного провідника. Хто хоче увійти з

Ним у зв'язок, то вавжди зустрине багато труднощів. Хто ж не жахається їх і прийме над собою зверхність Ісуса, той і знайде те, чого так прагнув молодий багач: вічне життя!

Раціоналіст

Але вернімося знову до Євангелії Івана. В третій главі читаємо про змістовну розмову Ісуса з Никодимом. Найбільше інтересує нас особливий спосіб, в який Ісус зустрічає, гордого своїм знанням, ученого. Цей починає з низького поклону: «Учителю, знаємо, що Ти прийшов від Бога як Учитель, бо ніхто не може учинити таких чуд, як чиниш Ти, коли Бог з ним не буде». Це є дуже прикметним, що Никодим слова «ми знаємо» ставить на початку своєї промови. Так роблять усі ті, що покладають велике довір'я на своє знання і сподіваються, через свої дискусії з іншими релігійними людьми, дещо поширити свій власний світогляд. Але, ставши перед Ісусом, такі люди скоро розчаровуються. З безоглядною гостротою нівечить Ісус гордовиту певність у Никодима: «Коли хто не народиться згори, не може бачити Божого Царства». «Никодиме, тут не мова про нове знання, а тільки про нове життя!» Але так освічена людина, як Никодим, не піддається так скоро. Справді, він добре знає, як виглядає образ новонародження, але він, як прихильник навчання про еволюційний розвій життя, нічого не знає про можливість якогось нового початку життя в людині, у властивому значенні цього слова. Чи ж ми не зростаємо через спадковість й виховання? Чи ж не при звичаєння є нашою властивою виховницею? Чи ж то не впливи середовища формують нас духово? Або — чи не примушені ми носити всюди за собою тягар пережитих подій? Як же може людина знову народитися, коли вона вже постарілася?

Але Ісус не уступає і вказує Никодимові на силу хрещення й життєдайність Святого Духа, який

діє без усякої людської помочі, лише в силу Божої Творчости, але Никодим цього не розуміє. І йому не залишається нічого більше, тільки, мов те безпомічне дитя, спитати: «Як же може це статися»? І цим Ісус осягнув уже багато. Бо коли людина, горда зі свого знання й освіти, починає виявляти здивування і стає перед Богом як питаюча, то цим уже пробито діру в стіні її самопевности. Бо аж тепер її вухо стає відкритим, щоб почути свідчення, а очі стають здібними глядіти в зовсім новому напрямку. Одначе Ісус не відкриває перед ним небесні таємниці, на що так жадібна людська цікавість, а звертає йому увагу на давній переказ про змія, що знаходить свою згадку в Старому Заповіті, — кидаючи на нього нове світло. І ось перед очима Никодима аж тепер з'являється тінь хреста на Голготі, в якому проходить своє Об'явлення жертвенна й всепрощаюча любов Божка: «Так бо полюбив Бог світ, що дав Сина Свого Єдинородного, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, але мав життя вічне».

На превеликий жаль не сказано нічого про наслідки цієї розмови для Никодима. А все ж, наприкінці сьомої глави, довідуємося, що він, хоч і стримано, а все ж відважився осудити несправедливість, з якою віднеслася Висока Жидівська Рада до Ісуса. Цей самий Никодим належав і до невеличкого гуртка тих, що після розп'яття Ісуса, понесли Його тіло до гробу. На основі цих коротких згадок Євангелії, Церква має право прийти до висновку, що Никодим став наслідок поклонником Воскресшого. В бігу історії Церкви він знайшов багато послідовників, що, так як він, у своїй розмові з Ісусом, вперше пізнали сумніну вартість свого знання, та під впливом Ісуса замість поглиблення свого знання, знайшли початок нового життя у силі Святого Духа, який діє в своїй повноті лише тоді, коли у хреста Ісуса віддаємо місце слову Божої любови.

Стомлений життям.

В цій же Євангелії оповідає Іван, у п'ятій главі, про невилічимо хворого, що тридцять вісім років лежав біля купальні Вітезда. Рідко-коли появлялася цілюща вода з невеличкого джерела і багато хворих чекало на цю спрагнену хвилину, коли починався знову рух води. Самотний і спаралізований, впродовж тридцяти восьми років, не міг дочекатися, щоб хтось змилосердився й поклав його до води, щоб і він скористав з її цілющої сили. Гамірний натовп тих, що думали лише про себе, минав його без співчуття. Скільки ж то вимріяних надій, скільки болючих розчарувань, скільки благаючих просьб і огірчень, що часом ставали й ненавистю, впродовж цих довгих років! Мимоволі насувається питання: чому взагалі ця нещаслива людина знайшлася на цьому місці, повному нещастя і щастя? А може він належав до цих нужденних людей, що, як це не дивно, люблять свою власну нужду. «Я не маю людини» — це перше його слово, яким він зустрічає Ісуса, виявляє нам усю глибину його огірчення. В цьому і небезпека усіх страждаючих, бо непомітно для себе самих, починають відчувати жаль і співчуття до себе, та у своїй самотності чинять свої страждання головним змістом усіх своїх думок. Але не слід нам строго осуджувати тих людей, бо у всіх нас дремає нахил до таких вчинків. Де життя світить пусткою, там і живеться співчуттям до себе самого. Часто стає konieczністю, в той чи інший спосіб, викликати сильне враження, щоб цим ще більше підкреслити: як то є зле з нами! І на якому ж іншому місці міг цей спаралізований сильніше відчувати свою нужду, як не тут, де майже кожного дня бачив ошчасливлених своїм uzдоровленням, що ставали мов би уосібленням його безнадійності. Психіатри напевно мають якесь наукове означення для такого стану. Але не в цьому річ. Нам слід насамперед звернути увагу на те, як Ісус,

уже від самого вигляду цього нещасного, одним-однісіньким питанням пізнає його положення і його бажання та відразу помагає: «Хочеш бути здоровим?»

Властиво корінь всякої людської немочі лежить в тому, що через нездійснення мрій і багатьох потрясень у житті, поволі зникає й сама воля стати здоровим. Ми нарікаємо перед іншими, але в душі маємо страх перед справжньою зміною, бо цим могли б ми втратити прихованих божків, створених нашим стражданням, що дають нам можливість почувати себе гідними співчуття. Але Ісус своїм питанням допомагає людині не лише пізнати себе самого. Це щось так, ніби Він своєю рукою шукає в попелі незгаслого вуглика, щоб знову розпалити вогонь. Давнє пророче слово ось що казало про прихід Ісуса: «Тростинки недоломленої не доломить, і льону, що куритись почав, не погасить». Коли Ісус примушує нас виявити перед Ним нашу скриту нужду, то цим допомагає Він нам усунути нашу нерішучість і покористуватись Його оздоровленням.

Та хворий, по оздоровленні, не дуже то радів з чудесної події, що так несподівано трапилась йому. Ми не чуємо від нього ні слова подяки. Його пізніші слова звучали якось невиразно, тому Ісус пригадує йому: «Ось видужав ти: не гріши більше, щоб не сталось тобі що гіршого». Дар і балогословенство Ісуса можуть покинути нас, якщо дальші шляхи нашого життя не звернені до Нього.

Впертий прохач.

Як же інакше виглядає справа в розмові з хворим, про якого оповідає Марко в десятій главі. Сліпий Вартимей сидить край шляху безпомічний, просить милостиню. Аж ось почув він, загостреним вухом сліпого, тупіт ніг юрби, що набли-

жалась. Ледве почув ім'я Ісуса з Назарету, як вивирається з його серця просьба, і він голосно кричить понад юрбу:

«Ісусе, Сину Давидів, змилуйся наді мною!» Цей його зов був немов вода по спущенні шлюз. Можливо, що він надто довго вичікував у глибині свого серця цієї нагоди: коли хто може допомогти йому, то це тільки Він, якого називають Ісусом.

Як звичайно, зов жебрака не є прийнятний. Є багато таких, що шукають зв'язку з Ісусом а ще інші, що не терплять порушення священної тиші. Євангеліст каже: «І сварились на нього багато дехто, щоб він замовчав». Напевно його охопив був страх: невже ж він мусить замовкнути, приймаючи ще одну людську кривду, або... чи може — за всяку ціну стати перед довгожданим Ісусом, не оглядаючись на крик юрби?

І він кричить ще дужче, ніж перед тим: «Ісусе, Сину Давидів, змилуйся Ти наді мною!» Близкість Ісуса діяла сильніше, ніж людські погрози. Це було б ніби здійсненням слів Псалмопівця: «Уст своїх не зачиню, Господи, Ти знаєш» (Пс. 40, 9). Напевно й Ісус дав йому можливість перейти цю спробу. І ось пристає Ісус і каже привести сліпого. Напевно ті, що перед хвилиною кричали, щоб він замовчав, тепер казатимуть: «радій же, мерщій вставай, бо Він кличе тебе!» І знов перше слово Ісуса стає несподіванкою: «Що ти хочеш, щоб зробив Я тобі»? Чи ж взагалі може бути тут будь-яке питання? Чи ж не ясним є, що лежить на серці у сліпого? Але в цьому вміщався глибокий змісл навчання і знання людської душі, що примушує просящого висловити те, що само собою є зрозуміле.

У знаному листі, в якому Отто Бісмарк описує своєму тестю про свій внутрішній розвій, згадує також і про те, чому він досі не міг молитися. З Бісмарком сталося те саме, що стається з багатьма молодими людьми, в яких замовкає молитва, бо мовляв: Бог і так знає, що я хотів би

Йому сказати. Де зв'язок між двома особами ґрунтується на сухих законах, там умирає любов. Ніхто не міг би спростувати Бісмаркове оправдання, що Бог наперед знає наші просьби, та все ж пізніше він став одним із небагатьох, бо після свого навернення, його відношення до Бога стали подібні не до будь-якої філософської системи, а тільки до відношення дитини до свого батька.

Коли сліпий висловив самозрозуміле: «Учителю, нехай я прозрю», то в цю ж хвилину ввійшов у таке відношення до Ісуса, що дозволяє вільно висловити все, що тяжить на серці. Як же часто вчимося молитви аж тоді, коли знов починаємо жити життям малого дитяти.

Недовірливий.

Історія покликання апостолів указує нам на велику різноманітність зустріч Ісуса з кожним із них. Ось недовірливий Нафанаїл, — коли почув від товарища своєї молодости, Пилипа, радісну вістку: «Ми знайшли Того, що про Нього писав Мойсей в законі і пророки, — Ісуса, сина Йосипового з Назарету», — то лише здвигнув плечима, кажучи: «Та хіба ж може бути що добре з Назарету»? Але Ісус не бере йому це за зле, а вітає його словами: «Ось справді ізраїльтянин, що немає у ньому підступу». Або на сучасній мові: правдива віруюча людина без найменшої вади. Поза недовірливістю Нафанаїла, Ісус готовий бачити солідність чесного шукача Бога, що приймає все, що є правдиве. Признаючи це і Нафанаїлові, бере Він його за руку й каже: «Я бачив тебе ще давніше, ніж Пилип покликав тебе». У цих загадкових словах Нафанаїл впізнав, що Ісус знав усі його скриті думки, тому став готовий визнати Ісуса за Сина Божого. Ця, так недовірлива людина, нарешті зрозуміла, що багато корисніше бути пізнаним Богом, ніж самому шукати розриття Божих таємниць.

Увірувавший в слово

Як же інакше було з рибакон Симонон! (Лук. 5). Правда, він уже дещо знав про Ісуса, бо бачив Його на Йордані, поблизу Івана Хрестителя. Тепер підходить до нього Ісус з просьбою вчинити Йому малу прислугу, дозволити Йому з човна промовляти до народу. Симон дуже радо погодився, покидаючи свою працю при полосканні невода, — що нерадо робить кожний рибалка. І тут настає несподіванка. Ісус каже Симонові виїхати у відкрите озеро й закинути невода — і це серед білого дня. Симонові було це важко зрозуміти. Чи ж не буде це пониженням для досвідченого рибалки — слухатися тесляра й робити те, що противиться його фаховому досвідченню? При цьому ж знаходилися й ще його помічники й учні. Чи ж не висміють вони його? Чи власне знання і досвід менше варті, ніж приказ Ісуса? Тому в його відповіді вичувається внутрішня нерішучість, коли він каже: «Цілу ніч ми трудилися і не вловили нічого», себто — чи ж можна в гарячу пору дня, мимо багатьох досвідчень, щось зловити? А все ж таки. . . «За словом Твоїм закину невода». Чи в цьому не криється і запит до багатьох із нас: чому ми нарешті з релігії не переходимо до віри? Страх перед людьми, переоцінка своїх власних сил не дають нам змоги наділити слово Ісуса належним послухом, щоб ми могли пізнати Його так, як Симон. Дехто із нас пробує осягнути це у відворотному порядку: дайте мені нагоду насамперед пережити на собі якесь Боже діло, щось таке, як Дамаск, або хоч би явне вислухання моїх молитов, а вже тоді напевно буду готовий вірити і в Його слова. Оправдуючись в такий спосіб, обдурюємо себе самих. Правда, ми надто зворушені, коли минає нас смертельна небезпека, бо в цьому добачаємо силу Божого Провидіння. Але як же скоро зникає це з нашої пам'яті, коли минає страх і нужда! Може це тому, що життя —

забагате на працю і страждання. Може... , бо і червоно-золота ясність заходячого сонця нестримно тоне в сутінках ночі. А все ж слід би усвідомити собі, як негідною є наша гра у наших бажаннях винагородити Бога своїм довір'ям, якщо Він здійснить наші сподівання! Коли ж справді довір'я має стати початком нашої вірності, то ним повинна бути наша віра в Його слова. Таку віру ніколи не можна назвати сліпою, бо віримо не в якусь неозначену пустку. Чейже слово Ісуса і Він Сам — як слово живого Бога — є досить ясне щоб збудити в нас довір'я. І де знаходиться відвага на таку віру, там приходять й досвідчення, хоч може й інакші, як в Дамаску. Петро досвідчив багату ловлю риб; у тебе, або в мене, прийде щось іншого, але ніколи не залишиться по-давньому, якщо тільки стати нас сказати за Петром: «Та за словом Твоїм закину невода».

Ще одно: Петро одержав велике благословенство, але, як не дивно, ми не бачимо у нього надміру вдячності. Замість дякувати й славити за здійснення обіцянки, Симон падає на коліна перед Ісусом і каже: «Господи, йди від мене, бо я грішна людина». Звідомлення про цю подію є одночасно й пережиттям, тому слід нам берегти себе від добачування в поведінці рибалки ознак театральності. Немає в цьому рівнож і слідів самопониження. Тут людина переживає дійсність Божої присутності і вона настільки чесна, що не скриває правди. Хтось сказав, що всі релігії в своїй основі мають до діла з «нумінозами». Історія релігії означає цим висловом почуття зачудовання у віруючого перед загадковістю Бога. Що ж більше залишається праведній людині в таку хвилину, як тільки признати велич Божу? Ця мужня чесність і є основою християнської покорі. Коли Симон каже :«Господи, йди від мене, бо я грішна людина», — то цим виявляє, що він належить до тих щирих серцем, що завжди

хилять своє чоло перед висновками пізнаної правди. Та Ісус не проганяє його від Себе, а дає йому нову обіцянку: «Не лякайся, від нині ловитимеш людей». І так подія з чудесною ловлею риб стає для Петра прикладом майбутнього завдання в його житті — стати борцем у священному поході Ісуса Христа за здобуття людських сердець.

Віруючий

В доповнення до цієї історії покликання, оповідає нам апостол Лука, спільно описані всіма трьома євангелістами, подію про оздоровлення прокаженого. Хоч опис цієї події дуже короткий, лише в трьох віршах, але він показує нам у зовсім простий спосіб, який великий вплив має Ісус на кожного, хто просить. Звичайні слова прокаженого: «Господи, якщо хочеш — Ти можеш очистити мене», — вміщують в собі повноту готовності людини, що прагне в Ісусі знайти свого Господа і Спасителя. Першим є непохитне довір'я: «Ти можеш». Ця певність ніяк не могла бути вислідом логічної розваги. Та й ж одними людськими засобами не можна було її ствердити. Коли хто питає у нас, християн, чому ми так надіємося на Ісуса, то можемо лише сказати: «Бо Він є Ісус»! І корінь цього довір'я лежить в Його Особі. А приходимо до цієї певності тому, що маємо відвагу вповні довіритися Йому. З Ісуса спливає така сила могутності, що людина, яка має з Ним до діла, знаходить велику радість у своєму довір'ї. Це не є жодний примус, що в механічний і природний спосіб примушує нас вірити. Чейже це так легко ухилитися від цього, але, якщо це станеться, то приносить велику уразу для нашої душі.

Коли прокажений одночасно і додає: «Коли хочеш», то цим оминає неетичне піддобрювання, що завжди скриває в собі бажання силою своєї

самопевности примусити Божу волю діяти в свою користь. Молитва християнина не має в собі нічого спільного із заклинанням, навіть якби вона була не знати як гарячою. Ми молимо Ісуса, як свого Господа, Якому дана вся влада. Це не означає, що ми через свою молитву вирікаємося радості, бо вважаємо, що знаходимо у Нього милосердя не за посередництвом наших молитов, а як вислід Божої ласки. «Його воля — це є найкраще» — співаємо в церкві. Коли прокажений просить рівнож в цей спосіб, то цим прагне засвідчити про своє бажання такого дару, що і на майбутнє залишиться тривкою сполукою з подавцем. Але бувають і такі дари, що діють, мов прірва між подавцем і приймаючим, бо випрошені були без почуття послуху.

Несподіванкою в духовій опіці Ісуса є те, що Він не ставить жодних вимог тим, що шукають сполуки з Ним, відносно їх дальшого наставлення до Нього. Натомість, суттю людської духової опіки є завжди звичасво-моральні поради й заклики. Для Ісуса важним є особистий зв'язок. «Тільки вір» — говорить Він до Яруса. «Навіть серед Ізраїля я не знайшов був такої великої віри» — каже Ісус до сотника з Капернауму (Мат. 8. 10). «Твоя віра велика, — нехай буде тобі, як ти хочеш» (Мат. 15, 24) — казав Ісус у своїй доброзилчivosti до ханаанки. «Де ж ваша віра» — питає Він у своїх учеників, після успокоєння бурі (Лук. 8, 25). Для Ісуса — чужа людська вимова, що у всякім випадку шукає приписів. Вже в основі самого зв'язку в слухняному довір'ї до Нього вміщується все інше.

Чужоложниця

Євангеліст Іван, у главі восьмій, оповідає, як одного разу фарисеї привели до Ісуса чужоложницю. Вони зробили це в надії, що Він, згідно з приписами законів, потвердить смертний засуд, або, даруючи їй життя, нарушить цим Божу во-

лю, виявлену в Старому Заповіті. Ісус же потверджує Боже «ні» у відношенні до гріха, але рівночасно ставить вимогу, щоб засуд виконала людина, що сама без гріха: «Хто з вас без гріха — нехай перший на неї кине каменем». І дивно — обвинувателі один за другим відходять геть. У святій повазі Ісус не міг захистити обвинувачену від страху перед судом й виразно питає цю жінку: «Де ж ті, що тебе оскаржили»? Коли ж жінка стверджує, що ніхто не мав відваги, в присутності Ісуса, прийняти лише її одну за грішну, тоді Ісус, самотній без вини й гріха, що справді мав право осудити її, каже: «Не осуджую й Я тебе. Йди собі, але більше не гріши». Хто бажав у цих словах бачити легковаження гріха, то це буде ознакою, що він не зрозумів суті справи. Власне, подія з чужоложницею рішуче вказує, що Ісус прощає так, що цим звільняє також і від влади зла. В цьому немає місця для жодного торгу з гріхом. Провина — прощена, на місце демонічної влади гріха приходить звільняючий і святий вплив Ісуса. Грішниця, отримавши прощення, вже більше не залишається безпомічною жертвою спокуси, вона стає тепер на служення Ісусові і вповні залежною від Його волі.

Відроджений

Про це свідчить також і подія з старшиною над митниками, Закхеєм. У ті часи митники були особливим типом людей. Це були ті, що честь і добро свого народу жертвували задля власної наживи. Вони були подібні до сучасних торгівців чорного ринку з часів воєнного лихоліття. Тому для них не було місця між порядними людьми. І нічого дивного, що така людина мусіла відчувати огидність свого життя, що лежала на ній постійним тягарем. Можливо й тому з'являлася у них потреба бачити когось кращого від себе. Власне, Закхея знаходимо захищеного серед ві-

ток фігового дерева, — куди він заховався від зору тих, що так ненавидили його, — в надії хоч здалека поглянути на Ісуса.

І знов Ісус робить не так, як цього сподівались би люди. Із великої маси тих, що стояли на дорозі, Він вибирає якраз Закхея, щоб бути гостем у його домі. Тому й нічого дивного, що присутні були огірчені тим, що «Він до грішного мужа в гостину зайшов». Без усяких слів, тільки своєю власною поведінкою Ісус виявив дійсність повноти прощення та врятував цим людину з бруду її дотеперішнього життя. Закхей зрозумів це і його вдячність Ісусові знаходить свій вияв у його поведінці. Він готовий добровільно позбутися половини свого маєтку та ще й винагородити всіх обманених ним, повертаючи їм утрачене в чотири рази більше. Притягаюча диявольська сила багатства була знищена. На її місце прийшла сила любови. Це було б рішачче важним, якби християни наших часів захотіли цілком піддатися впливові цього самотнього джерела своєї віри. Апостол Іван пише в своєму першому листі: «Ми знаємо, що ми перейшли від смерті в життя, бо любимо братів. А хто не любить, пробуває той у смерті» (3, 14). Ісус потверджує новий зміст у житті Закхея словами : «Сьогодні на дім цей спасіння прийшло».

Грішниця і самооправдуючий себе

Особливою є подія з «грішницею» в домі фарисея Симона. Про неї оповідає нам апостол Лука, у сьомій главі. Це й дало привід до повстання середньовічної легенди про те, що він був малярем. Та й справді спосіб оповідання надзвичайн-няк плястичний.

Фарисей запросив Ісуса до себе в гостину. Він належав до так званих релігійних людей, або до тих, що кажуть про себе: «я дуже інтересуюся релігійними справами». Звичайно, така людина не могла поминути нагоди бачити Ісуса. Вона хо-

че мати про Нього свою «власну» думку, тому й запрошує Ісуса в гостину, щоб у часі їжі можна було слідкувати за дивним мужем з Назарету та в цей спосіб здобути цю свою «власну» думку. Тому й не дивно, що приймає він Ісуса з «холодним» серцем, бо хотів би мати «об'єктивне» враження. В часі гостини зовсім несподівано розмова їх була перервана. Двері раптом відчинилися й на порозі з'явилася зхвильована жінка, знана всім мешканцям міста як людина поганої слави. Вона гарячково розглядала кімнату і гостей за столом, аж нарешті запримітила Ісуса. І з особливим поривом припадає вона до ніг Ісуса, рясно обливаючи Його ноги горячими сльозами, цілує їх й обтираючи своїм волоссям та намащуючи їх пахучими олійками

Чи ж можна брати фарисеві за зло, що він обурений її вчинком? Де ж цей ледачий слуга, що пустив у хату цю блудницю? Як неможливо огидний її вчинок! А що ж на це Ісус? Коли б Він був справді пророк, то мусів би знати, що через самий дотик до неї, Він і сам став нечистий!

Поміж тими двома, з засади різними людьми, сидить Ісус і вміє допомогти одночасно обидвом. Здається, що Він нібито зовсім не звертає уваги на цю жінку, що властиво є виявом Його ніжного почуття до неї. Вона ж відчуває на собі погляди багатьох цікавих очей і напевно й сама усвідомляє собі свою, не зовсім пристойну, поведінку. Ісус приходять їй на поміч тим, що відвертає увагу господаря на Себе: «Маю, Симоне, дещо сказати тобі». — «Кажі, Учителю»... І ось розказує Ісус одну із своїх коротких притч, якими Він, час-до-часу, зацікавлював своїх слухачів, примушуючи їх шукати її розв'язки.

«Були два довжники у одного вірителя; один був винен п'ятьсот динарів, а другий п'ятдесят. Тому, що вони не могли заплатити, простив він обом. Скажи ж, котрий з них більше полюбить його?» Симон мабуть подумав собі: «дитяче пи-

тання» — й каже «думаю, той, кому більше про- стив». Ісус і бажав це почути. «Симоне, чи ти знаєш, про кого Я говорю? Я говорю ось про цю жінку і про тебе. Ти осуджуєш її вчинок і цим осуджуєш самого себе. Я прибув у твій дім, ноги Мої були змучені і пекли від пороху, а ти на ноги Мої не подав води, щоб охолодити їх. А ось ця жінка зробила те, що ти повинен був вчинити. Ти не дав Мені поцілунку гостинності, а вона цілує Мої ноги. Шкіру Мою ти не відсвіжив олійками, а вона ними мастить ноги Мої. Твоє серце було холодне до Мене, коли Я сюди прийшов. На що спроможна любов, то ось ця жінка свідчить тобі. Її серце сповснило любов'ю. Можливо, що вона тримала себе непристойно, але важним є одно: вона знає про прощаючу любов Божу, що Я їй приніс, і тепер може знов любити. Кому багато прощено, той і багато любить, а кому менше про- щено, як оце тобі, — той залишається на любов вбогий і холодний.»

У своїй ввічливості Ісус досі не сказав ні одно- го слова до зворушеної жінки. Він дав їй час заспокоїтися. А все ж, в часі своєї розмови з Си- моном, дав їй відчути, що мимо її нескромності, Він розуміє її. Аж наприкінці розмови Він звер- тається до неї і каже коротко: «Прощаються тобі гріхи твої». Тими словами було сказано їй все, що хотіла вона почути. Мов холодна роса ласки, спа- дають ці спасаючі слова на неспокійне й запалене серце, що у ніг Його. Як звичайно буває при та- ких обставинах, очевидці стають неспокійними, переглядаючись між собою: «Хто ж це Він такий, що й гріхи прощає»? Але Ісус мовчить. Здається, що лише ця одна жінка цікавить Його. Він, ніби для потвердження й заохочення, ще раз повто- рює, щоб вона більше не дала себе звести з обра- ного шляху: «Твоя віра спасла тебе, йди собі зо спокоем».

Таку саму ніжність, з якою Ісус рятує цю жін- ку від упадку, виявляє і до фарисея Симона. На

його холод відповідає Ісус також холодністю й річевістю: «Симоне, маю тобі дещо сказати, передати тобі одно посланництво, уважай на нього». І з королівською добродушністю проголошує йому: «Тому, що вони не могли заплатити, простив він їм обом». «Чуєш це, Симоне? Прощено не лише великій грішниці, але й тобі відпущені провини твої. Холод твого серця, твоя безоглядність, твій дух осуджування, твоя нечулисть — про них Я й не хочу більше думати!»

Ось так обходиться Ісус з людьми. Як поступив Він з безнадійно упавшою жінкою, так вчинив і з самооправдуючим себе і так вдоволеним собою фарисеем. Його рамена досить широкі, щоб обняти обидвох та обом вчинити рішачу прислугу. Він аж надто добре розуміє цю жінку з надто перечуленим почуттям. Рівнож розуміє і мужчину з його охолонувшим серцем. Ці два приклади також вказують нам, що Ісус у своїх впливах на людей ніколи не користується тою самою методою. Він завжди знаходить правильну діагнозу для хворих душею, що зустрічаються з Ним. Він знає, що спаралізованому бракує зовсім чого іншого, ніж це думають другі. Він дає можливість Никодимові наблизитися до Себе, також допомагає самарянці, звертаючись до неї за малою послугою. Він не відганяє родичів, що приносять до Нього своїх дітей. Він знаходить час і для жебрака, що сидить край дороги. Він є ніжним, коли зустрічає пораненого і стає непохитний, коли багач хоче осягнути довір'я у Нього, не бажаючи при цьому позбутися свого маєтку.

Він дає можливість діяти малому й початкуочому. По дорозі до дому Яруса дотикається до Нього недужа жінка, що у своєму забобоні думає: що вистарчить самого дотику до Його одежі, щоб стати здоровою. Це довір'я не завело її, а все ж Ісус змушує її пригадати свою минувшину і визнати «усю правду». Він не залишає її в дитячих поглядах на віру, але відкриває перед нею її

правдиву суть: «Дочко, твоя віра спасла тебе, (а не священний одяг) — йди собі у спокою!»

Ловець людських душ

Ісус завжди шукає людей, але силою не нав'язується нікому. Він кидає здорове зерно в землю і чекає, як рільник, на день жнива (Лук. 4, 16—20). Як же довго мусить Він чекати, поки розмова з Никодимом принесла свій овоч, а багатому юнакові дає відійти, бо він не хотів навернутися.

Хто уважно перечитує в Євангелії вище згадані розмови й багато інших, — дуже скоро приходить до цінного висновку: всі духово зміцнюючі слова Ісуса завершуються в питальному реченні, як ось: «Що ти хочеш, щоб Я тобі зробив»? або — «Ти є Учитель Ізраїля і не знаєш цього»? або — «Хочеш бути здоровим»? Подібною до цих, у зміслі, є і вимога до самарянки: «Поклич свого мужа». Коли знаходить Ісус у людей готовість прийняти таке питання й відповісти на нього, тоді Він, зі своєї сторони, приносить у Своему свідченні Божу відповідь. Самарянка повинна це зрозуміти: «Це Я, що розмовляю з тобою». Никодим чує ці багаті на зміст слова, про які висловився Лютер, що вони є «Євангелією в Євангелії». «Так Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Єдинородного, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, але мав життя вічне» (Ів. 3, 16).

Недужому, біля купелі у Вітедзі, дає Він нове життя зі словами: «Ось видужав ти, не гріши ж більше!» Вартоломея торкнувся дух Євангелії словами: «Прозри!» Багатому юнакові запропоновано великий дар закликком: «Йди вслід за Мною!»

Відповідь Ісуса є одночасно закликком і даром. Але цей дар вміщає в собі також і вимогу бути гідним прийняти його. Ісус виголошував довгі проповіді, як про це передають нам євангелісти, але вони не були подібні до промов, чи пропові-

дей сучасних професорів або проповідників, у формі довгих монологів, лише була це жива розмова зі слухачами. Та при цьому Ісус завжди керував ними. Його духовна опіка мала означену мету. Але хто з нас під духовною опікою розуміє лагідне намовлювання, — мусить направити свою помилку. Ми бачили цю притягаючу силу, що виходить від Ісуса, не лише на зморених й обтяжених, але також і на кожну людину, що справді шукає правди. Чи ж не йшли за Ним великі маси народу, забуваючи про час і пору? Правда, було багато між ними й таких, що гнала їх звичайна людська цікавість й жадоба сенсацій. Але хто піддається притягаючій силі слів Ісуса, той теж і нині, як це було колись, пізнає на собі звільняючу й відтяжуючу силу Спасителя.

Якось один глибоко віруючий християнин сказав до обтяженого журбою, якому він не міг допомогти: «Пізнай краще Ісуса і напевно стане тобі легше». Це і є те, що так часто і все по новому відчувають на собі віддані всім серцем Ісусові. Зовнішньо може й нічого не змінитися в нашому положенні, в яке ми попали, але вже саме те, що ми шукаємо впливу Ісуса на наші думки, приносить нам велику полегшу. Зовсім певно можна сказати, що є це перемагаюча любов, що веде боротьбу за нас, щоб здобути для себе. Буває, так здається нам, що вона і проти нас, так думав і багатий юнак, коли Ісус вимагав від нього покинути свої багатства. А все ж це тільки свята любов Того, що прагне визволити нас з кайданів зла. Власне тоді, коли найбільше дошкулюють нам тягарі зхилень у нашому характері — наша спадкова нерішучість і прокляття зла, що завжди готові відібрати у нас і саму охоту до життя, тоді приходить до нас, через любов Ісуса, щаслива гадка: «Ось Він, що переможе все»! І це буде вже початок нашої віри, початок радісного спокою в Господі, що приходить як дар тому, хто через вплив Ісуса, навчився

вповні покладатися на любов і вірність небесного Отця.

Ісус, у своїй чудесній прощальній промові, яку передає нам Його улюблений ученик, Іван, порівнює себе до виноградної лози, з якої, мов ті вітки, виростають віруючі. Все, що дає їм життя і робить здібними приносити овочі — завдячують тільки Йому. Для таких людей життя стає простим у повному значенні цього слова, бо всі їх бажання — спрямовані лише на одно: назавжди залишитися в нерозривному зв'язку з Христом. «Без Мене ви не можете нічого», — ці слова не є проявом наших недомагань, але тільки ознакою наших сил. І тому слова, що писав апостол з тюрми, є доповнюючим поясненням до цієї думки: «Я все можу в Тім, що Мене підкріплює» (Фил. 4, 13). Свідомість постійної опіки в учеників Ісуса знаходить свій вияв і в деяких висловах Старого Заповіту, що в світлі Христа знаходять ще більшу повноту. «Коли я піду хоч би навіть долиною темряви, то не буду боятися злого, бо Ти при мені!» (Пс. 23, 4). Або інший: «Не лякайся, бо Я тебе визволив з неволі, дав тобі ім'я; ти Мій» (Іс. 43, 1). Тому і вся Біблія є сповнена пізнанням Христа. На те звернув увагу Воскреслий Ісус своїм ученикам, кажучи: «Мусить справдитися все написане в законі Мойсеевім, і пророках і Псалмах» (Лук. 24, 44). Лука додає: «Тоді розкрив їм розум розуміти писання» (Лук. 24, 45).

В сполуці з Воскресшим наша віра перестає бути тільки «книжковою релігією». Та все ж — як мало розуміють нас ті, що думають, що для нас «святі букви» є всім. Але ми не віримо в Христа тільки тому, що так каже свята книга, хоч з великою радістю читаємо її, але вона приносить нам зустріч з Ісусом, через Його Слово. Тут учимося говорити з Ним і слухати Його, бо ж Він — Єдинородний Син в ім'я Отця — прагне мати нас, як своїх вірних наслідувачів.

6. РІШЕННЯ

Хто читає Новий Заповіт, тому стає ясно, що вислідом впливу Ісуса на людей є не лише спокій нашого серця. Правда, в знаних словах (Мат. 11, 28—29) Він обіцяє спокій для нашої душі. Та в цій обіцянці на першому місці є заклик: «Прийдіть до Мене... і навчіться від Мене...» Його заклик прагне збудити нас із сплячого стану, в який попали ми через наше відчуження від Бога. Він хоче, щоб ми прийняли участь у цих змаганнях. Тому й чуємо з Його уст так багато вимог і закликів: «Слідуйте за Мною...», «Візьміть Мій хрест на себе...», «Візьміть ярмо Моє...», «Покайтеся і віруйте»!

Камінь спотикання

Пізнання цієї правди потверджує нам ще раз, як невірним є наше поверховне знання Ісуса, якщо бачимо в Ньому тільки ніжного Потішителя, як це представляє нам Його мистецтво барокових часів, ось хоч би такий Гуїдо Рені та інші. В дійсності, Ісус приходить до нас, як Слово Боже, щоб дати нам відповідь Божу на наше дотеперішнє життя. Одночасно приносить нам і нові питання, на які вже ми повинні дати відповідь. Ось тому апостол Петро і називає Ісуса «камнем спотикання і скелею спокуси» (1 Петр. 2, 7—8). Можна б сказати, що це вже в природі Ісуса, що Він Своїм виступом змушує до рішення. Тут не ходить про якусь поодинокую справу, про якесь одне слово, або тільки про якусь частинку Його навчання, а виключно про Його особу, Його авторитет і Єдинородне Синівство Боже.

Через Ісуса приходять і нещастя. Ось такий Юда згубив своє життя. Але ім'я Юди стає про-

грамою. Колись назва «фарисей» приносила по-честі, але через зустріч з Христом стала наругою, якої тепер ніхто не хоче прийняти на себе. Колись кричали представники народу: «Кров Його на нас й наших дітях», але в одно покоління пізніше, одержав цей нарід, з жахливою точністю, належну відповідь. По зруйнуванні Єрусалиму тисячі хрестів уставлено було на горбах навкруги цього міста, на яких кривавилися тіла тих, що їх батьки відкинули Христа й цим стягнули на себе це прокляття.

Але також через Ісуса приходить і повнота життя. Нескінчені ряди тих, що віддалися Йому з повним довір'ям, чи не найкраще свідчать про те, що дала їм віра в Ісуса: початок нового життя і нечувану силу духа, оновленого в Христі Ісусі. Також вигибаючі народи через хрещення, спаслися від неминучої загибелі та одержали нові можливості свого розвою в сім'ї християнських народів, про що так багато свідчить історія місійної праці за останні сторіччя.

Але рішення за чи проти Христа приходить не в порядку математичних, чи будь-яких інших законів. Хто зустріне Його, той і почує давні слова: «Гляди, Я кладу тебе на роздоріжжі між життям і смертю.» І цього рішення ніяк не оминути нам! Ясні вимоги Ісуса, про які ми перед тим чули, можуть викликати у нас рішення прийняти їх, або відкинути. Щось посереднє — абсолютно неможливе. Коли слова Ісуса окреслюють вимоги, то це значить, що ми можемо стати Його учнями лише тоді, коли рішилися у послуху йти за Ним. Християнство без рішення заперечувало б само себе. А все ж велика частина християн так багато терпить через цю неясність.

Внутрішнє рішення йти за Христом не приходить без боротьби, бо Його слова боляче заторкують чутливі сторони нашого життя, як ось наші звичаєві недотягнення, наші провини і нашу

гру в побожність. Ісус сам каже, що дорога до Нього є терниста, а ворота вузькі. Вона важка й не вигідна. Ніхто не хоче ходити нею, бо ще досі згинає шию перед маєстатом свого «я». Тому можна сказати: дороги Спасителя не вигідні для нас, людей. Нам більше до вподоби наші власні засоби спасіння, бо по нащій стороні і «слава», і «воля», ще й можливості компромісу... з Богом, з Христом і з самим собою. Тому то Євангелія Ісуса є так мало популярна. І про це слід би нам не забувати. Хто із засади йде лише з масами, той боїться збудити саму думку про те, що він бажає стати правдивим християнином.

Свідчення прахристиян

Свідчення перших християн, Новий Заповіт, як вираз цього досвіду, знає лише «так» або «сяк» та в повному переконанні підкреслює, що всяка рішача поміч при смерті й гріху може прийти тільки через Ісуса Христа. У цій нужді не допоможе нам навіть наша найбільша побожність. Цей зворушливий досвід пережив Лютер, читаючи листи апостола Павла до Римлян і Галат. Кожна наша спроба морального унезалеження себе є перед Богом тільки порожньою фразою. Це й було предметом трагедії фарисеїв. На це «коротке змикання» терплять усі, що у своєму власному житті шукають вартостей, якими б могли вплинути на Божу волю. Ісус каже: «Я — дорога, і правда, і життя. Ніхто не приходить до Отця, як тільки Мною» (Ів. 14, 6). ... «Я — двері; Мною, коли хто ввійде, спасеться, і входитьиме, і виходитиме, і знайде пашу» (Ів. 10, 9). Ісус відкидає всякий компроміс. Він також не прибігає до жодного насилля, та ніхто нікого не примушує прийняти християнську віру. Але у входу до величного Собору Євангелії великими літерами написано: «Тільки через віру!» А це значить — не через закон діл, а лише через саму віру!

Певно, хто зазнав щасливого прибутку, який принесла з собою посвята себе Христу, хто хоч дещо чув з многоголосі пісні хвали тих, що в їх житті Христос став головним змістом, той несподівано для себе питає: чому ж то якраз між тими побожними, між так захопленими вірою, і між шукаючими ще, є так мало тих, що знаходять відвагу на остаточне рішення? Нужда наших Церков у сучасності полягає не в тім, що певна кількість вірних проявляють так мало заінтересування релігійним життям, навіть і не в тім, що певна кількість вірних кидають ряди своїх Церков, а виключно в тім, що між тими побожними є так мало дійсно навернених. На деякого ці слова діятимуть мов червона плахта, а через те можуть стратити охоту до дальшого читання.

Та на жаль поважна мова Біблії, — хоч і посідає особливі здібности завжди знаходити вислови, що цілком відповідають суті справи, — ніяк не дасть звести себе лише до «священних формул». Бо ходить їй не про самі вислови, а тільки про суть справи. Власне для головного процесу рішення Біблія посідає особливо велику кількість висловів і образів. «Були бо ви, як вівці блукаючі!; тільки ж вернулись нині до Пастиря і Владики душ ваших» (1. Пет. 2,25), — є те саме, що говорить Павло (Кол. 1, 13): «Збавив нас від влади тьми і переніс у царство Сина любови своєї». В Івана (1, 12), сказано: «Котрі ж прийняли Його, дав їм владу дітьми Божими стати». А в листі до Галат (3, 26): «Усі бо ви сини Божі вірою в Ісуса Христа». А Петро хвалиться: «Він знов породив нас» (1. Пет. 1,3). Натомість Павло каже: «На хвалу слави Своєї... обдарував нас» (Еф. 1, 6). Кожний читач Біблії може набагато збільшити ряди цих висловів. Зовсім ясно, що тут річ не в формулах, але в непорушній правді, що людина не вростає в Царство Боже шляхом звичайного розвою, але вона мусить пройти через нагальну

зміну в своєму житті. Коли б це не сталося, але час покаяння мусить наступити. Слід би ще раз сказати: недосконалістю наших Церков є те, що між її вірними є багато богобоязливих, але мало й дуже мало справді віруючих у зміслі Нового Заповіту.

Перешкода у незнанні

В чому ж причина, що так висока ціль новозавітньої віри так рідко досягається в нашому християнському житті? Відповідь ця повинна б звучати: бо, беручи в загальному, багато членів Церкви ще так мало знає про біблійну дорогу до спасіння! Маса вірних наших Церков вважають себе за християн лише тому, що не сумніваються в існуванні Бога, та ще тому, що в час нужди вміють складати руки до молитви й надіятися на посмертне життя. Але, на превеликий жаль, це все є ніщо інше, як так звана природна релігія — наслідство раціоналізму, наслідків якого ще й досі ніяк не можемо позбутися. Коли сказати такій людині про новонародження згори й певність спасіння, то вона подивиться на вас зо страхом, мов на якогось небезпечного сектанта, хоч усі підручники догматики вміщують в собі довгі розправи про навернення і новонародження. Вина хиба лежить в недостатці належних церковних пояснень, а може ще у більшій мірі в недотягненнях проповідей. Ми, пастирі і проповідники, призвичаїлися називати вірних наших Церков «любими співхристиянам», і були ми тими, що «приписали» їм християнську віру, замість того, щоб вказати їм, з новозавітньою ясністю, правдивий шлях до справді християнського Християнства!

Це певно, що Бог у Своїй благодаті є творцем віри, але цим актом Він не робить з нас безпомічну колоду, що не може нічого іншого діяти, як дозволити безперестанку діяти над собою.

Бог спасає нас через Ісуса і цим робить здатними до активного послуху. Він дає нам неоцінний дар, але його належить приймати в послуху. Фаталістична відданість магометанина має стільки спільного з синівською вірою справжнього християнина, скільки захід сонця зі сходом.

Коли ж людина вже нарешті прийде до пізнання, що Бог вимагає від неї заняття певного становища, тоді знов виявляється ще одна нова перешкода: як мало знаємо про Христа! Можливо, що Боже посланництво прийшло до нас з уст тих, які мають холодне серце і призвичаїлись більше до темноти, ніж до світла, тому й так легко було ворогові нашого життя підшепнути нам, що через правдиве навернення ми готові втратити й решту наших радощів у житті. Або інакше, як це сказано в старій студентській пісні: «постити нам ще на старість часу багато». При цьому слід би ще й одно признати: ми, християни, є дуже поганими свідками для нашого Спасителя! Правда й те, немає чого попадати в розпач, бо — чейже лежить перед нами відкрита Біблія на те, щоб ми її читали. Ісус же сказав: «Це Я вам говорю, щоб радість Моя була у вас, і щоб повна була ваша радість» (Ів. 15, 11). «Просіть і отримаєте, щоб повна була ваша радість» (Ів. 16, 24).

Чейже Його учень, який сидів у тюрмі і чекав на виконання смертного присуду, міг ще писати: «Радійте в Господі завжди, і знову кажу: радійте» (Фил. 4, 4). Там, де роздаються такі голоси, стає ясним для кожної людини, що тут немає місця для будь-якого заперечування життя. Як ще тільки десь і говориться про радість, то це в Біблії. Наші думки про можливість втрати радості життя через віддання себе владі Христа, є нічим іншим, як звичайним обманом темних сил. Це навпаки, той не знає Ісуса, хто приймає Його за якогось похмурого аскета. Саме тут стає важним Його слово: «Я не руйнувати прийшов, а доповнити» (Мт. 5, 17) і — «Я прийшов, щоб ви

мали життя й подостатком мали» (Ів. 10, 10). Хто як слід вдумався в образ Христа, який змальовує нам Євангелія, і піддається впливові Його слова, той пізнає, що посвята себе Ісусові — це одинокий шлях, що обов'язково виведе нас з цього прикрого стану — «ні с'як, ні так».

Перешкодою є страх

Цього почуття не слід нам легковажити бо в ньому криється ще одно джерело спротиву. Не з браку правдомовности, лише з недостачі послідовности ми ніяк не можемо прийти до правильних висновків. Коли попадаємо в конфлікт з нашим сумлінням, то замість уступити, стараємося заглушити його голос. Ми не віримо, що є ще багато людей, які також знають про гнітучий тягар гріха, ось чому і так важко нам признати існування такого стану. Але на потіху нам, таких як ми, є багато, які на святість Божу відповідають нечистим сумлінням. Цей стан не має нічого спільного з почуттям меншевартости, він є тільки ознакою, що в нас ще не зовсім відумерло почуття чести. Це певно, що з ним не носитися нам на показ по сусідах. І це ще й тому, бо напевно не знаємо, чи сусід, або товариш, також знають щось про такі почуття. Тому ховаємося за свою показову байдужість та вдаємо «певного себе», ніяк не признаючись в тому, що наша душа прагне Господа, як олень свіжої джерельної води.

Взагалі: ох, ця наша боязливість перед людьми! Знані є слова Бісмарка про те, що німець в полі — найбільш хоробрий вояк, але дома — найбільший боягуз. Він у своїй книжці «Думки і спомини» згадує про розмову з принцем Вільгельмом про поповшого в неласку генерала фон Герлах: Пруський принц сказав, що Герлах — піетист. На це Бісмарк: «Що розуміють їх королівська величність під словом «піетист»? Принц відповів: «Піетист це той, що вдає побожного, щоб зробити кар'єру». На це Бісмарк: «Ваша ко-

ролівська величносте, у звичайному житті під піетизмом розуміється таку людину, що має ортодоксальну віру і з цього не робить жодної таємниці».

Але це ж і є те, що так важко приходить нам, людям. У нас взагалі немає цього здорового піетизму, що його знайшов Бісмарк у свого друга з Помор'я і який зробив був на нього таке сильне враження. В страху, щоб хтось не вразив нашої честолюбности, заперечуємо силу правди, що нас обвинувачує. Гордоці і зазнайство так часто нищать найкращі вклади в нашому житті. Ми так часто вдаємо сміливих, а проте в наших ділах виявляємо нерішучість, а часто і звичайну боязливість. Ми так боїмося правди, бо вона готова зняти з нашого обличчя маску. Нам страшна будь-яка покора, що приносить з собою втрату «постави», від якої так багато сподіваємося в нашому житті. Що більше — ми боїмося і людей, бо звичайно так прислухаємося до їх думок про нас, нібито в них знаходиться розв'язка нашого буття. Під цим розуміємо не тільки нашого пана «всі», про якого так часто згадував Лютер, себто масу, в очах якої так бажали б ми чимсь бути. Часто маємо страх і перед нашими найближчими. А в нашому щоденному житті знаходимося особливо під владою різних звичок, до цього долучаються ще й тисячі різних пов'язань нашого буття з середовищем, родинними зв'язками і працею, а все це разом ще збільшує нашу залежність.

Як же нам порвати всі ці зв'язки зі старим і почати нове життя, не зважаючи, що скажуть наші любі приятелі? Як самотньо почуває себе часом жінка біля свого чоловіка, або муж біля жінки, без належного зрозуміння один одного, хоч ніби й лучить їх любов, бо немає в них відваги говорити з собою рівнож і про ці справи! Як щасливою була б не одна сім'я, якщоб ділили між собою не лише щоденну журбу й радість, але у спільному шуканні знаходили у Христа відпо-

відь на питання своїх сердець! Але немає у нас відваги висловитись, а часто й не підозріваємо, що найбільше мила нам людина шукає відповіді на такі самі питання, як ми.

Любов до гріха

Правда, існують ще глибші перешкоди на шляху нашого повороту до дому нашого небесного Отця. Коли я був ще в восьмій класі гімназії, то учитель релігії позичив мені скорочене видання «Визнання» Августина, в німецькому перекладі. Я читав цю книжку з великим зацікавленням заінтересованого в історичній правді, але опісля був дуже зворушений, бо знайшов у ній далеко більше, ніж цього сподівався. Августин написав цю книжку в формі сповіді, переглядаючи перед лицем Господа все своє життя, починаючи від дитячих років. При цьому змальовує він, у драматичний спосіб, боротьбу за осягнення певности в тому, що всі його провини будуть прощені. З великою пристрастю він просив: «Визволи мене від гріхів моїх», але притишеним голосом додавав: «тільки не нині, а завтра». Ця людина з-перед тисячі років змальовує нам, з несподіваною щирістю, свою внутрішню боротьбу, яка ще нині є така близька нам. Бо ж існує напівсвідома любов до гріха, до якої ми майже не признаємося. Ісус сказав зворушливі слова: «Кожен, хто чинить гріх, той невільник гріха» (Ів. 8, 34). А апостол Павло, в своєму самопризнанні, в сьомій главі листа до Римлян, каже: «Знаю бо, що не живе в мені, себто в тілі моїм, добре; бо бажання лежить в мені, але щоб виконати добре, того не знаходжу. Бо не роблю я доброго, що хочу, але чиню зле, чого не хочу».

Гріх посідає диявольську силу. Він не сідає на нас, мов дорожній пил, який можемо дома обчистити щіткою, але в'їдається, мов їржа, глибоко в найблагороднішу частину нутра людини і зогиджує нас, мов та проказа, на яку немає ліку. Він

так спритно обдурює нас, що ми навіть в час богослуження, або молитви, кличемо «Помилуй нас, Боже» так тихесенько, щоб, бува, не почули люди, та вже тим самим відкликуємо нашу просьбу назад. І тут вже не допоможуть жодні психологічні розважання, тільки один лікар, якому немає рівного на світі. І тому саме до нас є звернене Його питання: «Хочеш бути здоровий»?

Напослідок, причиною нашого спротиву проти повороту до Ісуса є недостача почуття послуху, бо годі припустити, щоб наше навернення було тільки вислідом хвиливого настрою, чи якихось інших самолюбних мотивів. Це ж йде про послух у вірі, про який апостол Павло так виразно говорить напочатку й наприкінці свого листа до Римлян. Він вважає за своє завдання «відновити послух віри через ім'я Його між усіма народами» (Рим. 1, 5). Павло знає і про «наказ вічного Бога на послух вірі по всіх народах» (1 Рим. 16, 26). Хто не хоче вірити в Бога, той стає проти Його волі. Відкинення дороги, що є відкрита до батьківського серця, неминуче потягає за собою осудження. В давній пісні говориться:

«Віддай Йому на власність серце своє,
Він має право на це;
Він схилиться до тебе,
Він усіх грішників прийме»...

Хто відкидає Боже пропозиція, той порушує Його права. Тому немає нічого дивного, що людина, яка не примирилася з Богом, є не лише носієм зла, але й часто, не підозріваючи сама цього, стає тягарем і для свого середовища. Воно справді є так, як колись сказав пророк: «А безбожним нема впокою»... (Іс. 48, 22).

Досвідчення Християнства

Скільки б не було перешкод, то завжди знайдеться можливість стати співучасником радості

навернення до Христа. Про це найкраще свідчить нам Церква віруючих. Час-до-часу в історії Церкви Бог посилав часи пробудження, що означало для людства: Двері є відчинені! Хто візьме до рук співанник, той пізнає вже по самому числі авторів цих пісень, — в яких роках було найбільше творчим відродження в нашому народі. Найбільше визначним був час Реформації, з благословенств якого живемо ще й досі. Тоді то вперше зазвучала пісня «Бог наша твердиня» — як по вбогих хатах ремісників і гільд, так по сільських дорогах і площах міст. В сто років пізніше знову прийшлося пережити вогненну пробу дітей Реформації впродовж жахливої тридцятилітньої війни і смертельної нужди. Саме з тих часів походять прекрасні пісні потіхи і на час смерти та виказують силу віри у Воскресшого. Знову сто років пізніше пієтизм охопив своїм благословенням увесь німецький край. Ще й нині живуть ним деякі частини краю, як Вюртембергія. Буде досить назвати такі імена як Гернгут і Цінценсдорф, щоб пригадати собі величезний розвій сил, до якого здібне християнство, якщо воно має відвагу стати лише по одній стороні — по стороні Христа. Майже в десять років після воєн за волю Німеччини, прийшла була знов весна віри для німецької Церкви. Північно-німецькі урядові кола, власники земель, військові старшини та широкі кола решти громадянства, аж по кінець сторіччя, черпали в ній свої духові сили. Наприкінці дев'ятнадцятого і на початку двадцятого сторіччя послав нам Господь нове підсилення в рухові спільнот. Спільною прикметою всіх тих часів була їх діяльність назовні в такій творчій формі, що через саму тільки приналежність до християнства, без свідомого послуху для правди Божого слова і без вдячно діючої помочі ласки Христа, — цього ніяк не можна було б осягнути. В ті часи кожний знав аж надто добре, скільки то залежить від поваги наставлення кож-

ної людини до свого особистого рішення в справах віри.

В часи слабших проявів, що приходять між часами великих зривів, ми чомусь забуваємо про те все. Воно так, як це було за часів Суддів, по смерті Ісуса Навина, великої людини: «Як же й увесь той рід відійшов до батьків своїх, а опісля них прийшов на світ рід інший, люди, що Господа не знали, ні Його діл, що Він чинив своєму народові» (Суд. 2, 10). Куди провадить таке життя холодне до віри, про те Книга Суддів наводить нам цілий ряд зворушливих прикладів.

Громада Ісуса знає, що й поза часами пробудження ще не зникають ряди тих, що завжди з радістю визнають, як вони, через свій Дамаск, були покликані Ісусом. Це і належить до найбагатших досвідчень Христової Церкви, що вона мала можливість слідкувати за ділами свого Воскресшого Господа, який завжди діє так, що «мертвих у гріхах своїх» будить до нового життя. Вистарчить нам прочитати в спокійні хвилини сороковий псалом, щоб знайти належний вислів для цієї радості, найчистішої із всіх радостей.

Коли це я пишу, родяться в моїй голові згадки про часи трьох останніх десятиріч: студентські буди, селянські штуби, приймальні в тюрмах і тюремні одиночки — все це відживає в моїй пам'яті. Молоді люди, що в Христі знайшли нову чистоту і силу, ті інші вільнодумні, що також вибралися з пустки свого безвір'я і шукають дорогу до Божого саду Христової віри; жінки, що залишили за собою десятки років життя, повного журби, щоб нарешті знайти спокій в примиренні з Христом, та нарешті і співв'язні, що за колючим дротом рівнож знайшли віру в Христа. Я бачив старих людей, що на схилі віку знаходили мир у Господі, бачив і молодих конфірмантів, що не тільки на пам'ять знали катехізм, але й розуміли значення його слів. Жодні проблеми не були для студентів перешкодою, ні вина кро-

ви для вбивць в тюрмах, прийти до Христа, який сказав: «Усе прийде до Мене, що Отець дає Мені, а того, хто до Мене приходять, Я не вижену геть» (Ів. 6, 37). І кожний раз чудесність навернення залишається нерозкритою, бо жодне психологічне пояснення, чи будь-яке інше, не зможе виявити аж до останнього корня перебіг такого новонародження. Коли ж е взагалі будь-який зовнішній доказ правдивості Христового посланництва, то ним е факт однородности досвідчення через віру в Христа, не обмежуючись тільки до числа тих, що вже від дитинства зростали в християнському середовищі.

Якраз навпаки, ті, що приходять здалека, переживають більшу радість відкриття життя в Христі, часто ще й в особливий спосіб, як це було колись з першими християнами з поган. Для проповідника Євангелії ці божественні потвердження спасіння, переданого людськими устами, е особливо підкріплюючими.

Дар ласки

Завжди в такі хвилини відчуваємо певність, що правдиве й дійсне навернення е вислідом безпосереднього впливу Ісуса Христа. Його не досягнути нам жодними штуками, бо ані мудра духовна опіка, ні педагогічний досвід не приведуть нас до цієї мети. Як не часто послуговується Ісус Церквою, як засобом, а все ж вона залишиться тільки знаряддям та все наново досвідчує: «Він нас учинив й ми Його, — Його ми народ та отара Його пасовиська» (Пс. 100, 3). Кожний поворот до Ісуса е вислідом впливу Його слова і Його особи. Тому й немає інших засобів прийти до цього важного досвідчення в нашому житті, як читання і слухання слова Нового Заповіту. Христова Церква завжди наново пізнає дійсність Воскресення і живу присутність свого звеличеного Господа, якщо вона в молитві відкриває свої серця для Його Слова. Вже з історії Ісуса спливає спасаючий

вплив. І це не тільки в поетичному змислі, коли поет співає: «Сонце, що усміхається до мене, є мій Господь, Ісус Христос. І те, що пісню в уста мої вкладає, є лише те, що на небесах живе». Це буквально так і є, що слово Христа передає нам ділання Його спасаючої любові. Церква зовсім слушно свідчила в усіх часах, що спасаюча й усуваюча всі перешкоди любов Ісуса найбільше виявилася на хресті. Саме тут виразною стає уся повнота завершеного спасіння і довершеного викуплення. Коли Ісус каже: «Звершилось»!, то цим творить Він повноту спасіння, що звільняє віруючого від влади цього «якби і коли б», та в своїй царській суверенності переносить його в дійсність нового світу, що створений для нього в Ісусі Христі.

Хрещення і віра

У зв'язку з цим будемо говорити про хрещення, що відбувається в християнських Церквах вже над малолітньою дитиною. Зі сторони прихильників хрещення, ось хоч би баптистів, або менонітів, робиться закид, що таїнство хрещення, через хрещення дітей, стає чисто механічним актом. Цей закид зовсім безпідставний. Якщо з хрещення робиться визнаневий акт людини і як доказ прийняття її в громаду зрілих, то річ зрозуміла, там вже немає місця для хрещення дітей. Але там, де при хрещенні йде виключно про Божий дар, то хрещення дітей є актом зовсім слухним. Закид, що, мовляв, дитина нічого не розуміє з того, що діється над нею, — безпідставний. Бо як любов матері не питає про вдячність і цю безпомічну істоту осяює в особливий спосіб, так і Бог дарує своє обітування ласки незалежно від людського рішення. Пам'ятаймо слова Ісуса до своїх учеників: «Не ви Мене вибрали, але Я вас вибрав Собі» (Ів. 15, 16). Скажемо це на прикладі: Міська Рада Берліну подарувала кожному новонародженому громадянину ошадностеву книж-

ку на три марки. Ці гроші залишаються власністю дитини і ніхто не сміє зужити їх, поки дитина не виросте. Ніхто ще не закинув, що цей дарунок приходить заскоро, але також ніхто не зможе твердити, що дитина буде мати користь з цього дарунку якщо не буде їй сказано про його існування, і нарешті, якщо не прийде і той день, коли власник зможе вибрати свої гроші разом з відсотками й зужити їх після своєї вподоби.

Ми всі, наскільки нас охрещено, одержали через хрещення багатий дар обітування Божої близькості в Ісусі Христі і в діянні Св. Духа, що покликає нас й осячує. А все ж таки могли б ми вмерти голодною смертю, якщо б ми неповажно обходилися з Божим даром і не прийняли в послухові і довір'ї те, що нам було дано; Бог нікого не силує приймати Його дари. Коли ж Церква учить, що по хрещенні навернення не є конечним, то тим робить нас подібними до людей, що в своїй короткозорості задовольняються посіданням самої оццадностевої книжки, забуваючи про користування оццадженими грішми. Часто читаємо в пресі про скупих, що вмирають з голоду, хоч мали аж надто грошей. Що ж ти, друже, зробив з багатством твого хрещення? Чи ти вчився користувати з його посідання і зужитковувати на свою користь і своїх найближчих? — Ось такими повинні бути наші питання в цьому випадкові.

Нехай ніхто не говорить, що для такого особистого досвіду сили спасіння в Христі Ісусі, потрібні особливі «релігійні здібності». Тут зовсім не йде про жодне людське вміння. Також поступ у вірі не залежить від енергії, яку б могли ми проявити. Ісус говорить: «Коли б ви мали віри за зерно гірчиці... то нічого не буде неможливого вам» (Мат. 17, 20). Вірити — це значить зовсім щось іншого, ніж бажання щось самому вчинити. Людина, коли вже наблизилася до повного вичерпання своїх сил, аж тоді стає готова уділи-

ти дещо місця Богові. Вірити — це насправді є: не міряти власні сили, чи безсилля, а тільки числитися з тим, що говорить і робить Бог. Лютер каже: «Як багато віримо, так багато й маємо». Віра не є раціональним чином нашого мислення, а с це — вхопити, брати, черпати та приймати все те, що Бог дає. «Бог хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання правди» (1 Тим. 2, 4). У цьому досвідченні про Його готовність до ласки. не може нічого змінити жодне навчання про передрішення. Бо коли Біблія говорить про Боже призначення вже наперед, то тим вона хоче закрити уста зарозумілим людям, які думають, що своє спасіння завдячуватимуть своїм добрим замірам й силі власної волі. Ніде Біблія не ставить жодних перешкод блудному синові, коли він запрогнув вернути до дому свого батька. Христова Церква повинна по всі часи голосно проповідувати, що Бог приготував в Ісусі Христі дорогу до навернення. З Його сторони — все приготовлено до прийняття нас. Але спокусник з побожною міною нашіптує нам: «Це ж ясно, що ти повинен навернутися, бо хто ж це може сумніватися у цій вічній правді? Тільки, бач, це було б негідним стати перед лицем Святого Бога в такій брудній одежі. Перше почисти свою одежу»!... Як не наївним є таке оправдання, а все ж така думка знаходить багато прихильників. Напоследок тут ще промовляє людська гордовита честолюбність: мовляв, щоб заощадити собі прикрого посоромлення стати перед лицем Господа й казати: «Серце моє повне гріха, очисти мене, Ісусе, мій Спасителю Ти»!

Але чи справді залишається нам щось більше, ніж прийти до Нього такими як ми є? Ні, це одинок, що ми можемо ще вчинити! Через постійне відкладування наше положення буде ще більше погіршуватися. Ми маємо до діла з Богом, що може навіть з купи черепків створити нову посудину і тому не вимагає від нас, щоб ми за Його

прощення складали викуп у формі наших сумнівних приобіцянок.

Одного разу довелося мені відвідати в тюрмі вбивцю. То був католик. У розмові він сказав крізь сльози: «Я зробив щось страшного і тепер мушу покутувати ціле життя». Коли ж я вказав йому на Ісуса і повторив чудесні слова пророка: «Це кара за весь світ наш упала на Нього, й ми Його ранами оздоровлені», (Іс. 53, 5) — то не знайшов зрозуміння у нього, хоч він і був колись релігійною людиною. Як часто доводиться мені зустрічати в розмовах таке саме наставлення і в протестантів! З природи ми всі «католики», бо всі хочемо добрими ділами заслужити собі ласку Божу. Як не скромно звучать ці слова, але вони впливають з нашої честолюбности, що не все дозволяє собі дарувати, бо хоче залишити собі для нікого недоступний куток, про який можна було б сказати: це вже моя власна заслуга!

Як почати?

Коли б хто спитав: як це мені зробити, щоб прийти до правдивої віри? — то ми повинні відповісти: залиш це Ісусові! Це зовсім не суперечить вище сказаному, що є конечно потрібним і почуття власної відповідальности. Залиш це Йому, лікареві над лікарями, знайти доступ до твоєї скритої нужди і не відхиляй Його протягнутої спасаючої руки!

Моя мати дуже любила квіти. І хоч ми не мали при нашому мешканні жодного городця, — а жили ми тоді в місті, — то все ж чудово виростили наші квіти в кімнатах, бо мати вмiла використовувати кожний промінь сонця, що падав на наші вікна. Коли ж так робитимемо і з нашим внутрішнім «я», то наше нове життя зростатиме й розквітатиме, мов ті квіти.

Вистав себе на сонце, ім'я якому Ісус! Дозволь, щоб світло Його ласки падало на тебе, та дозволь

діяти Його слову! І дай цьому Слову чинити те, до чого воно послане. Правда, не все приходить воно, мов той весняний дощ. Часто спадає Суд Божий за наші гидкі вчинки, та що в більшій покорі приймасмо Божий присуд, то ясніше пізнаємо повноту Його прощення. Тут важні не вартости настроїв, а тільки справжня дійсність зміни нашого наставлення. Слово Боже говорить до нас у доконаному часі, чи, висловлюючись більш граматично: воно приносить нам завершену дійсність. «Я спас тебе, Я назвав тебе по іменню», а це не минуле, що промовляє до нас з давно минулих часів, але говорить нам про ділання Бога, лкі вміщають у собі сучасність. І ця сучасність є завершена, бо ми не можемо до неї нічогоісінько додати. Дуже влучними є слова співачки Раппорд: «Не вдієш ти вже більше нічого, Він все зробив, завершено уже все!» Будь слухняний Богові, приймай з пошаною Його дари і вчися бути вдячним, бо слова Його в Ісусі є для тебе призначені: «Ти є Мій»!

Наслідки рішення в вірі

Які ж наслідки приносить повзяте рішення в справах віри? Я не смію твердити, що чекає нас велике щастя, бо евдемонізм, — що не признає жодної іншої цілі в людському житті, як тільки вдоволення людини, зо всім своїм самолюбством, — є чужий Біблії. При чому більше ніж певно, що не одна боротьба чекає увірувавшого в Христа, боротьба, про яку невіруючий світ не має жодного уявлення. Конрад-Фердинанд Мейер каже про Лютера: «Його дух був полем битви двох віків, — тому не дивно мені, що він бачить демонів». Але поет повинен був це більш виразно сказати: «Його дух був полем битви двох світів», бо тоді б це більше відповідало суті речі. Боротися з демонами доводиться лише тим, що вже звільнилися від них, а не тим, що ще є їх рабами.

Ісус у своїй прощальній промові говорить: «Коли б ви зо світу були, то своє світ любив би. А що ви не зо світу, але Я вас зо світу образ, тому світ вас ненавидить» (Ів. 15, 19). Хто безвольно піддається гріхові, той вільний від усяких зударів, що їх зазнає той, хто каже за апостолом Іваном: «Хто народився від Бога, той себе береже» (1 Ів. 5, 18). Апостол Павло слушно говорить, що наш шлях до Бога є тернистий. Під цим думає він не лише про упокорення й переслідування, які приходиться час-до-часу, в більшій чи меншій мірі, переживати Христовій Церкві. У кого сумління зв'язане з Христом, той не може не співчувати стражданням ближніх. На кожному християнинові тяжить відповідальність, котра ніколи не турбувала б нас, як би ми не були наслідниками Того, про Якого згадує євангеліст: «Поглядаючи ж на людей, жалкував над ними». Може хтось, подібно як священик або левіт, без співчуття пройде мимо пораненого розбійниками, але правдивий християнин шукатиме прикладу свого вчинку в милосердного самарянина. Про це знають усі ті, хто в нужді, усі знеможені й сумні, тому так часто й чути стук у двері Христової Церкви, — і це набагато частіше, ніж в іншому світі, — шукаючи в Неї потіхи, зрозуміння й помочі. Ось чому для тих, що не думають про Христа, життя ніби справді є легше.

А все ж у Церкві чекає радість для спасених. Ми також знаємо, що таке журба й сльози, та все ж на першому місці у нас радість. «Завжди радійте» (1 Сол. 5/16) — нагадує апостол, рівнож відчуваючи у дечому недостачу, Солунян. А це тому, що віруючі християни завжди мають багато причин бути вдячними. А з вдячності родиться радість. Ми так любимо читати Псалми, але найпершим є сто третій псалом: «Благослови, душе моя, Господа, і вся істота моя, — святе ім'я Його! Прославляй, душе моя, Господа, і не забудь усіх добродійств Його! Він прощає всі несправед-

ливости твої, оздоровлює всі недуги твої; Він визволяє тебе із могили, вінчає тебе ласкою й милосердям; твою старість добром ситить, молодість твою, як у орла, відновляє».

Відродження в Ісусі Христі, що його називаємо новонародженням, виповняє наше життя від Бога вимаганим зміслом. Тепер наше життя повністю звернене до Бога і вже зовсім природним стає для нас те, про що міг писати Павло: «Бо коли живемо, Господеві живемо, й коли вмираємо, Господеві вмираємо, ми у Господі» (1. Рим. 14, 18). Причина і мета стали тепер одно. Ми стали власністю Бога тілом і душею і говоримо Йому з радістю в серці: роби зо мною, що хочеш! І ця радісна дійсність стає для нас великою полегшою. Це так, як той, хто став здоровим, не переставатиме рекомендувати всім свого лікаря, що допоміг йому у важкій недузі, так і ми без перестанку вказуємо на Христа і разом, за словами давньої пісні, кажемо: «Ось муж, що допомагає, при Ньому ніщо не гине»!

На Ізенгаймському вівтарі знаходиться постать Івана Хрестителя з протягнутою рукою, що вказує пальцем на Розп'ятого. Біля уст Хрестителя маляр написав латинські слова: «Іллюм опортет кресцере ме автем мінуере», а на українській мові: «Цей мусить рости, я ж маліти» (Ів. 3, 30). Це і є суттєвим наставленням Церкви в Ісусі. Може ще доведеться пережити багато ударів, але тепер живемо обітницею нашого Господа: «У світі горе матимете, тільки ж бодріться: Я побідив світ» (Ів. 16, 33). Ми вже осягнули мир, навіть, якби ще знаходилися в боротьбі, бо ми маємо мир з Богом. Цим стали ми вже посланцями, і замість Христа, просимо всіх, що їх зустрічаємо: «Примиріться з Богом!» (2 Кор. 5, 20).

Наприкінці ще згадаю про одну подію з першої світової війни, яку оповів мені мій приятель. Він був матросом на одному малому панцернику, що

вже в перших днях війни, після бою, затонув. Він, разом з іншими, вискочив за борт, хоч був ранений відломком гранати в плечі. Морська вода затримала кровотечу з його ран. І ось він причепився за край гамака, що знайшовся на воді, і так тримався на поверхні води. Біля нього був ще один старший матрос. З тугою виглядали вони появи німецьких торпедних човнів, що повинні були б прийти на рятунок потерпілим. Але надії їх не оправдалися. Натомість наблизився англійський панцерник та, зауваживши їх, кинув рятункову линву і кружляв біля них. Мій приятель не хотів потрапити в полон і залишив линву далі плисти. Англієць думав, що закинув занадто далеко і ще раз повторив спробу закинути її ближче. І приятель хотів знову пропустити її мимо, хоч вона була уже так близько, що можна було вхопити її рукою. Нараз закричав старший матрос: «Ганс, лови!» Тоді то, мабуть з при зви чаєнн я виконувати накази старших, мій приятель вхопив за линву і, зі спритністю моряка, зав'язав вузла навколо своєї руки. Щось шарпнуло і він стратив притомність. Опритомнів аж на перев'язочному столі, на борту англійського панцерника. Він був урятований. Оповівши це мені, він додав: «Ця подія відтоді є для мене прикладом для нашого спасіння через віру. Тут належить зробити тільки одно: лови й тримайся міцно!

7. НОВА ЛЮДИНА

«Коли хто в Христі, той нове створіння. Старе минуло; ось стало все нове» (2 Кор. 5, 12). Так говорить Павло, маючи на думці всіх тих, що почувають себе зв'язаними через віру з Христом, чи, як це він висловлюється, «в Христі». Чи багато сказав він цим? Чи повинні ми, християни, берегтися, щоб у побожному патосі не бути нам заголосними? Чи наше положення відтоді, як справді повірили ми в Христа, дійсно так багато змінилося? Чи не мається тут до діла з почуттям настрою радості в Господі та почуттям миру й заспокоєння сумління? Ви ж залишаєтеся такими, як були — так кажуть нам. Ваше «бути святими» — це лише гарний сон, якому можна позаздростити, але воно недоступне для тверезо думуючої людини. Буває, що і з'являються в декого такі думки в хвилини радості, зроджені почуттям віри, але вони скоро зникають, мов те оп'яніння, при першому тверезому спостереженні дійсності речей цього світу.

Як стати кращим?

Навмисне ставимо ще раз питання: що ми досягнули тим, що зовсім свідомо віддали своє життя під владу Ісуса Христа? Чи стали ми кращими? Чи справді демонічна влада гріха втратила над нами свою силу? Це не є маловажним, коли ми, християни, ставимо собі такі питання. Бо не один із нас взагалі прийшов до Христа аж в час своєї моральної нужди. Його мучило питання: «як мені справді стати добрим? Мені завважко постійно спостерігати, що дорога до пекла є завжди так гладкою. А знов крутими дорогами я не при зви чаєний ходити, а ще більше неприємним — вічно

просити у Бога прощення моїх гріхів та глядіти, як то Він скреслюватиме мої провини, а по якомусь часі прийде знову те саме. Мені зовсім не подобається, як той син, що постійно робить борги, завжди приходив до батька й усе наново просить: Отче, заплати, що я легкодушно заборгував!» Але чи цього справді Бог вимагає від християнина? І ці питання є тому так важні, що є багато християн, що справді так думають, також і сторонні критики глядять на наше неналежне розуміння біблійного християнства.

Але все те, що можна б сказати на цю тему, справді зрозуміти можуть лише ті, що всю свою увагу посвятили Христу та пізнали те, що думав Павло, коли писав листа до Коринтян: «З Нього ж і ви в Ісусі Христі, що стався нам премудрістю від Бога, і праведністю, і освяченням, і викупленням» (1 Кор. 1, 30). Дорога веде тільки через Ісуса. Для кого виглядає це уроєнням, той ще не пізнав Його.

Багато років тому — я стояв на проповідниці помершого пастора, Др. Оскара Шаберта, в церкві св. Гертруди, в моєму родинному місті Ризі, та знайшов заховану під шклом карточку, з характерними рисами письма Шаберта. На цій карточці були виписані, як осторога для себе і своїх наслідників, слова апостола: «Бо я надумався не знати нічого між вами, тільки Ісуса Христа, та Його розп'ятого» (1 Кор. 2, 2). Ці слова можна б прийняти як вияв односторонності. Нехай і так, але в цій односторонності християнина міститься сила! Бо ж інакше не міг би він, чекаючи смерти, сказати: «Життя мені Христос, а смерть надбання» (Ф. 1, 21). Христос є невичерпаною темою для християнської Церкви. Його проповідують з тисячі-тисяч проповідниць. Ми ніколи не втомляємося говорити про Нього і співати Йому хвалу. Хто цього не вміє, той не може сподіватися оwoчів такої віри. Пречудні слова: «Поглянь на Ісуса!» (Жид. 12, 2). А це значить: ніяка журба, жодне

страждання і ніяка радість так не володіє нашими думками і серцем, як Він.

Все це слід ще раз повторити, бо справжнє звільнення від сил, що панують над нами, осягає лише той, що вже тепер має Господа і знає, що це значить: «І ось Я з вами по всі дні, до кінця світу» (Мат. 28, 20). Ці слова належить прийняти як справжню дійсність. Коли я був ще малим хлопцем, то читав, на першій сторінці календаря, слова поета: «зтиха пливучи зближається майбутність, стрілою летить «тепер» та вічно спокійною висить над нами минулість». Цей вірш стурбував мою дитячу уяву. Те, що будучність повільно наближається, трохи сповільнено для мого, повного надій, серця, — це я зрозумів. Був і свідомий того, що це «тепер» пролітає в якусь частинку секунди мимо нас. Але ця, вічно нависла над нами минулість, була для мене уже тоді неприємна. Вона у своїй незмінливості, може колись і мене осудити. Пізніше я пізнав і Того, як це Св. Письмо каже, що був учора й нині, завжди той самий. Він є самотній, що має владу діяти і на цю незмінну минулість і скреслити старі борги. В Його руці спочиває і загадка будучини і найближчої, закритої перед нами, хвилини. Чи є Він паном і мого «тепер»? Це питання надзвичай важне для нас усіх. Як уже сказано, це «тепер» є лише часткою секунди, чи властиво тільки математичний пункт, що з неймовірною швидкістю ідеальної фільмової стрічки перемилює те, що тільки-що було ще будучиною, у минулість. А все ж доводиться нам жити у цьому «тепер». В ньому вміщується все наше щастя й усі наші страждання. В ньому рішається наша перемога чи то програ нашого життя. Власне ця обставина, що тепер маємо Ісуса, як нашого Господа, і можемо перебувати близько Його та радісно й упевнено говорити: «Ти є біля мене» — є тією передумовою, що дає нам можливість зберегти свій християнський стан.

Христос — наше освячення

Можемо з радістю визнати, що Христос є нашим освяченням. Це слово вживається в Біблії в двоякому значенні. Воно може бути висловом для нашого оправдання, бо де прощені гріхи, там приходить і уподобання людини Богом, яка вже стала Його власністю. Так думає і Павло, коли пише: «Та ви обмились, та освятились, та оправдались ім'ям Господа, Ісуса Христа і духом Бога нашого» (1 Кор. 6, 11). Бути освяченим значить стати власністю Бога.

Але освячення є не лише дар Божий, воно є і завданням. Павло говорить до Солунян: «Бо це воля Божа, — освячення ваше» (1 Сол. 4, 3). Ще ясніше сказано в листі до жидів: «Пильуйте про спокій зо всіма, і про святість, без якої ніхто не побачить Бога» (Євр. 12, 14). Ці слова ясно нам говорять про конечність послуху у звичаях, про потребу справжньої поправки і поборювання гріха. Було б зовсім неправильним вважати, що прощення гріхів одержуємо через Христа, а життя у послухові — це уже наша власна заслуга, спричинена може почуттям вдячності, або звичайною прив'язанністю. Таку помилку роблять ті, про яких було уже згадано напочатку, а котрих життя минає у змінливому ритмі то бажань, то знеохоти. Тому повинні ми радісно визнати, що апостол таки має слухність, коли говорить: «Христос даний нам на освячення».

У цьому часто помиляються балакуючі ревнителі. Це правда, що ми просимо сумлінно й поважно: «Дай мені, Боже, силу, скріпи мою волю, благослови мене!» Ми простягаємо руки, щоб у вірі прийняти Його дар і подачу. Але одержавши, стараємося затримати благословення для себе, та звільнитися від благословляючого. Ми бажаємо подачу, а не давця. Ми беремо напитек свіжої води аж коли мучить нас спрага, хоч повинні були б залишитися біля джерела. Бо інакше може статися з нами,

як з тим юнаком, історію якого в так драстичний спосіб оповідає нам Ісус. Він пішов до свого батька, кажучи: «Батьку, дай мені маєток, що належить мені». Батько з важким серцем задовольнив його бажання. Син забрав батьківське добро і подався на чужину. Там закінчив він... біля свиней. Хоч справді скромний був початок тієї історії, зате її кінець був жахливий. Чи ж не всі ми на такій самій дорозі? Нам не важко діяти після слів: «Клич мене в день тісноти». Ми так часто користуємося цим пропозиціям, але одержавши поміч від Бога, стараємося якнайскорше стати незалежними. Ми бажали б отримати від Нього потрібний капітал і заснувати своє власне «підприємство», в якому немає Йому нічого до говорення. Але такий спосіб завжди веде до банкрутства. Ось тому Ісус на таке не згоджується. Відродження через віру, яке одержуємо від Нього, слід нам розуміти, як постійну залежність від Нього.

Зовсім виразно сказав Він це своїм ученикам в останній вечір, коли оповідав їм притчу про виноградну лозу: «Я правдива виноградина, а Отець Мій виноградар. Усяку галузку в Мене, що плоду вона не приносить, Він відтинає, але всяку, що плід вона родить, обчищає її, щоб рясніше родила. Через слово, що Я вам говорив, ви вже чисті. Пробуйте в Мені, а Я в вас. Як та вітка не може вродити плоду сама з себе, коли не позостається на виноградні, так і ви, як в Мені пробувати не будете. Я — виноградина, а ви — вітки. Хто в Мені пробуває, а Я в ньому, той рясно зароджує, бо без Мене нічого чинити не можете ви. Коли хто пробувати не буде в Мені, той буде відкинний геть як галузка, і всохне. І згромадять їх і кладуть на огонь, і згорить (І в. 15, 1—6). Виразніше і гарніше, як у цьому прикладі, не можна висловити того, що представляє собою всебічна залежність від Ісуса Христа. Тут не мова про відвідини Його, так собі, час-до-часу,

також і не про Його минаючі впливи, але мова про повну залежність життя учнів від Нього. Вони безперервно належить до себе взаємно. З Його життя випливає і їх життя. І все, що вони роблять, то це не їх заслуга, б це плоди виноградної лози, на якій вони лише вітки. Тільки вітки, а це значить — без всякої вартости самі в собі, тільки в сполуці з Ісусом можуть вони приносити плоди. Саме в цьому наше значення.

В Ісусі — усе, що ми потребуємо. І воно належить нам так далеко і довго, як довго ми злучені вірою з Ним. Отож усе є залежне від цієї злуки через віру. Для освячення, так і для оправдання є важним: лише вірити! Усе тільки через віру! Хто ж думає, що свою поправу може осягнути шляхом моралізуючих засобів, або через скріплення власної волі, чи ще при помочі будь-яких інших засобів, той ходить ще дорогою самоспасіння. Шкода тільки, що цю гірку правду доводиться пізнавати аж по довгих неуспіхах.

Відроджене життя

Коли ми уже пізнали в Ісусі живе джерело сили і відродження нашого життя, тоді й справді маємо право і обов'язок відкрито визнати, що в Ісусі знаходиться і джерело перемоги над владою гріха. Добре знаємо уже з людських взаємовідносин, що зв'язок з благородною людиною завжди впливає додатньо, тому річ самозрозуміла, що щоденний зв'язок з Ісусом приносить для людського життя далекосяглі наслідки. Скільки ж то є на світі людей, що страждають під тягарем власних дивовижних уроень. Часто бувають це люди мистецьки обдаровані, у яких пам'ять і творчі сили знаходяться в полоні минувшини, якої вони так радо бажали б позбутися. Тому ми, християни, повинні радіти, що наші постійні думки про Ісуса діють так оздоровляюче на нашу

уяву. Біля Нього та Його чистоти — все нечисте зникає.

В одній пісні Целлера є рядок: «Твого слова тиха сила, що творить нових людей, нові серця й обичаї». Ця пісня вміщає в собі обітування Боже і досвідчення Церкви. Де перемагає сила Христа, там з'являються нові потреби і нові ідеали. Наставлення людини стає новим, також її звички міняються. Як часто доводиться зустрічатися в духовній праці із здивуванням: «Я повинен іти до церкви? Та ще й раз в тиждень на біблійну годину? Чи ви не знаєте, що я зайнятий по вечорам»? А коли ви радите хоч Біблію читати у себе дома, то почувете, що і в день немає на це вільного часу. Аж ось нараз увійшов у це людське життя Христос, як Господь. І гляди: знаходиться час для Біблії і для Христової Церкви! Такі досвідчення належать до найбільш несподіваних речей в житті християнина. Де прийшла віра, там міняється смак і зв'язки, розподіл часу, читання і багато дечого іншого. Як радо повів би я вас, в уяві, до деяких домів на передмісті моїх давніх Громад. Коли б тільки стіни уміли говорити, вони б розкрили вам багато таємниць про чудесні зміни не в одній родині, куди приходив Ісус. Розбиті подружжя знову лучилися, в родинях, де панувала сварка й незгода — переживали нове щастя, новий мир.

Може бути, що ми в своєму власному житті не так скоро запримічуємо наступивші зміни, або ще не зовсім задоволені досягненими успіхами, але це має свої причини, хоч би тому, що ми, християни, при своєму здоровому розвоєві, не маємо часу на спостереження над собою. Нам часто бракує належного мірила, щоб можна як належить розрізнити, що є в нашому житті плодом Св. Духа, а що виявом нашого щасливого темпераменту. Не допомагають нам і порівнення з іншими, бо сили і передумови у кожного інші. Коли б ми знали, скільки то ще нужди переживає

бувший алькоголик навіть тоді, коли він уже давно тримається руки свого Спасителя, то ми були б більше милостиві в осуді свого ближнього. Хто виростає серед здорових відносин і до цього ще й посідає благословення насліддя, то нехай передчасно не думає, що легкі перемоги над спокусами є уже овочем його життя у вірі. Пам'ятаймо про те, як це нам легко заперечувати бувшому злочинцеві тому, що він знов попався, правдивість навернення, що перед тим було прийшло до нього.

Коли ми одного разу в більшому колі обговорювали питання, чи християнин помічає свою власну поправу в своїх обичаях, то один, вже посивілий і побожний чоловік, сказав: «Сорок років служу я своєму Спасителю і живу життям молитви і читання Св. Письма. Це було б чудесно, якби цих сорок років пройшли були мимо мене так безслідно. А все ж мушу визнати, що не знаю, чи став я кращим. Але одного сподіваюся: моя дружина напевно запримітила б це». Цим заторкнуто те, що Ісус і апостоли називали рішачим плодом віри. В християнському житті не йде про виплекання цнотливого чурбана, що ні Богу, ні людям. Бог творить людей услужливої любові, що почувають себе завжди довжником у своїх ближніх. Вони почувають себе так сильно зв'язаними з Христом, що Павло міг написати: «А грекам і не грекам, розумним і немудрим — я довжник» (Рим. 1, 14). Важним є, щоб ми стали здібні до любові, забуваючи навіть і самолюбство. «Не будьте винні нікому нічого, крім того, щоб любити один одного. Бо хто іншого любить — виконав закон Божий» (Рим. 13, 8). Про те саме говорить Ісус у своїй величній Нагорній проповіді. Це висловлює апостол Павло в своїй причудній любові, в своєму першому листі до Коринтян (гол. 13). Про це читаємо в усіх апостольських листах, також у Петра й Івана. «Бо така Божа воля, щоб доброчинці га-

мували нецтво нерозумних людей» (1. Пет. 2, 15), та «Любім Його, бо Він нас перший полюбив» (1. Ів. 4. 19).

Де з джерел, які відкриває нам Ісус, виростають плоди правдивої, не самолюбної любови, там відчуваємо, що це не наша заслуга і не вислід наших чеснот. Якраз саме в той час, коли інші готові були б хвалити нас, чуваємо сором перед Богом, та стає нам дивно, що Христос прийняв нас під опіку Своєї спасаючої сили. Хотілось би знов сказати: «Чому Ти вибрав нас»? Павло називає це почуття християнина: любов, радість, мир, терпеливість, приязнь; доброта, віра, ніжність і чистота — а все це плоди Св. Духа.

Зростаюче досвідчення

При цьому ряди наслідувачів Ісуса набувають досвідчення несподівані і для сторонніх. Що більше стають явними переможні сили Воскресшого Господа в нашому житті, то більше пізнаємо, що ми негідні Його помочі. Щось подібного переживає уже мала дитина. Поцілунок пробачення матері приводить малого грішника до глибшого каяття, ніж тверде слово докору, або й жорстока кара. Де людина схиляється перед Богом у щирому визнанні своїх провин і свідомо незаслужених дарів, там відчиняються двері до зростаючого досвідчення Божої ласки. Це і є ознакою християнських почувань в біблійному змислі. Коли хтось починає вивищуватись і бути гордим з осягненої, при Божій помочі, перемоги над якоюсь своєю поганою звичкою, то це знак, що він на фальшивій дорозі. Також і ті, що соромляться власної недосконалости і трагять часом відвагу до віри та піддаються журбі, — ще якслід не пізнали Спасителя світу.

Важним є слова: зростаюча свідомість гріховности приводить до зростаючого досвідчення ласки — до ще щирішого покаяння. Це щось, мов би у законі сполучних рурок у фізиці. Підно-

ситься поверхня води з одної сторони рурки, то одночасно мусить підвестися і з другої сторони на цю саму висоту.

Для нас важним є не лише досвідчення Церкви, але й Св. Письмо. Павло пише в першому листі до Коринтян (15, 9—10): «Я бо найменший з апостолів що недостойний назвався апостолом, бо я переслідував був Божу Церкву. Та ласкою Божою те я, що є, і ласка Його, що в мені не даремна була, але я працював більше всіх їх, правда не я, але Божа ласка, що зо мною вона». Мабуть в три роки пізніше пише Павло з тюрми в Римі збірного листа до Громад у Малій Азії, що знаходимо в Новому Заповіті під назвою «До Ефесян». В цьому листі Павло каже: «Через Євангелію, якій слугою я став через дар ласки Божої, що дана мені чином сили Його, мені, найменшому від усіх святих, дана була оця ласка, — благовістити поганам недосліджене багатство Христове» (3, 7—8). Коли ж апостол називав себе перед тим найменшим між апостолами, то тепер, кілька років пізніше, каже, що він найменший між усіма святими, це значить — між усіма віруючими. Чи може наступило в житті Павла якесь моральне заломання? Нічого подібного, але ті три роки були сповнені несподіваними ділами, силою звеличеного Господа. Між тими відкриттями Божої величі знаходилася і посилена свідомість своєї власної недосконалости. В одному із своїх останніх листів, в першому до Тимофія, виявляється це недосконале пізнання самого себе ще з більшою силою. Павло пише: «Вірне це слово й гідне всякого прийняття, що Ісус Христос прийшов був у світ спасти грішних, із яких перший я. Але тому був помилуваний, щоб Ісус Христос на першому мені показав усе довготерпіння для прикладу тим, що мають увірувати в Нього на вічне життя» (Тим. I, 15—16). Після життя, повного успіхів, що ділають і далі впродовж багатьох сторіч, визнає цей благосло-

венний місіонер перед Христом: «я є найбільший грішник»! Сторонній, слухаючи це, похитає лише головою, тому, що ми в наших церковних висловах не зовсім чутливі на фальшивий патос, який, противник християнської віри, може прийняти за поставну гру в побожність. Але Павло, що виявляв у своїх листах здоровий глузд в оцінці вартостей та протиставляв його своїм противникам без найменшого прояву почуття меншевартості, — є так далекий від всякої порожньої балаканини, як схід сонця від заходу. Навпаки, він постійно виявляв поставу, про яку висловився одного разу Моріц Арндт: «Перед людьми — орел, перед Богом — хробак, твердо стоїш ти серед бурі життя». Павло висловлює в листі до Тимофія ніщо інше як те саме, що досвідчує кожна людина, якщо вона живе життям під опікою Святого Бога.

Хто не хоче зріктися своєї гордості, той не може служити Богові. Але хто піддався правді, мусить стати перед її судом, приймаючи цим ще більшу ласку Божу. Ця правда звучить в пісні Громади Братерства ось як:

«Направді я найгірша істота,
Яку, Спасителю любий, вибрав Ти,
Всі діла Твої — це лише милосердя
Зо всіх сторін»...

Для віруючого християнина передумови боротьби за кращі звичаї є зовсім інші, ніж були перед тим, перед новонародженням. Тепер він краще знає про свої недомогання і вже не поділяє думок усе легко приймаючого ідеаліста. Але зате він знає про перемогу Христа! Він знає про Святого Духа, як дар від Бога, на якого може завжди надіятися. Він знає, що цей Дух Божий є сильніший, ніж звичайна людина. Для цього вистарчить прочитати хоч би величну своїм змістом восьму главу листа апостола Павла до Римлян. Ось послухаймо, що каже він: «А ви не в тілі, але в дусі, бо Дух живе в вас. А коли хто

не має Христового Духа, той не Його» (8, 9). Ось тому ми й не сміємо оправдувати себе, в наших взаємовідносинах, минаючою правдою, мовляв: я тільки людина. Наскільки знаходимо зрозуміння й терпеливості для людей, безвольно продавших себе злу, настільки менше може це служити оправданням для тих, що вийшли з своєї загубленості, стали спасеною людиною — людиною Божою. (I Тим. 6—11).

Ясно, що ми, християни, самі в собі і далі залишаємося безпомічним створінням. Ми тільки вітки на виноградні, тільки сини багатого батька, без власних засобів. Як тільки пустимо Його руку, в якій наша сила (Пс. 27, 1), то стаємо ні трохи не кращі, як інша людина. Багато християн роблять велику помилку, коли думають, що можна заступити живу сполуку з Христом християнськими звичаями і традиціями, бо мовляв, тепер усе піде в нашому житті швидше й гладше, ніж при допомозі самої віри. Але звичайно в житті таких людей приходиться скоро до занепаду і нещастя, навіть у старших віком людей, а тоді, здивовані, питають: «як же це було можливим»? Та вони забувають, що в людини є все можливим, навіть у християн, тим більше, коли їх рука не спочиває в руці Господа. Тому Христос й остерігає: «Пильнуйте себе!» (Мрк. 13, 37). А Павло каже: «Тому то, хто думає, ніби стоїть він, нехай стережеться, щоб не впасти!» (Кор. 10—12).

Боротьба віри

Для справді віруючого християнина не існує, в звичайному розумінні, жодне стичне змагання, а тільки боротьба віри. Всі змагання в його житті є зведені в одному цьому вислові. Тому ця обставина й робить його життя нескладним. Велика кількість всяких проблем зникла. Все поставлено в один ряд. «Одного прошу я від Господа, буду жадати того, щоб я міг пробувати в Гос-

подньому домі по всі дні свого життя» (Пс. 27, 4). «А я при Тобі на землі не бажаю нічого» (Пс. 73, 25). Одначе ці слова зовсім не означають аскетичної відмови від усяких дарів, вони тільки вказують нам, що для Божої людини ніщо не є гідним змагань, якщо воно не приходить через Божі руки, або, ясніше кажучи, коли воно не спричинюється до тіснішого зв'язку з Богом.

Всеохоплення Десяти Заповідей Лютер звів, у своїх заявах, до одної. Він пояснює першу заповідь словами: «Ми повинні понад усе Бога боятися, любити й довіряти; так само вміщується і кожна інша заповідь в цій одній правді: треба Бога боятися і любити».

Знов Августин каже: «Люби! А потім роби, що хочеш! Ці слова так легко неправильно зрозуміти, тому слід приймати їх у зміслі відповіді Ісуса, що їй дав Він на запит, котра заповідь є більша: «Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всім своїм розумом. Це найбільша і найперша заповідь. А друга — подібна до неї: Люби свого ближнього, як самого себе. На цих двох заповідях — увесь Закон і Пророки стоять» (Мат. 22, 37—40). У кого виросте з віри в Ісуса здібність до такої любови, то всі його змагання за поправу звичаїв заміняться в конечність: «щоб тільки залишитися мені через віру в постійному зв'язку з Ним».

Як часто ми так легковажно радимо занепавшому: «Ти повинен панувати над собою!» А властиво — повинно бути найважнішим для нас, щоб Христос був цілковито нашим Господом. Приятель Августа-Германа Франке, Йоган-Якуб Рамбах, висловив це пізнання у вірші: «Пануй і в моєму серці над гнівом, страхом, бажанням і болями! Дозволь користати з Твоєї опіки, з вірою Тебе, в серці мати». Для віруючого кожний непослух зроджується з невір'я, тому вилікувати його можна тільки через нову віру.

В загальному, віруюча людина вважає себе в повноті Божої ласки. Вона глибоко переконана, що своїми власними силами вона не здібна знищити в собі зло. Одночасно вона є певна, що в Христі Ісусі — її перемога. Тому й не слід нам випробовувати в моралізуючий спосіб наше сумління, щоб пізнати, як далеко зайшли ми в своїй поправі. В цьому випадкові важними є слова: «Поглянь на Ісуса!» Він взявся всіх, що довірилися Йому, привести до мети. І в цьому довір'ї до Нього не даймося захитати нашому ворогові, який так часто нашіптує нам: «Ти ні до чого, ти був, є і залишишся грішником». А ми відповідаймо йому з певністю в нашій вірі: «Це так, а все ж таки я — дитя Боже!» Можливо, що деколи Бог і залишає нас на деякий час, бо Він, Всезнаючий, бачить, де грозить найбільша небезпека зі сторони нашої самопевності й переоцінки наших власних сил, і хоче пригадати нам на повагу нашого положення, пригадати, що всякі недомагання приходять із надто великої певності, зроджуючи недовір'я до Його могутності. Радість в Господі — наша справжня сила! Ми змагаємось і хитаємось, а все ж таки це є наш шлях до перемоги. Боязких спокусник завжди легко приводить до упадку. Хто задивиться на свій гріх, той не може спрямувати зір своєї віри на Господа. Плач і нарікання на власні недомагання є перешкодою для вислову Христу належної Йому вдячності, на яку Він посідає незаперечне право!

Вдячність завжди була прикметою кожного спасеного, а ніколи — запереченням нашого християнського стану. Павло бачить корінь усіх гріхів у невдячності, коли пише до Римлян: «Бо пізнавши Бога, не прославляли Його, як Бога, й не дякували, але знікчемніли своїми думками, і запаморочилось нерозумне їх серце» (I, 21). Якщо невдячність стає провинною для звичайних людей,

то тим більше як великою провинною мусить вона бути для спасеного християнина!

Коли одного разу Ісус оздоровив десять прокажених мужчин, то лише один, коли побачив своє оздоровлення, віддав хвалу Богові, і упавши перед Ісусом на коліна, дякував Йому. Ісус здивовано спитав: «Чи не десять очистились, а дев'ять же де»? Чому не вернулись вони віддати хвалу Богу, крім цього чужинця? Бо цей був самарянин. А до нього сказав Ісус: «Підведися й іди: твоя віра спасла тебе!» (Лук. 17. 11—19). Ця подія говорить нам, що тих решта дев'ять, через свою невдячність, не пізнали глибини Божого благословенства. Це може кожний досвідчити на собі. Коли хочеш мати успіх у своєму житті через віру, то будь завжди вдячним. «Хто жертву подяки приносить, той шанує Мене; а хто вважатиме на дорогу, такому вчиню, що побачить він Боже спасіння» (Пс. 50, 23).

Хто приймає свою християнську віру тільки як спосіб для власної поправки, то у того вона збудована на фальшивій основі, бо він вважає себе за об'єкт, та ще не позбувся безглуздного вивищування себе самого, мимо, що зодягнувся в плащик побожності. Спасуючий вплив, що приходить від Ісуса, проявляється ще й в тому, що наше «я» мусить зійти з престолу, на якому так довго царювало. Тепер уже Христос став серцем нашого життя. Нашою головною журбою, щоб осягнути нам освячення, є потреба належно приготувити себе до служення Христу.

На те й дано Св. Духа, щоб вчинив нас, через новонародження, дітьми Божими, щоб збуджував і підтримував нашу певність в спасіння, а також і озброював нас до святого служення Богові. Завданням кожної віруючої людини є слухати Його свідчення в Слові, не противитися Йому і зважати на Його присутність. Діяння Св. Духа завдячуємо ще й тим, що в нашому новому зв'язку немає вже різниці між днем святочним й бу-

денним, між святим служенням Богові і звичайним робочим днем, між святими і несвятими часами, місцями, одеждою і поставою. Він представляє Бога в нашому житті, тому все стає підкореним Божій могутності. «Тож, коли ви їсте чи коли ви п'єте, або коли інше що робите, — все на Божу славу робіть!» (I Кор. 10, 31). «І все, що тільки робите словом чи ділом, — усе робіть в ім'я Господа Ісуса Христа, дякуючи через Нього Богові й Отцю» (Кол. 3, 17). Цю одностайність завдячуємо Св. Духові, бо Він так впливає на нову людину, що вона стає здібна до нових діл. Про Нього сказав Христос: «Він вас попровадить до цілої правди». . . (I в. 16, 13). Цей провід є конче потрібний для кожного християнина, щоб змогти жити згідно з волею Божою. Через дар Духа Святого вселяється в нас Христос і постійно впливає на нас і наповнює наше серце духом примирення.

8. ПЕВНІ ЛЮДИ

Кому часто доводилось бувати між людьми, чи то в діловому житті, чи в часі подорожей, або й приглядатися їм на вулицях великих міст, — той мав нагоду переконатися, скільки то людей на світі живуть у непевності. Це є люди, що в дійсності будують своє життя без тривалих основ. Вони, менше чи більше, байдуже сприймають усе, що діється з ними. В щоденному житті помагає їм звичка, або навіть самообман у формі різних приємностей, що дає їм буденне життя. Залежно від темпераменту, вони, раніше чи пізніше, пересичуються життям, або стають надто вразливими. Інші ж — байдужі до всього. Навіть там, де не можна заперечити певних життєвих успіхів, то й в цих випадках доводиться сказати: «В своєму житті він мав щастя, тільки справді щасливим ніколи не був». Коли приходять важкі часи, то такі люди стають безпомічними та часто, не знайшовши виходу із свого положення, кінчають своє нужденне життя самогубством. Особливо в час загальних нещасть, число таких неймовірно зростає. У великі часи зустрічаємо й великі подвиги, але все ж таки більшість людей не витримують обов'язків й тягарів щоденного життя і заломлюються.

Однодушність в рядах християн

Рівно ж і ми, християни, не є створені з іншої матерії. Близькими є нам всяка нужда і змагання, та все, що людське, не є і нам чуже. А все ж в одному відношенні маємо вищість над усіма іншими на світі, бо ми пережили злиття Божого світу з нашим. Це не має значення, чи ми можемо похвалитися переживаннями, подібними до

того з Дамаску. Але зате ми всі знаємо про «колись» і «тепер». Те все, що писав ап. Петро християнам у Малій Азії: «Ви бо були як ті вівці заблукані, та ви повернулись до Пастиря й Опікуна ваших душ» (ІПет. 2, 25) і те, що писав ап. Павло до Ефесян: «І нас, що мертві були за прогріхи, оживив Він був разом із Христом» (2, 5), — те все стало правдою в нашому житті.

Якби ми не різнилися між собою — характером, освітою і переживаннями, — а все ж в одному ми завжди подібні до себе: те саме, що Лютер висловив у поясненні до трьох частин Апостольського Визнання, знаходить повний відгук і в кожного з нас. Кожний член Христової Церкви може повторити за ап. Павлом: «Бо я пересвідчився, що ні смерть, ні життя, ні ангели, ні влада, ні теперішнє, ні майбутнє, ні сили, ні висота, ні глибина, ані інше яке створіння — не зможе розлучити нас від любови Божої, що в Ісусі Христі, Господі нашому» (8, 38—39). Певність спасіння, яке подаровано нам через Боже Слово і Духа Святого, сталося твердою підвалиною нашого життя.

Певність спасіння — під цим слід розуміти не наше погодження з певною кількістю навчальних тез Церкви, — є це Христом збуджена і Його Словом усе наново потверджувана надія на Нього і на спасаючу силу Божої любови. Під цим ще розуміємо не лише певність прощення наших провин, але одночасно й живу надію, що Господь сповнить задуми Своєї святої любови. Ось це і робить нас певними людьми. Правда, також і ми знаємо, що таке страх і журба. І в нашому житті приходять хвилини слабостей, що приносять нам сором. А все ж, щось у тому є, коли і лікарі в лічницях свідчать про різницю у важких хвилинах смерти між тими, що мають певність в Господі, а тими, що такої певности не мають.

Свідчення Св. Духа, що разом з нашим духом дає нам певність, що ми є дітьми Божими (Рим.

8, 16), вповні вистарчає нам, християнам, як доказ дійсности радісного посланництва Христового. Але для тих, що живуть сумнівом, цього ще не вистарчає. Вони вимагають надзвичайних доказів. Та в християнському житті річ полягає в тому, що одержуємо щось таке, що іззовні не можна його збагнути, ні доказати. Доказати можна лише те, що лежить у нас під ногами. Але те, що опановує нашу душу й серце, можна пережити тільки у вірі. Його нам не змірити й не показати, тільки наслідки є завжди видні.

Історичні свідчення.

А все ж для чесного запитувача є багато даних, що не лише схвилюють його, але примусять звернути пильну увагу на посланництво Христа. Бо ж християни не жили мовчки. В усі часи вони без страху і голосно визнавали те, що осягнули через Ісуса Христа. Правда, й те, що все що було говорено, завіяли вітри часів, хіба що як живе сім'я впало в серця інших і дало свої плоди. Зате свідчення, що списані на папері, так багаті, що коли б обмежитись тільки одним німецьким народом, уже творять величний хор голосів, що свідчать про те, хто такий Христос. Між тими християнами є люди, до голосу яких мусять прислухатися й ті, що схильні приписувати християнам недостачу критичної думки.

Альбрехт Дюрер

Вистарчить прочитати те, що пише Альбрехт Дюрер у своєму так сухому голлядському деннику подорожника, коли тільки він почув про насильне уведення Лютера, після засідання Райхстагу у Вормсі. Подібно, як інші його сучасники, приписує він це діло ворогам позбавленого всіх прав Лютера. Він, зовсім не знаючи про те, що Лютер тоді уже знаходився в повній безпеці у Вартбурзі, оплакує на сторінках свого денника Церкву, в якій відняли чисте Слово: «О, Господи,

Ісусе Христе... заховай в нас правдиву християнську віру, збери своїм голосом розсіяних овець, допоможи нам, щоб ми пізнали Його, як голос Твій і не спокусилися наслідувати людське безглуздя, щоб, Господи Ісусе Христе, не покинули Тебе ми, що, упокорені через кров Твою, спаслися і стали вірними християнами... О, Боже, коли ж Лютер не живе, то хто ж пояснюватиме нам святу Євангелію! О, Боже, скільки ж міг би він ще написати нам впродовж десяти або двадцяти років!» Треба б прочитати увесь так пристрасно написаний уступ, щоб належно відчувати, як сильно, вже в 1521 році, був захоплений посланництвом Христа той найбільший з-поміж усіх німецьких малярів.

Людвик Ріхтер

В триста років пізніше які ж інакші настали були часи! Лютер та інші реформатори промостили широкий шлях для біблійної Євангелії. Навіть Німецька Католицька Церква не залишалася не заторкненою. На початках дев'ятнадцятого сторіччя переживали обидві Церкви радісні часи свого пробудження. Німецький маляр, з католицького, але не з церковно наставленого дому, подібно як і інші його сучасники, мандрує до Риму. Людвик Ріхтер не був вихований ні в церковному, ні в релігійному дусі. Але кілька переживань, про які читаємо в його знаній книжці «Спогади з життя німецького маляра», дали йому побіжні, опісля забуті, зустрічі із свідченням про Христа, що перед тим були йому зовсім чужі. Та в Новорічну Ніч 1825 р., в колі кількох відроджених мистців, переживає він свою рішачу зустріч з Христом. Його просте, але захоплююче, оповідання про цю подію є гідне, щоб згадати про нього.

«Я не пам'ятаю, що говорилося в той вечір, рівнож не було нічого особливого, що могло б було зворушити мене; але я мав враження і був

ним так охоплений, що для моїх приятелів, у їх вірі в Бога і Христа, Спаситель світу став центральною постаттю в їх житті, і тільки в Його світлі вони сприймали й оцінювали всі прояви життя. Їх віра була оперта на твердій підвалині Слова Божого, святій Євангелії Христа. Моя віра, що властиво була тільки зліпком різних думок і поглядів, то злітала, то знову падала під впливом різних настроїв та почуттів. Зворушений до глибини душі, я прислуховувався до розмови приятелів та в той пам'ятний вечір ще зовсім не здавав собі справи з перемін, що проходили у мені. А все ж, усі ці малі й незначні події і враження останніх тижнів збудили життєдайні сили зерна, що довгий час спало, привалене важкою землею, мов у зимовому сні; аж ось засяли проміні сонця і зродилося нове життя; і дяка Богові за те, що сталося тепер, хоч пізнав я це аж на слідуючий день. «Коли Господь спасе полонених Сіону, тоді станемо всі мов у сні». Так було і з мною; і коли дзвони звістили північ, як кінець Старого і початок Нового Року, і Томас закликав нас відзначити цей перехід від старого в нове піснею «Тепер подякуйте всі Богу», яку майже всі добре знали, — то і я міг співати з ними з радістю в серці... Ось так у людському житті приходять хвилини, коли само із себе, як ці пуп'янки в рослини пускають нові ростки, зростають нові творчі сили, що на довгі часи, а може й на все життя, впливають на зовнішні обставини й судьбу, або й на наш духовий світ... Перший соняшний промінь сонця, що заглянув уранці Нового Року в мою кімнату, і ясний звук дзвонів церковці Сан Ізідор, що виднілася через мій городець, пробудили мене з глибокого сну. Я пробудився з почуттям невимовного щастя, з миром і радістю в серці, так що я почував себе мов новонароджений, з бажанням увесь світ пригорнути до свого серця. Мов блискавка майнула в моїй голові: я маю Бога! Я знайшов мого

Спасителя; тепер все добре, тепер і назавжди буде добре... Колись бувало в найкращі хвилини зроджувалося щось, ніби гадка про вище життя і під впливом тих почуттів зривалося з уст: «Понад зорь просторами живе наш Отець», так сталося й тепер, але вже не понад зорь просторами, а близько, ось тут, у моєму серці й сумлінні чую я голос Отця: «Я є Господь, твій Бог, перемініся, стань скромним»; і голос Сина Чоловічого: «Хто бачить Мене, той бачить Отця: прийди і слідує за Мною». Як же інакшим було це від тих давніх гадок. Це було вже почуття певності віри, що проявляється не лише в поодиноких хвилинах, але як провід, з якого спливає вода з вічного джерела в твоє життя, кріпить і кожний ранок родить новим. Тепер відчуваю, як ніколи, як безконечно слабе є людське слово, щоб можна було уповні висловити дійсність нашого внутрішнього життя. Правда, воно повинно б висловити ніщо інше, як тільки — де і як знайдено цей скарб. Але на що вплинув цей збіг щасливих обставин, що я так несподівано прийшов до віри, ледве чи міг би я висловити; чейже нічна розмова з новими приятелями нічого мені не показала. «Віра, подібно як смак і зір, приходять без причин — говорив Гаманн; а все ж я мав враження, що мої приятелі знайшли те, чого я лише підсвідомо шукав, а вони просто це осягнули через свою віру».

Людвик Ріхтер був не тільки малярем, але також майстром слова. Як наївним і простим є його мистецтво, так простим і правдивим є його оповідання про зміну, що зайшла в його життя. Але не всі уміли описати те, що їм прийшлося пережити. А все ж, коли ми в сто років пізніше читаємо, що сталося в ту Новорічну Ніч, то ми, християни, знаходимо рідні нам слова.

Георг Міхаеліс

Псбіч поетичної широти такого Людвика Ріхтера, згадую ще скупе пруське оповідання одного адміністративного урядовця з минушого покоління. Райхсканцлер, Георг Міхаеліс, оповідає в своїй історії життя — «Для держави і народу» — про свою внутрішню перемену в слідуючих словах: «В Лігніц увійшли ми в зв'язок з місцевим товариським колом і наприкінці організованої ним Євангельської години, прийшли ми до ясного пізнання Божої волі й радісного сприйняття правильно пізнаного та до твердого переконання в нашому житті». Коли в Ріхтера говорить романтик, то знову тут промовляє холодний урядовець, що був вихований до холодної послідовности у своїх діланнях. Міхаеліс додає до своєї розваги над впливом християнської віри слідуючі слова:

«Таємниця віри, що відкривається нам у боротьбі за життя, якщо вона справді ведеться чесно, полягає в тому, що Христос перший звів цю боротьбу та що Його перемога стала й нашою перемогою. Люди, що перейшли такий шлях боротьби і прийшли до такого самого висновку, не є розчарованцями і лицемірами. До справжнього навернення треба мати більше відваги, ніж до двобою на пістолі під примусом традиційних понять про честь і духа касти. Осягнена свобода дає перемогу над фальшивими становими упередженнями і духом касти, над залежністю від усяких упереджень, фальшем різних традицій, а наприкінці — і над владою матеріяльних потреб. Такі люди почувають себе взаємно до себе приналежними, минаючи границі зазвичай прийнятих у товариськім житті поділів на стани. Такою є думка спільноти. Вони можуть взаємно собі допомагати і взаємно переносити один одного, також можуть прислужитися стороннім і чужим змагаючим душам, а також нести усім радісну вістку про спасіння».

Август-Герман Франке

Назавжди залишиться несподіванкою, що при всіх розбіжностях поміж людьми та різноманітності характерів і постави, — головні риси досвідчення усіх тих, що їх переміг Христос, завжди є однакові. Чи то читаємо визнання Августина, з п'ятого сторіччя по Христі, чи то слухаємо оповідання Августа-Германа Франке про його навернення, — все здається нам — як тільки дамо собі раду з формою мови тих часів — сучасним і модерним, бо в них говориться про понад-часові події, що відбуваються між людським серцем і Богом.

Август-Герман Франке мав проповідувати в Лінебурзі, але попав був у великий сумнів — чи справді його віра в Христа була правильна й непохитна. Ось, що він сам про те говорить:

«У великому страху впав я на коліна, увечорі в згадану вже неділю, і просив Бога, якого я ще не знав, хоч вірив у Нього, щоб Він визволив мене з того нужденного стану, якщо справді є Він на світі. І почув мене мій Господь, живий Бог, з свого престолу, як я, ще стоячи на колінах, благав. Така велика була Його любов, що Він не збільшив сумнівів й непокою мого серця, що було для мене аж надто великим тягарем, але для того, щоб я міг більше не перечити Його силі й вірності, — Він вислухав мене. Так, як хтось поверне руку, так і нараз зникли мої сумніви і я почув у моєму серці певність ласки Божої в Ісусі Христі, і я уже міг не лише Бога Богом називати, але й моїм Отцем. Нараз зник сум і неспокій мого серця, а на їх місце гарячим струмом вливалася радість так, що я повними устами міг величати Господа й дякувати за Його велику ласку. З великою журбою я падав на коліна, але з невимовною радістю й певністю я вставав... Це було так, нібито я ціле своє життя пролежав у глибокому сні і лише тепер нараз дійсно проснувся... А мій розсудок стояв ніби здалека спо-

кійно, бо перемогу осягнув не він, а Божа сила підкорила його вірі».

Роберт Кох

Це є певним, що сучасна людина сприйматиме усе це набагато спокійніше. Але іскра, що запалоє вогонь в нас, є та сама, від якої загоралося серце людини і в барокові часи. Ніщо інше, як тільки це просте слово Біблії приносить свідчення Христа, хоч при цьому ще й сповіщає про тих, що через Нього віднайшли шлях до Бога. Сучасний мистець, знаний ілюстратор Рудольф Кох, свідчить нам про силу цього Слова:

«Читаючи багато і різні книжки уже в молодих роках, з бігом часу я прийшов до такої, що вже самого читання було замало. Вона була така могутня, що я був примушений вглибитися і

посвятити їй більше часу, ніж це було з іншими книжками, потім став я відписувати її. Цією книжкою була Біблія. Уже в короткому часі її слова вимагали чогось іншого, більшого вагою як папір. І я почав різьбити в металі, в дереві, в'язати і ткати у великі стінні килими, малювати у фресках, відливати у бронзі, — і цьому не було кінця, бо ці слова, якщо кого полонять, то проникають усе глибше, так що він тоді зовсім міняється під їх впливом, а життя його знаходить новий змісл, навіть смерть перестає бути страшною».

Вільгельм фон--Кюгельген

Не всі люди вже з дитячих років пізнали християнство, або історію Біблії. Є й такі, що десятки років свого життя не мали жодного поняття про Христа, лише пізніше, мов велика несподіванка, відкрився перед ними новий Божий світ. Властиво, навіть ті, що в час дитячого виховання отримали «дитячу віру в авторитет», потребують

Святого Духа, щоб допоміг їм набути на особисту власність те, що було лише впоєно піклуванням рідних й виховників. Здається, що для таких перехід до особистої віри є тяжчий, ніж для тих, що сприймають Євангелію як зовсім щось нове. Тому так важко приходилося такому Вільгельмові фон Кюгельгеніві, авторові «Споминів молодости старого мужчини», змагатися за цю останню можливість, при чому ще слід згадати, що після вбивства його батька. сумні настрої ніколи не покидали його, що більше — здається, навіть перемінилися в справжню недугу. Тим більше є гідною уваги та частина його споминів, що носить назву «Християнська інфлюенція». З того оповідання передаємо деякі місця не лише задля їх докладно обдуманих висновків, але і із-за самої благородної мови, що залишаться назавжди гідними перечитувати їх.

«Мої родичі мали таких знайомих, що увесь світ завжди обзивали й розпинали такими немилими епітетами, як лицеміри, святці і т. п. І власне тому моя мати була дуже мило здивована, коли саме між такими спіткала найблагородніших людей, які належали до тих, що її серце, в своїх неясних здогадах, надаремно шукало... Моя мати була одною з тих щасливих натур, що посідають уже вроджену сприйнятливість для Божих Слів. Вона уже з дитячих років відчувала в собі чудесну любов і симпатію до святої Особи, друга дітей, Ісуса, та, як лише могла, старалася жити згідно з Його заповідями і наслідуючи Його. Хоч примушена була жити в батьківському домі серед таких впливів, що ніяк не відповідали вимогам її духового розвою, то все ж вона сприймала в себе кожний промінь християнської правди. Вона була подібна до співзвучної струни, що завжди співдзвеніла, коли тільки роздавалися споріднені тони; вона завжди мала відкриті очі, чутке вухо і приймала все, що вважала за добре. Але, не зважаючи на те, що мати, хоч і

посідала правдиве джерело в своїх руках та пильно читала Біблію, — особливо з того часу, коли прочитавши дещо від Гердера, сповнилася до неї ще більшою любов'ю, — а все ж вона майже зовсім не примічала її захоплюючих висловів. Тільки аж тепер, після особистого контакту з найбільше зрілими християнами, і по прочитанні вказаної ними християнської літератури, поволі стала спадати з її очей густа заслона. Через свою зустріч з відроджуючою силою, вона увійшла в передсінок збудованої на Голготі Святині, в якій править Службу Божу Сам Христос.

І честнотність діточих років потребує пробудження, щоб ми у повній ясності та послухові вчилися приймати дари Ісуса Христа.

Невиявлена історія Церкви

Побіч студій Біблії, ніщо так не підкріплює, як читання свідчень усіх часів й усіх країн. Це зрозуміло, що історія Церкви повна людських помилок; коли б наша увага була присвячена тільки справам устрою Церкви і її політики, то не один з нас, при читанні історії Церкви на зсмі, напевно стратив би всяку охоту до віри. Але існує ще інша, невиявлена історія Церкви Ісуса, яка тільки тут, то там знайшла своє місце в літературі. І вона дає описи з життя, що так захоплюють нас і підкріплюють, але не завжди тільки «тих великих». Віра мала і свої героїчні часи. Читайте історію Вальденців, або боротьбу і страждання Гугенотів. Або ідімо слідом за Зальцбурцями, з гір аж до їх нової Батьківщини в Пруссії, або слідкуймо за історією хоч би Гернгутського Братства, а пізніше й за поодинокими борцями, як Гуго Ган між Герерами, Подельта між Кафрами, чи такого Гудсона Тайлора в Китаю, або Йогоансена в Руанді. Ми читаємо про прийняття Євангелії чужими народами, про незмірне благословенство, що широким струмом вливалось в найдальші закутки негритянських

селищ. Хто заздалегідь не наставлений проти Євангелії, той не може не захоплюватися живими свідченнями цих подій. Слова Ісуса стали дійсністю: «Я прийшов запалити вогонь на землі».

Зовсім певно міг би я навести також цілий ряд імен людей і наших часів, яких доводилося мені зустрічати впродовж кількадесятирічної мандрівки. Це були ті, що вже давніше пішли були за Христом, а були й такі — як доводилося мені бути свідком — що зазнали великих перемін у своєму житті, що приходили через Ісуса Христа. На жаль, не можу про них більше говорити, бо багато з них ще боряться за повноту віри і тому про їх досвідчення ще не слід відкрито говорити. Але одно можна сказати: як колись, так і тепер — сила нашого життя в Ісусі Христі! Впродовж тридцяти років мав я щастя багато разів переживати, як Христос здобував собі прихильників між різними станами, фахами і людей уже старших віком, серед нашого народу. Я бачив, як селяни степу знаходили в Христі оновлюючі сили, багато разів переживав я радісні хвилини, коли й молоді люди, в рішаючі хвилини свого життя, приймали з вдячністю помагаючу руку Спасителя. Повний замилювання, я пізнавав, яку велику силу може мати Біблія навіть між карними в'язнями. Та не менше доводилося подивляти, які впливи мав Христос між молодими й старшими вченими. Правда, в церквах стрічаємо більше жінок, ніж мужчин, але це тільки здається, що мужчини менше податливі на впливи Христа. Це тому, що вони зазвичай бажають шукати собі більш активне поле для своєї діяльності, як це можуть дати їм звичайні недільні богослуження. Я знаю кельнерів, що в своєму фаху не встидаються своєї віри в Христа. Також у таборах полонених бачив я сотні німецьких мужів, як вони кожного дня, довгими годинами, з вдячністю вчитувалися в Біблію. Або робітники великих міст, чи то маломістечкові мешканці, або власни-

ки фабрик, чи землевласники, — в усіх прошарках людей знаходимо переконаних визнавців Христа Спасителя. Всі вони мають спільну прикмету: усі вони вважають Біблію як рішачоче свідчення про Христа і в ній вони знаходять усе нові сили для своєї віри.

Усі вони разом стали молитись. Правда, це ще не багато різнить їх від решти світа, бо молитва є знана всім релігіям усіх народів. А все ж таки, молитва віруючої Громади є інша, ніж молитва тільки релігійних людей. І цю різницю можна висловити в слідуючих словах: релігійна людина просить Бога, щоб Він заступився за неї, а віруюча молиться тому, що Бог об'явив Себе їй. Це різне наставлення не завжди є видним, а все ж є обов'язковою ознакою. Молитва віруючого виростає з певности Божої обітниці. Що більше зрілим є його життя в молитві, тим більше знаходиться у нього місця на вдячність і хвалу. Книга Псалмів є справжньою наукою молитви. Читаючи їх, то — чим більше наближаєшся до кінця, тим голоснішою стає хвала Богові, — аж сто п'ятидесятий Псалм зливається в могутній акорд «Алилуя», — закінчуючись словами: «Все, що дише, хай Господа хвалить»!

Спільним в усіх тих жінок і мужчин, що прийшли до віри через Святого Духа, є нове сприймання життя. Але річ не в якомусь особливому знанню, хоч і про нього буде мова. Найважливішим є пізнання всепрощаючої Божої любови і Його незмінної вірности, бо тільки від Нього приходить все інше. Постійно звернене до Бога довір'я, надія на прихід Його Царства та все нові досвідчення Його опіки — це все є мов те повітря, що окружає і сповняє Божу Церкву. Найбільш радісним у цій новій атмосфері життя є відкриття, що лише вона одна є рідною для людей. Власне це і є доказом, що ми не лише створені Богом, але також тільки для Нього. Спіль-

нота з Богом і взаємовідносини з Ним є одинокими здоровими життєвими умовами для людського тіла й душі. Це щось так, якби посадити рослину в належні їй кліматичні умови. Не всі вони розвиватимуться рівномірно, але важно, що вони все ж таки краще ростимуть, ніж в чужому для них краю. Там слаба рослина і зовсім не могла б розвиватися, без ґрунту ласки, а здорова заниділа б.

Це нове сприймання життя описує нам апостол Павло, кажучи: «Царство Боже не пожива й пита, але праведність, і спокій, і радість у Дусі Святім» (Рим 14, 17). Те, що для неправедности немає місця, є річчю більше як зрозумілою. Бо хто знайшов мир з Богом, має мир і з усіма, наскільки це залежить від нього. Радість є ознакою здійснення прагнень нашого життя; радість, яку дає нам спільнота з Ісусом Христом. До цього додається ще почуття перемоги. І дивна річ: хоч християни переживають на землі так багато пониження й погорди, а часом й жорстокі переслідування, а все ж ніколи не покидає їх добра надія. А все це дає нам віра у воскресіння до нового життя. Перемога Христа — невідклична! «За Христом перемога, це відкрито всім, до Нього належить увесь світ», — так звучить пісня одного із свідків Христової перемоги, шваба Христофа Блюмгардта. Християнська Церква пережила не одну важку й гарячу боротьбу. Не на жарт говорить вона про хресний шлях, яким вона йде, та одночасно й знає, що це тільки бої тилової сторожі армії Переможця. Це дає їй заохоту до дальшої боротьби та радість. І це не приватна справа, а ще менше — політичного характеру. Ще одною ознакою цих певних людей є їх свідомість постійного зв'язку з Христом. Ніхто з-поміж них не вважає себе релігійним еремітом. Всі живуть лише в Одному, якого зовуть Головою, а між собою — вони члени і брати.

Він наш Голова, а ми члени Його,
Він Світло, Ми ж Його проміння,
Він Учитель, ми ж брати,
Він є наш, ми лиш Його!

9. ГРОМАДА ІСУСА

Кожної неділі, в час чисельних християнських богослужень, читається стародавнє так зване Апостольське Визнання Віри, що складається із слів апостолів Нового Заповіту. Це визнання є висловом сполуки сучасної Громади, через безперервне наслідування, з першою громадою християн. Навіщо існує ця Громада? Коли йде тільки про нашу святість, то вистарчило б, щоб Христос наділив був кожного віруючого в Нього хвилинами святого настрою. Але ряди Його учеників були вже в перший день свідомі, що Христос покликає їх не задля насолоди «в своїй святості», але до боротьби.

Воююча Церква

Чи Церква не є носієм миру? Чи її Голова не освятив тих, що сіють мир? Так, це правда, Церква є островом миру серед розсвареного світу. Але вона служить правді, бо ніяк не може бути в неї миру з брехнею. Мир, який вона знайшла і свідчить про нього, приходить через хрест її Господа, — мир, окроплений Його кров'ю. Христос нічого не має спільного з безхарактерною грою у так звану гуманність.

Навіщо Церква веде боротьбу? Вона не провадить її за владу, бо про неї знає вона зі слів Ісуса: «Не так буде між вами, але хто великим із вас хоче бути, хай буде слугою він вам» (Мат. 20, 26). Якщо ж Церква справді веде боротьбу за свою владу і першенство, то це значить, що вона відреклася від свого Господа. Церква не змагається за почеси, а якщо вона це чинить, то забула про слова свого Господа: «Як ви можете вірувати, коли славу один від одного приймаєте, а

слави тієї, що від Бога Єдиного, не прагнете ви» (Ів. 5, 44).

Так само не бореться Церква за земні багатства, бо Христос сказав: «Ніхто двом панам служити не може — бо, або він одного зненавидить, а другого буде любити, або буде триматись одного, а другого знехтує. Не можете Богу служити і мамоні» (Мат. 6, 24).

Христова Громада змагає лише до одного: вона бажала б своїм служенням Ісусові — принести людям Божу любов.

Уже від того часу, коли Ісус вибрав дванадцять апостолів, існують ряди тих, що поклоняються і служать Йому. Воскреслий Ісус живе й діє, тому і Його Церква живе і діє аж до Його приходу.

Неслушно буде називати Христову Церкву невидимою. Це правда, що не можна окреслити її ні числами, ні буквами, бо не завжди покривається внутрішня стійкість віри з назвою даної спільноти, або навіть з листом платників церковного податку. Жодна людина не може похвалитися, що є знавцем людських сердець. Хоч ми й не можемо описати її меж, то все ж Церква залишає діяльність свою видимою. Тому Віхерн, творець внутрішньої Місії Церкви, висловився зовсім слушно, коли назвав Громаду віруючих — світязною Церквою, покликаючись на слова Ісуса в Нагорній проповіді: «Ви світло для світу. Не може сховатись місто, що стоїть на вершині гори» (Мат. 5, 14). Христос доручив своїй Церкві великі завдання, кажучи: «Ідіте по цілому світу та всьому створінню Євангелію проповідуйте» (Мрк. 16, 15).

Ось тому Церква і знає, для чого вона існує. Вона є Громадою борців і робітників для Христа. Правда, Христос міг найти інший спосіб поширення Свого Імени й Своєї волі. Але вже так влодобалося Йому для тієї цілі покликати невелику громаду борців і молящих та озброїти їх. Тому,

з усім, чим вона є і що посідає, є покликана в цьому світі служити Йому. «Ви є сіль землі» — говорить Він — «ви є світло для світу... отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб добрі діла ваші бачили та прославляли вони Отця вашого, що на небі» (Мат. 5, 13—16). «Як Отець послав Мене, і Я вас посилаю» (Ів. 20, 21). Ось так, як Він залежний є від Отця, так і Церква залежить від Нього. Як не виконував Він своєї власної волі, лише волю Отця небесного, так само і Церква повинна виконувати тільки Його волю. Він у своєму посланництві не шукав слави і влади, з покорою поніс свій хрест на Голготу, також і своїй Церкві не приобіцяв Він нічого іншого. «Оце посилаю Я вас, як овець між вовки» (Мат. 11, 16).

Божа тінь

Цим і здійснюються на християнській Церкві початкові наміри Божі, що Він їх мав при сотворенні людини. В першій главі Біблії є описана ця постанова Божа словами: «Сотворимо чоловіка в наш образ і вподобу». Якщо бажали б ми висловити це докладніше, то мусили б сказати: «сотворимо людину, як тінь, подібну нам». В цьому і добачуємо Божі наміри в час творення людини. У вислові «тінь» вміщається низина і висота, малозначність, а з тим і вищість. Ми, люди, є лише тінню, чи — без Бога ми є ніщо. Ми не є малими божками біля Нього, тільки в повноті зв'язані з Ним і залежні від Нього. Коли людина є лише тінь Божа, то це є доводом нашої подібності до Бога.

Ще перед винаходом фотографії, люди дарували собі взаємно зображення своєї тіні, на якому не було видно ні очей, ні фарби шкіри, зате зариси профілю були завжди вірні. Так і ми, люди, не є докладною відбиткою образу Божого, лише, по волі Божій, пізнати в нас Його зариси. Його любов, Його терпеливість, Його справедливість і

Його чистота повинні відзеркалюватися в людині, як вінець Його Творива. Власне тому людина й одержала від свого Творця завдання панувати над рештою створінь на землі.

В другій голові Біблії (1 Мойс. 2) сказано, що чоловік повинен заховати й доглядати райський

сад, себто — затримати й проявляти власну творчість. Але не як тиран — має людина панувати над створінням, тільки як намісник Божий передавати Божі сили природі для її розвою та відкриття усіх її даних багатств — вжити на свою власну користь. В такій же мірі Божа людина стає і «заступником Христа», але цей титул належить лише справді віруючим.

Через гріховний упадок людини, ця її здібність діяти на землі, як тінь Божа, була знищена. Чоловік забажав сам бути, як Бог, тому і втратив здібности бути подібним Йому. З Божого творива, яке повинно було прославити Його Ім'я на землі, вийшли люди, які опісля казали: «Нумо споруджувати місто із баштою, щоб її верх був до небес, і зробимо пам'ять, щоб не розפורшитись нам по всій землі» (1 Мойс. 11, 4).

Коли Бог заключив Старий Заповіт, то тим бажав, у Своїй ласці, дати однакоvu можливість усім людям служити Йому. У так змістовній сорок третій главі книги Ісаїя ясно написано: «Нехай зберуться усі народи разом, зйдуться усі племена до купи. Хто ж з-поміж них сказав це наперед? Нехай скажуть, що було від початку; нехай поставлять свідків від себе і доведуть, щоб вислухавши, можна сказати: це правда! А Мої свідки — говорить Господь — ви й слуга Мій, що Я Його вибрав, щоб ви знали й вірили Мені та й зрозуміли, що це — Я; переді Мною не було Бога, та й опісля не буде» (9, 10).

Справа ця виглядає ось як: всі народи зібралися і противляться Божому домаганню бути їх єдиним Господом. Вони осуджують Його, як не-

справедливого й жорстокого пана, зовсім так, як це робимо і ми, дорікаючи Йому, що Він не те робить, що нам подобається. І Бог, у Своїй святій простоті, стає перед людський суд і готовий вислухати обвинувачення своїх ворогів та їх свідків. Себе самого Він не хоче боронити: «Ви є Мої свідки — каже Він до свого народу, бо сподівається, що по Ньому вороги пізнають Його милосердя, ласку, терпеливість, велику доброту й вірність. Але старозавітний Божий народ не оправдує покладених на нього сподівань.

Хто не хоче бути знаряддям в Божих руках та прагне понизити Його до ролі свого власного знаряддя, той ніколи не стане благословенством, лише прокляттям народів!

Тому Ісус збирає новий Божий народ силою Духа Святого. Ця Громада Нового Заповіту одержує те саме завдання, що було призначене людям на початку їх створення. «Приймете силу, як зійде Святий Дух на вас; і будете Мні свідками в Єрусалимі й у всій Юдеї і Самарії і до краю землі» (Діян. 1, 8). Ось для чого існує Христова Церква! В цьому й полягає її повага та її пониження. Вона повинна в своїх діях та виступах, як тепер так і в майбутньому, відзеркалювати образ Ісуса Христа. Чи інакше — як звучать слова в одній пісні: «В слові й ділі, у цілому естві — лише Ісуса ти знайдеш»!

А це ж є велика почесть, зовсім недоступна для тих, що хотіли б осягнути її власними силами. Завжди вибирає Бог тих, що не шукають власних почестей і поважно сприймають перші три просьби в молитві Отче наш: «Нехай святиться Ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі»!

У цьому свідченні вміщається і пониження Церкви. Бо коли вона відкидає дане їй доручення, а старається для себе і сама в собі бути чимсь, то цим вона стає уже ніщо, хібащо тільки якимсь смішно малим союзом німечиних людей. Ось тому

і влітаються в історію Церкви і прикрі епізоди, в час яких Христова Церква забувала про властиву суть свого буття: бути свідком Воскресшого Господа.

Служба свідчення

Щоб бути свідком якоїсь події, треба її бачити. Свідок не є жодним речознавцем. В час судового процесу, зізнання дитини, або старенької матері, є більше важне, ніж зізнання якогось мудрого чоловіка, що не був наочним свідком даної події. Свідок є здібний до зложення свідчення уже тому, бо подія, про яку він має свідчити, була певною часткою його власних переживань. Бути свідком Христа — це значить бути співучасником подій, які Христос готує для своїх. Але немає в нас жодної спільноти в Христовій події, як ми є тільки учасниками певних християнських звичаїв, чи спогадів, бо ці наші дії ніяк не можуть бути складовою частиною служби свідчення. Хто хоче закликати других до божественної радості, то мусить наперед сам у ній перебувати. Лише спасені можуть свідчити про благодать спасіння.

До тієї служби свідчення належить ще щось. Як місіонер у Східній Африці мусить вивчати мову племені Шамбала, або Конго-негрів, та пильно пізнавати звичаї й обичаї, щоб могли передати їм радісну вістку про Христа, так і в себе дома усе це є дуже важним. Коли хочемо свідчити про Христа серед нашого довкілля, то ніяк не належить нам уживати таємної мови вчених теологів. Людина, до якої говоримо, повинна пізнати, що ми знаємо про її нужду і журбу, бо і ми самі вийшли з такого ж прокляття та рівнож є зліплені з такої ж самої глини, як і вона. В час довголітньої служби в тюрмах нераз ставало мені ясно, що слова Євангелія легко доходять до сердець, якщо про них свідкують уста такого ж в'язня. Тут говорить до них один з тих, що носить таку саму одіжку і несе такі самі тягарі життя, а

може ще й разом сиділи на тій самій лавці для обинувачених і про якого знає, що «він є свій».

Нічого іншого не можемо і ми чинити в своїй службі свідчення. Фарисеям і тим, які хочуть виказувати своє красномовство, не знаючи як слід життя, ніхто не повірить. Покажи мені, що ти є тіло від мого тіла, і нога твоя як би моя, тоді твоє слово стане важним і в моєму положенні!

Коли хто хоче проповідувати грішникам покавання, не сміє діяти так, якби він сам не потребував жодного покаяння. І в того, хто проповідує, мусить бути явний слід пережитого покаяння, слід спасаючої і миротворчої власти Христа.

Церква як спільнота

Безперечно, ці слова відносяться до Церкви, як цілоти. Кожний поодинокий член цієї спільноти може, в багатьох випадках, зблудити. Лише Христова Церква, як цілість, є сповнена Духом Христа. Ми, як члени цієї спільноти, приймаємо участь в її благословенствах. Апостоли зазначували в сильних словах, що Христова Церква не є збором незалежних особистостей. У Христовій Громаді немає місця для індивідуалізму. — Ви самі як живе каміння, будуйте дім духовий» (1 Пет. 2, 5), — пише апостол християнам на розсіянні. Не поєдинча душа має бути «збудована», бо ж кожний зокрема є тільки будівельним матеріалом, який увійде у велику будівлю Церкви Ісуса Христа. У нутрі Церкви, цього живого братерства християн, обтесуються і шліфуються камні, аж будуть здатні уложитися в ряди та звена, щоб держати один одного й цілу будівлю.

В такій спільності немає механічної рівності, як це є в політичних демократіях на нашій землі. В Христових Громадах усе відбувається зовсім «природно». Тому Ісус і Його учні зазвичай беруть свої приклади з природи. Подібно, як рослина в своїх поєдинчих частинах є різна, бо навіть два листка того ж самого дерева не є однакові,

так і Христова Церква є багата у своїй різноманітності. А все ж усі разом є одно тіло, бо всі одержують свої сили і свою сполуку від Голови, якою є Ісус Христос.

До зворушливо-простих і глибоких висновків, з наведених притч, приходять Павло в своєму першому листі до Коринтян: «Коли скаже нога: я не рука, отже я не від тіла, то хіба через те не є від тіла? І коли скаже вухо: я не око, то ж я не від тіла, то хіба через те не є від тіла? Коли б усе тіло було око, де ж був би слух? Коли б усе слух, де нюх? Та Бог розложив члени кожного по одному з них в тілі, якож зхотів» (1 Кор. 12, 15—18).

Ніхто в Церкві не сміє сказати: я є зайвий. Ніхто не є замалий, занерозважний і засланий. В Христовій Церкві немає рівнож і пасивних членів. Хто знайшов сполуку з Христом, той має все, що потребує, щоб оправдати свою приналежність до Церкви. Ніколи не слід заздрити другим, що одержують більше дарів, бо вони лише домашні Божі, від яких ніхто не вимагатиме більше, як те, щоб там, де їх поставлено, залишилися вірні (1 Кор. 4, 2).

Павло в своїх поясненнях до притчі йде ще далі, — він каже: «Не може ж око сказати руці: не треба мені тебе; або знов голова ногам: не треба мені вас. Ні, котрі члени тіла здаються слабшими, ті тим більше потрібні... І коли терпить один член, терплять з ним усі члени; а коли славиться один член, радуються з ним усі члени. Ви ж усі Тіло Христове, а зосібна — ви члени» (1 Кор. 12, 21—22; 26—27).

Тому всяке вивищування повинно бути виключене. Ми є пов'язані з собою. Не дивлючись на різність в дарах і завданнях, кожний потребує один одного. Ми покликані Христом для спільноти віруючих; хто уникає її з самолюбних причин, той потерпить шкоду. Правда, є між християнами і деякі дивні святі; можливо, що їх розвій

міг би бути здоровим, якби вони не покинули були братерської спільноти і не втекли геть від неї, щоб спасатися самим на самоті. «Заперечування спільноти дітей Божих завжди смутить Св. Духа», — сказав одного разу досвідчений християнин. Ми оминули б багато духових небезпек для нашого внутрішнього життя, якщо робили б згідно з повищими словами.

Служба Церкви

Жодний християнин не може жити тільки для себе самого. Його життя є призначене для других. Так само і Христова Церква не може бути самоціллю, вона існує для інших.

В першій главі книги Ісуса Навіна говориться про дуже важну подію. Два з половиною покоління народу тільки-що знайшли, по тій бік Йордану, нове місце осідку. Уже було випущено худобу пастися і розкладено вогнища. Здавалося, що ось вони знайшли нову батьківщину, а з нею і належний відпочинок по довгій і важкій мандрівці. Аж ось пригадуються їм слова, що вже колись говорив до них Мойсей: «Господь Бог ваш попровадив вас на певне місце і наділив вам цю землю. Ваші жени, ваша малеча й ваша скотина залишатимуться в землі, що Мойсей вам дав по тім боці Йордану; та ви, увесь боевий люд, ідіть перед братами вашими збройно та й помагайте їм, аж поки і ваше браття приведе Господь на певне займище» (Іс. Нав. 1, 13—15). І ось ті два з половиною роди готові діяти згідно з тими словами, а через те і стають прикладом для Церкви Нового Заповіту.

Але й вона не сміє думати лише про себе, бо на ній тяжить посланництво й доручення. Цейже вона живе у світі, де так багато ще безпритульних людей, що не зазнали спокою. І тут зобов'язують слова: «... та ви, увесь боевий люд, ідіть перед браттями вашими збройно, та й помагайте їм, аж поки і ваших братів приведе Господь на

певне займище». Ця снага спасіння впливає з безмежної любови Ісуса. Його любимий учень висловив це в чудових словах: «У цьому пізнали ми любов, що Він за нас душу свою положив; і ми повинні за братів душі класти» (1 Ів. 3, 16). Як людське тіло є знаряддям в руках людського духа, так і Церква, як тіло Ісуса, повинна бути знаряддям в Його руках, в цілях завершення діла спасіння світу.

Якщо так, то безпідставною є журба, що, мовляв, християнин, що живе лише для Христа, втікає від своїх обов'язків супроти свого земного довкілля, свого покликання і свого народу. Хто цього боїться, той не знає добре ні Христа, ні Його наставлень. Він прийшов, щоб «служити». Якщо Він каже своїм учням: «Ви є сіль землі», то це значить, що Він чекає від них, щоб вони діяли подібно і в своєму житті.

В одному старохристиянському листі, — який в дійсності не походить з апостольських часів, але написаний одним із учнів апостолів, — сказано про відношення християн до римської держави: «Вони виконують існуючі закони, але своїм життям перевищують їх» (з листа до Діогнета). Цим сказано не лише про лояльність християн, але, й про те, чого так повно в історії Християнства: хто навчився бути вірним Христу, той навчився також заховувати вірність своєму народові та своєму покликанню.

Жива Церква завжди є благословенством і для свого довкілля. Скільки то скористала Голандія на тому, що була готова, в шістнадцятому й сімнадцятому сторіччях, дати притулок переслідуваним християнам! Усім відомо, скільки благословенства принесли з собою Гугеноти, — які ради своєї віри мусили покинути свою батьківщину, — до Берліну, Бранденбургу, Каселю і Франкфурту. Наприклад, Зальцбуржці перетворили східню Прусію в багатий збіжевий шпихлір. Подібних прикладів можна привести з історії

«штунди» на Україні, як і полуднево-німецьких піетистів в Бесарабії і полудневій частині України. Христова Церква завжди була благословенством для світу. Тому велика відповідальність лежить на християнах — постійно пам'ятати про своє посланництво: «Будьте Моїми свідками!»

Чудесне нагодування

Про це сам Ісус дав своїм учням особливо важну лекцію. Вернемося ще раз до одного з розділів Євангелії. Тільки про це одно чудо згадують усі чотири євангелісти. Два з них згадують про ще один подібний випадок, в якому Ісус зробив у той самий спосіб. Це — про чудесне нагодування п'яти тисяч, а в другому випадкові — чотирьох тисяч людей — при помочі чудесної руки Господа. Згадка про ті події завжди викликала в раціоналістів найбільший спротив. Ще й нині є багато хитких характерів, що завжди сумніваються та уважають за краще викинути ті місця з Біблії, бо їх нібито важко пояснити. На щастя, Бог ніколи не питає порад у раціоналістів. Натомість, для перших християнських Громад це чудесне нагодування належало до найбільш улюблених подій з життя Ісуса, тому й знайшло воно своє місце на сторінках Євангелії. Так як же це пояснити?

Це ясно, що для апостолів і для багатьох тисяч тих, що були учасниками тієї події, було це потвердженням слів Ісуса: «Тим же то не журіться, кажучи: що ми їстимемо? Або чим зодягнемось? Про все таке побиваються погани; бо Отець ваш небесний знає, що вам усього того треба» (Мат. 6, 31—32). В тисячу тисяч разів Христова Церква мала нагоду, аж по теперішні важкі часи, в боротьбі з недостатками й голодом, знаходити покріплення в Тому, Хто є більший, ніж усі наші клопоти.

Але те все ще не могло бути причиною так великої уваги апостолів до тієї події. Що більше

поглиблюємося в її значення, то більше стає важним факт, що це вперше Ісус дає своїм учням нагоду бути співучасником в несенні помочі. Напевно вони мусили бути дуже стурбовані, коли Ісус, дивлячись на тисячі голодних, сказав до учнів: «Дайте ви їм їсти». Читаємо, що вони, перелякані, відповіли: «Маємо тільки п'ять хлібів і дві риби», а Андрій безнадійно додав: «Стільки всього на стільки?» (Ів. 6—9). І ось тоді учні пережили науку, а з ними і вся християнська Церква.

В світлі цих слів є аж надто смішними всеможливі пропозиції поправи світу, що їх, час-до-часу, пропонують нереально думаючі люди. Ще добре, що можемо пізнавати, як обмежені є наші спроможности. Це дуже важно знати, як бідні є ми. Це ще не були найгіршими для Церкви часи, коли вбогі з Ліону, пізніше Вальденці, або ще такі проповідники вбогости, як Франц з Асичу, могли мандрувати по краю та свідчити про славу Христа Спасителя. А все ж були вони «яко вбогі, многих же збагачуючі» (2 Кор. 6, 10). Коли ми й нічого не посідаємо, то все ж ми є покликані бути співучасниками великих багатств. І це є можливим лише тому, що маємо багатого Господа. З порожніми руками стоять учні перед Ісусом, але Він наповняє їх подстатком. Приймаючи дар від Ісуса, можуть і вони роздавати повними руками, не маючи страху, що запаси скоро вичерпаються. А роздавши дари, можуть стати перед Ісусом, не зустрівши ані сліду стурбовання, бо Він дав їм більше, ніж треба було.

І це залишається таємницею християнського життя. «Вияснити» це як слід — ми не є в стані. Та вже багато сотень років живуть такі, що не шукають вияснення і вмирають нерозчаровані. Вони не жахаються своєї вбогости, бо живуть багатством свого Господа. Коли ж апостоли побачили й пізнали це вперше, то напевно сповнені були святочним настроєм, мов знаходились у ве-

личному храмі. Напевно брали хліби із здивуванням, ламали їх і, сповнені переживаннями цього чуда, передавали далі. Часто стараюся хоч в уяві пережити те тихе, без слів, служення апостолів.

Якраз у цьому мовчазному обслуговуванні багатьох тисяч пізнали вони ще й слідуюче: як довго вони роздавали хліб, так довго одержували з рук Ісуса новий. Коли б комусь, як Юді, прийшло на думку заховати цей чудесний хліб, щоб пізніше продати за великі гроші, то напевно в цю ж саму хвилину зникло б для нього багатство благословенства: «Давати є більшим ніж брати», — сказав Ісус. Тільки даючий одержує.

Чи не в цьому лежить властива потреба нашої Церкви? Правда, кожної неділі слухаємо в наших церквах Слово Боже; тут, то там існує ще звичай читання Біблії, або навіть вивчення її. Та дійсне обдарування приходить до нас лише тоді, коли одержування Божого дару спонукає нас до священничих дій. Це і є прокляттям всякої ситої побожності, через яку стаємо нездібними зберегти Боже благословенство. Натомість, якщо ми одержаний дар передавали далі, тоді одержували нові дари. В цьому і вміщається таємниця так званих живих Громад. Якщо Бог пробуджує лише малу горстку християн, які відречуться від свого духового самолюбства, тоді скоро розквітає в Церкві нове життя.

Але, щоб одержати повні жмені, треба перше мати їх порожніми. Порожні руки є першою передумовою для одержання Божого благословенства. Якраз у цьому і причина, чому так багато з-поміж нас так мало пізнають силу Христа, хоч вони, так здається нам, постійно шукають Його помочі. З ними стається, як з часто згадуваним багатим юнаком. Вони не приходять з порожніми руками, лише з половиною серця, сподіваючись на своє багатство і сприт. Тому нехай це нас не дивує, що вони відходять від Ісуса розчаровані

та — що пізніше так часто доводиться нам зустрічати їх між зневажаючими Господа.

Вбогість ніколи не розлучувала нас з Христом. Натомість багатство, як зовнішнє, так і внутрішнє, так часто стає головною перешкодою. Можливо, що наша Церква в минулих роках була багата. Вона була забезпечена усім не лише зовнішньо, але осягла в своїй чисельності й діловості такі великі здобутки, що вони все більше не дозволяли їй, щоб справді виходила з її серця молитва: « О Господи, помилуй нас!» Сучасні лікарі стверджують, що пересичення є більш шкідливе, ніж тимчасове недоживлювання, та що більше недуг постають від першого, ніж навпаки. І це повинно бути для нас, в часи матеріяльних недостач, великою потіхою.

Хто хоче слухати Євангелію, цей хліб нашого життя, тільки для себе, як щось, що відноситься лише до нього самого, той скоро стає гордий. Натомість, які багаті можливості знаходяться уже в малій Громаді християн, або в братерстві, якщо одержане стає спільним для всіх, бо тоді з кожного нового дару виростає і нове завдання! Ось тоді наше внутрішнє «я» приймає в себе дійсну духову поживу та зростає в ній. Тоді то і замовкають наші питання: що pomoже мені ходження до церкви й читання Біблії? Тоді вже приходить справжній голод на Слово Боже.

Напевно те саме досвідчили й апостоли в час чудесного нагодування тисяч голодних людей. Коли тисячі, після П'ятидесятниці, знов горнулися, але вже до хліба, що приходить з Неба і дає світові життя, то почували себе в тому самому стані, як тоді, в час нагодування чудесним хлібом. І тепер не прийшли вони з надміру своїх мудроців, або з високою філософією, бо вони прагнули бути нічим іншим, як свідками, через яких Ісус обдаровував своїх слухачів.

Ідехай же так і християни сучасности пізнають святу односторонність, про яку чуємо в словах великого апостола поган: «І я, прийшовши до вас, браття, прийшов не з високим словом або премудрістю, звіщаючи вам свідчення Боже. Бо я надумався не знати нічого між вами, тільки Ісуса Христа, та Його розп'ятого» (1 Кор. 2, 1—2).

З М І С Т

	Сторін.
1. Релігія чи віра?	9— 24
Туга народів. — Котра з релігій є «правдива»? — Чи є щось більше від релігії? — Кінець усім релігіям.	
2. Бог говорить	25— 35
Незбагнений. — Мова творива. — Діяння світу. — Сумління. — Надзвичайне Боже Об'явлення.	
3. Біблія	36— 59
Поява Біблії. — Поширення і вплив Біблії. — Переклад Біблії. Перешкоди. — Передумовини зрозуміння Біблії. — Доступ до Біблії. — Два приклади із життя. — Головне в Біблії.	
4. Ісус, хто Він?	60— 77
Важливий запит. — Ісус і Його серцевище. — Образ Ісуса в мистецтві. — Господь. — Учитель. — Спаситель. — Без гріха. — Всюди присутній.	
5. Вплив Ісуса	78—101
Розчарована. — Ідеаліст. — Раціоналіст. — Стомлений життям. — Впертий прохач. — Недовірливий. — Увірувавший в слово. — Віруючий. — Чужоложниця. — Відроджений. — Грішниця і самооправдуючий себе. — Ловець людських душ.	

6. **Рішення** . . . . . 102—122
 Камінь спотикання. — Свідчення пра-
 християн.—Перешкода у незнанні.—
 Перешкодою є страх. — Любов до
 гріха.—Досвідчення християнства. —
 Дар ласки. — Хрещення і віра. —
 Як почати? Наслідки рішення в вірі.
7. **Нова людина** . . . . . 123—138
 Як стати кращим? — Христос — наше
 освячення. — Відроджене життя. —
 Зростаюче досвідчення. — Боротьба
 віри.
8. **Певні люди** . . . . . 139—153
 Однодушність в рядах християн. —
 Історичні свідчення. — Альбрехт Дю-
 рер. — Людвік Ріхтер. — Георг Мі-
 хаеліс. — Август-Герман Франке. —
 Рудольф Кох. — Вільгельм фон Кю-
 гельген.—Невиявлена історія Церкви.
9. **Громада Ісуса** . . . . . 154—168
 Воююча Церква. — Божа тінь. —
 Служба свідчення.—Церква як спіль-
 нота. — Служба Церкви. — Чудесне
 нагодування.

